

Tapaustutkimus Rasion perhepalveluiden
ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisestä
vuosina 2011–2017

Sisällönanalyysi ennaltaehkäisyn määrittymisestä ja edellytyksistä

Hanna Alanen
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2018

ALANEN, HANNA: Tapaustutkimus Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisestä vuosina 2011–2017 – Sisällönanalyysi ennaltaehkäisyn määrittymisestä ja edellytyksistä.

Pro gradu -tutkielma, 94s., 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Suvi Raitakari

Kesäkuu 2018

Tutkimukseni on tapaustutkimus Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevästä lastensuojelun kehittämisestä vuosina 2011–2017. Tutkimukseni perustuu hankeraporttien ja kehittämiseen liittyvien asiakirjojen analyysiin. Tarkastelen Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevään kehittämiseen kohdennettuja opinnäytetöitä ja hankeraportteja käyttäen hyväksi sisällönanalyysiä. Kaksi tutkimuskysymystäni ovat: millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa ja mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Raision perhepalveluissa? Kehittäminen on suurimmaksi osaksi kohdistunut ennaltaehkäisevään työhön perhepalveluissa ja peruspalveluissa, mutta kehittämisen kohteena ovat olleet myös lastensuojelu ja erityispalvelut ainakin välillisesti. Tarkastelen tutkimuksessani ennaltaehkäisyä ennen lastensuojelun asiakkuutta. Tuon esiin erilaisia lapsiperheille suunnattuja peruspalveluja ja avaan palvelutarjonnan laajuutta. Taustana tutkimuksessani on 1990-luvun ennaltaehkäisevien palvelujen karsiminen ja ongelmien kasaantuminen korjaaviin palveluihin. Tuon esiin uuden sosiaalihuoltolain ja painopisteen siirtymisen takaisin ennaltaehkäisevään työhön niin, että perheillä on mahdollisuus saada apua ilman lastensuojelun asiakkuutta. Teoreettisena viitekehyksenäni toimii ennaltaehkäisy ja Rapoportin (1961) ennaltaehkäisyn eri tasot. Käyn tutkimuksessa läpi ennaltaehkäisyn eri tasoja ja käsitteen moninaisuutta sekä ennaltaehkäisyn lähtökohtia ja tutkimusta sekä siihen liittyvää hyvinvointi- ja riskipolitiikkaa. Käsittelen myös ennaltaehkäisyn ristiriitaista paikkaa sosiaalityössä.

Tarkastelen analyysissäni, miten ennaltaehkäisy on Raisiossa ymmärretty ja käsitteellistetty, mitä ennaltaehkäisyllä oikeastaan tarkoitetaan, onko se ehkäisyä, varhaista puuttumista vai riskien hallintaa? Sisällönanalyysin perustella muodostan neljä erilaista teemaa, joiden varaan ennaltaehkäisy määrittyy: ennaltaehkäisevä työ, yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämiseksi, matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut, varhaisen vaiheen tuki ja apu sekä varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisy. Erilaisia ennaltaehkäisyyn viittaavia lähikäsitteitä käytetään hyvin sekavasti ymmärtämättä niiden sisältöä. Itse jakaisin ennaltaehkäisyn kolmeen eri tasoon; ensimmäinen taso olisi varsinaista universaalia ennaltaehkäisyä, toinen taso varhaista tukea ja kolmas taso varhaista puuttumista. Jako selventäisi käsitteiden sekavaa käyttöä. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla analysoin niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat ja edistävät ennaltaehkäisevää työtä ja sen jatkuvuutta Raision perhepalveluissa. Tutkimusanalyysissä muodostan kuusi erilaista teemaa: monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö, nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut, innovatiiviset tavat ja työmenetelmät, johdon ja työyhteisön sitoutuminen, osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen sekä positiivinen asenne ja näkyvyys. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen onnistuminen onkin monen tekijän yhteisvaikutuksen aikaan saama. Ennaltaehkäisyyn, sen tutkimiseen ja palvelujen kehittämiseen tulisi panostaa, koska pitkällä aikavälillä se säästää rahaa ja parantaa hyvinvointia.

Asiasanat: ennaltaehkäisy, varhainen tuki, ennaltaehkäisevä lastensuojelu, ennaltaehkäisevä sosiaalityö, tapaustutkimus, sisällönanalyysi

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

ALANEN, HANNA: A Case Study on the Development of Preventive Social Work in Raisio Family Services 2011–2017 – a Content Analysis of the Definition and Requirements of Prevention.

Master's Thesis, 94 pages, 1 appendix page

Social Work

Supervisor: Suvi Raitakari

June 2018

My research is a case study on the development of preventive child protection in family services in Raisio during 2011–2017. My research is based on an analysis of project reports and development documents. In the analysis I examine theses and project reports targeted at the development of preventive family services in Raisio using content analysis. My two research questions are: how is preventive social work defined in the change process of the family service in Raisio and what are the possible factors to be based on the strengthening of preventive work in the family services in Raisio? Development has largely focused on preventive work in family and basic services, but child protection and special services have also been targeted at least indirectly. In my research, I look at prevention before the child becomes a customer of child protection. I highlight basic services for families with children and present the expanse of diversity of services. My research background is the reduction of preventive services and the accumulation of problems to remedial services in the 1990s. I emphasize the new social welfare law and the shift of focus back to preventive work so that families can get help without being a customer of child protection. My theoretical reference framework is prevention in social work and especially the different levels of prevention as presented by Rapoport (1961). In my research, I go through the different levels of prevention and the diversity of the concept, the starting points and research of prevention, as well as related welfare and risk policy. I also address the contradictory situation of prevention in social work.

In my analysis, I look at how prevention is understood and conceptualized in Raisio, what is actually meant with prevention, whether it is prevention, early intervention or risk management? Based on the content analysis I highlight four different themes for which prevention is defined: preventive work, shared responsibility for promoting well-being and resource growth, timely delivery of low-threshold services, early-stage support and assistance as well as the prevention of early-stage problems. Different types of proxies for prevention are used in a confusing manner without understanding their content. I would divide prevention into three levels; the first level being the actual universal prevention, the second level being early support and the third level being early intervention. This would make the confusing use of concepts more clear. For the second research question, I analyze the factors that enable and promote the preventive work and its continuity in the family services in Raisio. After a research analysis, I develop six different themes: multidisciplinary and customer-oriented collaboration, quick and easy access to services, innovative ways and methods of work, commitment of management and work community, dissemination of know-how and working methods, and positive attitude and visibility. The success of the development of preventive child protection is the combination of many factors. Prevention, its research and the development of services should receive more resources, as it will save money and improve wellbeing over the long term.

Keywords: prevention, early support, preventative child protection, preventive social work, case study, content analysis

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	7
2 Tutkimuksen tausta.....	11
2.1 Lapsille ja lapsiperheille suunnatut ennaltaehkäisevät palvelut ennen lastensuojelun asiakkuutta.....	11
2.2 Palveluiden karsiminen ja sen seuraukset 1990-luvun laman jälkeen.....	13
2.3 Ennaltaehkäisevän lastensuojelun uusi tuleminen ja tätä tukeva lainsäädäntö.....	16
3 Ennaltaehkäisy sosiaalityössä.....	19
3.1 Ennaltaehkäisyn lähtökohdat ja tutkimus sosiaalityössä.....	19
3.2 Ennaltaehkäisyn eri tasot ja käsitteen moninaisuus.....	21
3.3 Varhainen puuttuminen ja riskiyksilöiden hallinta.....	24
3.4 Ennaltaehkäisyn ristiriitainen paikka sosiaalityössä.....	27
4 Raison perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen.....	31
4.1 Tapaustutkimus.....	31
4.2 Raison perhepalvelut.....	32
4.3 Raison perhepalveluiden uudistaminen.....	35
5 Tutkimusasetelma ja tutkimuksen toteutus.....	42
5.1 Tutkimustehtävä.....	42
5.2 Tutkimusaineisto, aineiston keruu ja tutkijan rooli.....	43
5.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	45
5.4 Sisällönanalyysin käytännön toteutus.....	49
6. Ennaltaehkäisyn merkityksellistyminen.....	59
6.1 Ennaltaehkäisevä työ.....	59
6.2 Yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä.....	60
6.3 Matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut.....	61
6.4 Varhaisen vaiheen tuki ja apu ja varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisy.....	62
7. Ennaltaehkäisevien palveluiden kehittämisen edellytykset.....	65
7.1 Monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö.....	65
7.2 Nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut.....	68
7.3 Innovatiiviset tavat ja työmenetelmät.....	70
7.4 Johdon ja työyhteisön sitoutuminen.....	72
7.5 Osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen.....	74

7.6. Positiivinen asenne ja näkyvyys.....	76
Johtopäätökset.....	80
Lähdeluettelo.....	87
Liite.....	95

Kuviot

Kuvio 1: Raision kaupungin perhepalveluiden johtotiimin työnjako ja perhepalvelujen organisaatorakenne, sivulla 33.

Kuvio 2: Aineiston analyysin vaiheet, sivulla 48.

1 Johdanto

Ollessani sosiaalityöntekijänä Turun sosiaalikeskuksessa asunnottomien ja päihdeongelmaisten yksikössä kohtasin usein asiakkaita, jotka olivat olleet sosiaalikeskuksen asiakkaina koko elämänsä syntymästä aikuisuuteen. Usein asunnottomuus ja muiden ongelmien kasautuminen olivat seurausta niistä ongelmista, joihin ei oltu tartuttu aiemmin. Tapasin asiakkaita, jotka olivat laitostuneet jo lapsena ja usein heidän elämänhistoriaa käydessä läpi, oli mahdollisuus nähdä käännekohtia, jotka olivat ajaneet asiakkaita väärään suuntaan. Minulla ei ollut paljoakaan ehkäistäväää tai edes korjattavaa asiakkaan kanssa, joka oli ollut 40 vuotta sosiaalikeskuksen asiakkaana ja esimerkiksi asunnon sekä päihde- ja mielenterveysongelmainen. Koin usein, että vaikutusmahdollisuuteni sosiaalityöntekijänä olivat vähäiset. Saatuani omia lapsia olin tekemisissä erilaisten lapsi- ja perheinstituutioiden kanssa. Kiinnostuin ennaltaehkäisevästä työstä sekä työkokemukseni että oman vanhemmuuteni myötä. Myös keskustelu ennaltaehkäisevän työn merkityksestä lisääntyi lapsisurmien myötä ja resursseja ennaltaehkäisevään työhön lisättiin. Ennaltaehkäisevä lastensuojelu ennen lastensuojelun asiakkuutta kiinnostaa minua juuri siksi, että moniin asioihin olisi mahdollista tarttua jo ennen varsinaisten ongelmien syntymistä.

Tehdessäni sosiaalityön maisterintutkintoa pohdin omaa suuntautumistani ja paikkaani sosiaalityön sektorilla. Valtakunnallisilla sosiaalityön tutkimuksen päivillä helmikuussa 2015 silmiini osui Raision perhepalveluiden infopiste, jossa oli ihmisen kokoinen pahvinen hahmo Maija Pond ja ilmoitus, jossa etsittiin agenteja sosiaalialalle. Sosiaalialan agentti kuulosti mielestäni jännittävältä, joten kiinnostuin asiasta enemmän. Suuntasin keskustelemaan palveluohjaaja Minna Lehtisen kanssa, joka kertoi minulle, mitä kaikkea Raision perhepalveluissa on ennaltaehkäisevän lastensuojelun suhteen saatu aikaan. Valitsin Raision tutkimuskohteeksi, koska Raision perhepalvelujen uudistustyön tulokset ovat olleet valtakunnallisesti poikkeuksellisia. Raisiossa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä ja hoitovuorokausien määrä vähentyi kolmanneksella vuosien 2010–2014 aikaan ja rahaa säästyivät yhteensä 1,7 miljoonaa euroa. Samanaikaisesti lastensuojelun avopalveluiden ostoihin laitettiin rahaa yli kaksinkertainen määrä. (Hulkkonen 2015, 75.) Yli vuoden mittainen jono perheneuvolaan purettiin puolessa vuodessa ja samalla uusien asiakasperheiden määrä kolminkertaistui (Lehtinen & Hulkkonen 2014, 53). Kehittäminen on jatkunut myös vuoden 2014 jälkeen ja perhepalveluissa on lanseerattu erilaisia innovatiivisia työ- ja palvelumuotoja. Raision perhepalveluissa on ollut lupa toimia perheiden auttamiseksi ja työtä on tehty uudella asenteella.

Raisiossa on tehty paljon kehittämistyötä ja kehittäminen on suurimmaksi osaksi kohdistunut ennaltaehkäisevään työhön perhepalveluissa ja peruspalveluissa, mutta kehittämisen kohteena ovat olleet

myös lastensuojelu ja erityispalvelut ainakin välillisesti. Koska suurin osa kehityksestä keskittyy ennaltaehkäisyyn perhepalveluissa ja peruspalveluissa tarkastelen ennaltaehkäisyä tiiviimmin juuri tässä kontekstissa. Tutkimukseni perustuu hankeraporttien ja kehittämiseen liittyvien asiakirjojen analyysin, jossa tarkastelen Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevään kehittämiseen kohdennettuja opinnäytetöitä ja hankeraportteja käyttäen hyväksi sisällönanalyysiä. Kaksi tutkimuskysymystäni ovat: millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa ja mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Raision perhepalveluissa? Monissa muissakin kunnissa on toteutettu erilaisia ennaltaehkäisevän sosiaalityön hankkeita ja projekteja, joista on saatu hyviä tuloksia. Tästä huolimatta toiminta ei ole aina vakiintunut osaksi palveluvalikoimaa hankkeiden loppumisen jälkeen. Raisiossa hyvillä palveluilla on ollut jatkuvuutta. Raision kaupungin perhepalveluiden kehitys ja säästöt ovat saaneet paljon positiivista julkisuutta ja innovaatioita ollaan levittämässä myös laajempaan käyttöön. Esimerkiksi Pyydä apua -nappi on leviämässä valtakunnallisen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE-hanke) myötä koko maakunnan yhteydenottokanavaksi (Turun Sanomat 2017b). Tästä syystä haluan tarkastella kehittämistyötä jatkumona enkä keskittyä vain yhteen hankkeeseen. Olin Raision perhepalveluissa harjoittelussa alkuvuonna 2018, jonka aikana keräsin harjoitteluraporttiin aineistoa. Käytän tätä aineistoa tutkimukseni taustamateriaalina ja etenkin apuna analyysin ja johtopäätösten tekemisessä.

Tuon tutkimuksessani esiin erilaisia lapsiperheille suunnattuja peruspalveluja ja avaan palvelutarjonnan laajuutta. 1960-luvulta julkiset palvelut laajenivat ja niitä hallitsi universaalisuuden ja normaalisuuden ajatukset. 1980-luvun lopussa alkoi keskustelu holhous- ja huoltovaltiosta. (Bardy, Salmi & Heino 2006, 63.) Lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattu palveluvalikoima on laaja kokonaisuus ja sen rooli on muuttunut yhteiskunnan kehityksen myötä. Perhe, päivähoito, esikoulu ja koulu ovat merkittävimpiä kasvatusinstituutioita, jotka koskettavat lähes kaikkia lapsia ja nuoria (Aaltonen 2012, 180; Alasuutari 2012, 103). Nämä instituutiot tarjoavat omalla panoksellaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Suomalaislapsi eteneekin usein samankaltaista institutionaalista polkua neuvolan, perheen ja päiväkodin kautta peruskouluun ja jatkokoulutuspaikkoihin, jonka aikana hän on myös sidoksissa epävirallisiin instituutioihin, kuten vertaisryhmiin, harrastuksiin ja nuorisotyöhön (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 14). Tutkimuksessani tuon taustana esiin 1990-luvulla luvun ennaltaehkäisevien palvelujen karsimisen ja ongelmien kasaantumisen korjaaviin palveluihin. Lapsiperheiden palveluista on julkaistu viime vuosina monia ministeriöiden, työryhmien ja neuvottelukuntien raportteja ja tutkimuksia, joissa esimerkiksi palvelujen hajanaisuudesta on kannettu huolta (Rimpelä & Rimpelä 2015, 14). Tuon esiin uuden sosiaalihuoltolain ja painopisteen siirtymisen takaisin ennaltaehkäisevään työhön niin, että perheillä on mahdollisuus saada enemmän apua ilman

lastensuojelun asiakkuutta. Käsitteenä ennaltaehkäisevä lastensuojelu on epätarkka, koska ennaltaehkäisy ei aina liity varsinaisesti lastensuojeluun. Itse keskityn tarkastelemaan ennaltaehkäisyä ennen mahdollista lastensuojelun asiakkuutta. Lapsiasiainvaltuutettu Tuomas Kurttila ja Turun yliopiston professori Leo Nyqvist tuovat Turun Sanomien mielipidekirjoituksessa esiin, että termistä ehkäisevä lastensuojelu pitäisi luopua ja samalla sitä koskevat lastensuojelulain säännökset ja lastensuojelun avopalveluiden normit kumota. Edellä mainitut palvelut löytyvät toisista säädöksistä, kuten sosiaalihuoltolaista, mikä on tavanomainen lasten ja perheiden palvelu. (Turun Sanomat 2018) Itse näkisin, että ennaltaehkäisevät peruspalvelut tai perhepalvelut voisivat olla ennaltaehkäisevää lastensuojelua parempia käsitteitä. Raision perhepalveluissa ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta käytettiin myös termiä ennaltaehkäisevät sosiaalipalvelut. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua käsitteenä käytetään kuitenkin vielä laajasti, lainsäädäntöä myöten, joten käytän sitä myös omassa tutkimuksessani.

Teoreettisen viitekehyksen tutkimuksessani muodostaa ennaltaehkäisy. Työskentelytapana ennaltaehkäisy on aina ollut sosiaalityön ydintä. Käsitteenä se on peräisin terveydenhuollosta ja sosiaalityössä ennaltaehkäisystä alettiin puhumaan 1960-luvulla ja laajemmin se levisi käytäntöön 1980-luvulla. Nykyisin puhutaan ennaltaehkäisyn lisäksi myös varhaisesta tuesta, varhaisesta puuttumisesta ja riskien tunnistamisesta. Syy tähän löytyy poliittisen ilmapiirin muuttumisesta hyvinvointipolitiikasta kohti riskipolitiikka, jolloin myös kohdennetut, erityispalvelut saavat enemmän rahoitusta kuin universaalit palvelut. Ennaltaehkäisystä ja sen vaikuttavuudesta on vaikea saada kokonaiskuvaa, koska sen tutkiminen ja edistäminen on siirtynyt erilaisiin hankkeisiin ja projekteihin. Tällä hetkellä käynnissä on mainitsemani LAPE-hanke, jonka tarkoituksena on uudistaa lapsi- ja perhepalveluita vuosina 2016–2018. LAPE-hanke on jakautunut erillisiksi maakuntahankkeiksi ja Varsinais-Suomessa toteutetaan Lupa auttaa! -hanke, jota koordinoi Raision kaupungin entinen perhepalvelujen johtaja Mikko Hulkkonen. Hankkeessa näkyy vahvasti Raision ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen ja sen seurauksena saavutetut innovaatiot. Olisiko uuden lastensuojelulain ja kärkihankkeen myötä mahdollisuus päästä varhaisesta puuttumisesta takaisin kohti ennaltaehkäisyä?

Toisessa luvussa tuon esiin tutkimuksen taustaa: palvelurakennetta, ennaltaehkäisevien palvelujen karsimista ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun uutta tuleamista esimerkiksi lainsäädännön muuttumisen myötä. Kolmannessa luvussa käsittelen ennaltaehkäisyä sosiaalityössä: ennaltaehkäisyn eri tasoja ja käsitteen moninaisuutta, ennaltaehkäisyn lähtökohtia ja tutkimusta sekä siihen liittyvää hyvinvointi- ja riskipolitiikkaa. Luvun lopussa käsittelen ennaltaehkäisyn ristiriitaista paikkaa sosiaalityön sektorilla. Neljännessä luvussa tuon esiin Raision perhepalvelut tapauksena ja lapsiperheiden palveluiden uudistamista. Viides luku koostuu tutkimustehtävien ja tutkimuksen toteutuksen ku-

vauksesta. Kuudes ja seitsemäs luku käsittelee analyysini tuloksia: ennaltaehkäisyn merkityksellistymistä Raision perhepalveluissa sekä ennaltaehkäisevien palveluiden kehittämisen edellytyksiä. Viimeisenä esittelen johtopäätökseni. Tuon läpi tutkimuksen esiin tutkimukseen liittyviä eettisiä valintoja aina tutkimusaiheen valinnasta tutkimuksen kirjoittamiseen asti. Näin ollen tutkimuksen etiikka kulkee mukana tekstissä koko tutkimuksen ajan enkä kirjoita aiheesta erillistä lukua. Kuljetan Raisiota tapausesimerkkinä läpi tutkimuksen, mutta kuvailen Raisiota tapaustutkimuksena tarkemmin luvussa 4.

2 Tutkimuksen tausta

Lapsiperheiden arjessa tulee usein vastaan tilanteita, jolloin apua tarvitaan nopeasti. Lieviinkin arjen huoliin tulisi tarttua ennen tilanteen monimutkaistumista. Ongelmien vaikeutuessa ja myöhemmissä elämänvaiheissa ongelmien ratkaiseminen on vaikeampaa. Usein myös toimenpiteet ovat kalliimpia ja tulokset heikompia. Usein esimerkiksi syrjäytymistä ennakoivia merkkejä voi nähdä jo lapsen varhaisina vuosina. (Perälä, Halme & Kanste 2003, 124–127.) Lapsille ja lapsiperheille suunnattu etuus- ja palvelujärjestelmä on kuitenkin monimutkainen ja hajanainen. Tavallisen kansalaisen on vaikea tietää mistä hakea apua ja alalla työskentelevien toimijoiden on vaikea tietää minkä palvelun piiriin asiakas tulisi ohjata. Erilaisten palvelujen käyttäjät tarvitsisivat ohjausta ja neuvontaa henkilöltä, joka voisi tarkastella asiakkaan kokonaistilannetta ja koordinoida erilaisia etuuksia ja palveluita. (Metteri 2004, 144–145.) Ennaltaehkäisevien palvelujen tarjonta on laajaa ja palvelurakenteesta on toisinaan vaikeaa saada selvää. Esimerkiksi pelkästään tässä luvussa tullaan puhumaan ennaltaehkäisevistä palveluista, sosiaalipalveluista, peruspalveluista, neuvontapalveluista, erityispalveluista, yleispalveluista, avohuollon palveluista, perhepalveluista ja mielenterveys- sekä päihdepalveluista.

Käyn tässä luvussa tarkemmin läpi lapsille ja lapsiperheille suunnattuja ennaltaehkäiseviä palveluita ennen lastensuojelun asiakkuutta, palvelujen karsimista ja niiden seurauksia 1990-luvun laman jälkeen sekä viimeisenä ennaltaehkäisevien palvelujen vahvistumista ja tätä tukevaa lainsäädäntöä. Kotimaisessa tutkimuksessa ennaltaehkäisyä tuodaan esiin suurimmaksi osaksi näiden teemojen kautta, joten miellän tämän luvun myös yhdeksi teoreettiseksi viitekehyykseksi, jota tuon esiin myös analyysissäni.

2.1 Lapsille ja lapsiperheille suunnatut ennaltaehkäisevät palvelut ennen lastensuojelun asiakkuutta

Lasten ja nuorten kehitykseen ja kasvatukseen liittyvä tieto on lisääntynyt viimeisen sadan vuoden aikana ja asiantuntijuus lapsuuden ja nuoruuden tiimoilta on kasvanut usean tieteenalan ja ammattikunnan yhteiseksi asiaksi. Lasten ja nuorten toimintaa pyritään ohjaamaan ja tukemaan erilaisilla instituutioilla ja institutionaalisilla käytännöillä, joiden luomisella, kehittämisellä ja vahvistamisella on ollut myös tärkeä rooli hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa. (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 13–14.) Lapsiperheiden palvelut ja tulonsiirrot ovat investointien kokonaisuus, joka muodostuu lapsilisistä toimeentulotukeen, varhaiskasvatuksesta perusopetukseen ja neuvontapalveluista

sekä lastensuojelusta lastenpsykiatriaan. Edellä mainitut palvelut kohdistuvat suoraan lapsiin, mutta on muistettava, että vanhemmille suunnatut palvelut, kuten mielenterveys- ja päihdepalvelut vaikuttavat välillisesti myös lapsiin. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 18.) Esimerkiksi Raision päihdepalveluis-
sa on havaittu ongelmien ylisukupolvisuus ja tämän ketjun katkaisemiseksi lapsiperheiden vanhempien kanssa keskustellaan aina myös lapsista (Iho 2017). Lasten ja lapsiperheiden peruspalvelut voidaan määritellä palveluiksi, jotka koskevat koko ikäluokkaa ja ovat kaikkien käytettävissä ilman erityisperusteita (Bardy ym. 2006, 64). Palvelukokonaisuus voi pitää sisällään useita palveluprosesseja, joiden tulisi muodostaa toiminnallisesti eheä kokonaisuus. Usein perheellä voi olla monia erilaisia huolia ja ongelmia ratkottavanaan samanaikaisesti. Vanhempien tuen tarve vaihtelee tilanteen, perheen voimavarojen ja sosiaalisen tukiverkoston mukaan. (Perälä ym. 2003, 121–124.) Lasten ja nuorten arkiympäristöt, kuten koti, varhaiskasvatus, koulu ja kolmannen sektorin toimijat ovat alttiita monenlaisille vaikutuksille, jotka ohjaavat lapsuus- ja nuoruusajan kehitystä. Suuri merkitys on sillä, miten lapsiin ja nuoriin suhtaudutaan erilaisissa arjen käytännöissä. (Kallio, Stenvall, Bäcklund & Häkli 2013, 71.)

Kun lasten ja perheiden ongelmatilanteet havaitaan mahdollisimman varhain ja niihin tarjotaan tukea jo peruspalveluissa, voidaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta vähentää. Esimerkiksi varhaisessa vaiheessa tarjottu neuvolan perhetyö vähentää korjaavien palveluiden tarvetta. Peruspalvelujen tulee antaa kohdennettua ja erityistä tukea lapselle ja perheelle, kun vanhemman voimavarat eivät yksin riitä arjessa selviytymiseen. Kunnan palveluissa ehkäisevää lastensuojelua tuotetaan siellä, missä se on luontevinta ja lastensuojelun asiantuntijat voivat antaa konsultaatioapua muille viranomaisille (Paavola, Honkavaara, Muuronen, Mäkinen, Tolonen, & Varsa 2010, 3; Rautio 2014, 197.) Sosiaali- ja terveystaloudessa painotetaan eri tahojen vastuuta, joilla vahvistetaan ennaltaehkäiseviä palveluja. Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten ja nuorten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista, mutta lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien viranomaisten tulee tukea vanhempia tässä työssä. Yhteiskunta tukee lapsia, nuoria ja perheitä normien, palvelujen ja tulonsiirtojen kautta. Lapsilisä, vanhempainraha ja kotihoidontuki ovat esimerkkejä erilaisista tulonsiirroista. Ennaltaehkäiseviä palveluita puolestaan tarjotaan monella eri sektorilla: lapsiperheet käyttävät runsaasti sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluja ja lapset viettävät suuren osan ajastaan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen opetuksen parissa. Perusopetuksessa, ammatillisessa koulutuksessa ja lukiossa toimii oppilas- ja opiskelijahuolto osana terveydenhuollon ja sosiaalityön palveluita. Nuorisotyötä taas tekevät kunnat, nuorisjärjestöt ja erilaiset yhteisöt. Kunta järjestää terveydenhoitoa terveyskeskuksissa, äitiys- ja lastenneuvoloissa, päivystyksessä, sairaalassa, mielenterveys-työssä ja päihdehuollossa. Perheen kanssa voi työskennellä myös muita julkisoikeudellisia toimijoi-

ta, kuten kirkon kasvatus- ja perheneuvonta sekä diakonityö, joilla on perheiden kasvatustyötä tukeva ja mahdollisia sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevä vaikutus. Myös kolmas sektori, kuten järjestöt ja erilaiset yritykset tekevät ennaltaehkäisevää lastensuojelua. (Bardy ym. 2006, 61–96; Kaurinsalo 2003, 10; Paavola ym. 2010, 3; Perälä ym. 2003, 121–122; Sisäministeriö 2014, 32–34; Sisäasianministeriö 2007, 7.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2017) mukaan kunta järjestää ehkäisevää lastensuojelua lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakas. Ehkäiseväksi lastensuojeluksi luokitellaan tuki ja erityinen tuki, jota annetaan peruspalveluissa vanhemmuuden tukemiseksi ja lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi ja edistämiseksi. Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi taas saa tukea osana avo-, sijais- tai jälkihuoltoa. Käytännössä jako ei kuitenkaan ole näin karkea, koska lastensuojelun asiakkaat saavat ennaltaehkäisevää lastensuojelua myös peruspalveluissa ja avohuollon palveluja, kuten tukihenkilöitä ja tukiperheitä, on mahdollisuus saada ilman lastensuojelun asiakkuutta. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun jako tulee ehkä paremmin esiin lainsäädännössä, koska sosiaalihuoltolaissa (1302/2014) säädetyt tukitoimet koskevat kaikkia lapsia ja lapsiperheitä, mutta lastensuojelulaissa säädetyt tukitoimet koskevat ainoastaan lastensuojelun asiakkaita. Lastensuojelulaki edellyttää laaja-alaista ja suunnitelmallista lasten ja perheiden ongelmia ehkäisevää toimintaa lastensuojelun ohella sosiaalitoimen muilla toimintasektoreilla.

2.2 Palveluiden karsiminen ja sen seuraukset 1990-luvun laman jälkeen

Kunnat leikkasivat 1990-luvun aikana lasten ja lapsiperheiden palveluja vedoten lamaan. Lasten ja nuorten osalta laman leikkaukset kohdistuivat ensisijaisesti yleisiin, kaikille lapsille ja nuorille kohdennettuihin peruspalveluihin. Päivähoidossa ja kouluissa ryhmäkoot kasvoivat, oppimista tukevia asioita, kuten tukiovetusta, perusoppituntien määrää, harrastustoimintaa ja opetusmateriaaleja karsittiin, henkilökunnan vaihtuvuus oli suurta, sijaisia ei palkattu ja opettaja voitiin korvata jopa viideolla, toiminta-aikaa supistettiin ja ruokahuollon määrärahoja leikattiin. Nuorisotyöhön suunnatut rahat vähenivät ja ennaltaehkäisevä työ siirtyi projekteihin, jotka olivat usein liian suppeita ja keskittyivät vain yhteen ongelmaan. Palveluja myös organisoitiin uudelleen, jolloin useilla paikkakunnilla esimerkiksi terveydenhoitajat siirtyivät terveyskeskuksiin, koululääkäreiden työpanosta siirrettiin pois koulusta ja neuvoloiden työntekijöiden työnkuva laajennettiin koskemaan koko väestöä ja hoitohenkilökuntaa vähennettiin. Varhaisen tuen karsiminen ja ennaltaehkäisevien palveluiden supistaminen johtivat siihen, että sosiaalityön asiakasmäärät nousivat eikä lisääntyneeseen tarpeeseen

pystytty vastaamaan. (Bardy ym. 2006, 98–101; Heino 2000, 57–59; Honkanen 1995, 98; Kaupinsalo 2003, 10–11; Saari & Kupari 1996, 100–118; Taskinen 2001, 55.)

Useissa eri tutkimuksissa tulee esiin, että lasten- ja lapsiperheiden palvelujen vähentäminen 1990-luvulla oli virhe, kun ongelmat perheissä lisääntyivät samaan aikaan. Syntyi noidankehä, kun palvelujen kysyntä kasvoi, palveluja supistettiin ja perheiden toimintakyky ja voimavarat heikkenivät työttömyyden ja taloudellisen ahdingon myötä. Peruspalvelut heikkenivät eikä lasten ja nuorten ongelmiin pystytty puuttumaan varhaisessa vaiheessa. Lama vaikutti pitkäkestoisesti lapsiperheiden asemaan ja säästötoimenpiteet ovat heijastuneet lasten ja nuorten hyvinvointiin. Lapsiperheille kohdennettuja tukia vähennettiin, esimerkiksi kodinhoitopalveluja poistettiin eikä tilalle tullut mitään. Toisaalta taas lapsiperheiden verotusta kiristettiin. Laman jälkeen peruspalveluja tuotettiin vähemmällä työntekijämäärällä suuremmalle asiakasmäärälle. Työn määrän kasvun myötä henkilökunnan työ vaikeutui. Seurauksena lastensuojeluilmoitusten määrä ja erikoissairaanhoidon lähetteet kasvoivat. Noususuhdanteen aikana lasten ja lapsiperheiden palveluja lisättiin, mutta lamaa edeltävälle tasolle ei ole päästy. Lasten ja lapsiperheiden palveluja tulisikin lisätä ja käyttökynnystä alentaa, jotta lapsiperheet saisivat tukea sitä tarvittaessa. (Honkanen 1995, 96–97; Kaupinsalo 2003, 11–12; Lehtinen & Hulkkonen 2014; Taskinen 2001, 55.)

Eri-ikäisille lapsille ja heidän perheilleen kohdennettuja ehkäisevän lastensuojelun toimintamuotoja ja palveluita on olemassa paljon, mutta matalan kynnyksen päätökset vaihtelevat tilanteesta toiseen. Perheille pyritään antamaan palveluja aikaisessa vaiheessa ennen ongelmien pahenemista, mutta huonossa taloudellisessa tilanteessa myös palvelujen saatavuus voi olla riittämätön. Ehkäisevässä lastensuojelussa lapsille ja lapsiperheille voidaan tarjota vain kunnan omassa palveluvalikoimassa helposti saatavilla olevia palveluja. Kunnilla voi myös olla rajoitteita siinä, saako ehkäisevään lastensuojeluun soveltuvia palveluja ostaa yksityisiltä palveluntuottajilta. Vaarana on, ettei lasten ja perheiden tarpeet ole etusijalla ehkäisevien lastensuojelun palvelujen tarjoamisessa. Lyhyen tähtäimen säästöajattelussa ihmistä käsitellään kulueränä. Erilaiset tukimuodot eivät olekaan sosiaalityön tekemisen väline, vaan sosiaalityö muuttuukin kontrollin välineeksi. (Metteri 2004, 144; Platt & Turney 2014, 1473; Paavola ym. 2010, 23.)

Kunnallisten peruspalveluiden supistuessa myös lapsille, nuorille ja perheille suunnatut psykososiaaliset palvelut muuttuivat. Tarveharkintaa lisättiin ja palveluita pyrittiin kohdentamaan entistä enemmän. Psykososiaalisten palveluiden piiriin oli hankalampi päästä, jolloin välinpintoajaryhmät joutuivat turvautumaan viimesijaisiin palveluihin. Psykiatrisissa palveluissa koettiin rakennemuutos, kun palvelut siirtyivät sairaanhoitopiireiltä kunnille. Mielenterveyspalveluista ja psyykkisten häiriöiden ennaltaehkäisystä vastasivat ne tahot, jotka vastaavat yleisesti ottaen lasten ja nuorten hy-

vinvoinnista, kuten sosiaalitoimi, terveystoimi, opetusala ja erilaiset järjestöt ja yksityiset ammatinharjoittajat. Samat tahot kärsivät myös laman aiheuttamista leikkauksista. Psykykinen sairastavuus on lisääntynyt 1990-luvun laman leikkausten myötä, josta kertoo esimerkiksi asiakkaiden ja käyntimäärien kasvu kasvatus- ja perheneuvoloissa sekä lapsi- ja nuorisopsykiatrian poliklinikoilla. (Heino 2000, 57–59; Kaupinsalo 2003, 10–11.) Lapsiperheiden hyvinvointi on myös polarisoitunut: osalla menee todella hyvin ja osalla huonosti. Tulonerot, terveyserot, psykykinen pahoinvointi ja korjaavien palveluiden käyttö kohdentuu entistä syvemmin osaan lapsiperheistä, lapsista ja nuorista (Keski-Petäjä 2017; Oinonen 2015, 4).

Lapsiperheiden palvelujen arvioinnit ovat olleet myös ristiriitaisia 1980-luvulta alkaen. Yksittäiset palvelut voivat toimia hyvin, mutta niistä ei rakennu asiakkaille ymmärrettävää kokonaisuutta. Suomi on kehuttu lasten hyvinvoinnin menestystarinaksi ja yksittäiset palvelut, kuten peruskoulu ja kouluruokailu ovat saaneet kansainvälistäkin arvostusta. Toisaalta on kannettu huolta palvelukriisistä etenkin eniten tukea tarvitsevien lasten ja perheiden parissa. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 14, 22–24.) Kun sosiaaliturvaetuksia ja palveluja karsitaan, on sillä eniten merkitystä niille ihmisille, jotka ovat riippuvaisia näistä etuuksista ja palveluista. Usein he ovat myös niitä, jotka eivät jaksakaan tai pysty ajamaan omaa etuaan esimerkiksi iän, sosiaalisen tilanteen tai sairauden vuoksi. Sosiaalityöntekijöiden työ on haastavaa. Hyvinvointipalvelujärjestelmässämme työn ehdot on usein kiristetty sellaiseksi, ettei sosiaalityön tekeminen onnistu hyvin, vaikka työntekijällä olisi hyvä tahto. Työntekijät, jotka ovat omaksuneet auttamisen filosofian ja hyvinvointi-ideologian, rasittuvat, kun heillä ei ole käytettävissään auttamisen työkaluja, eivätkä he siten voi tehdä työtään hyvin. (Metteri 2004, 11, 22.)

Suoraan lapsiperheille ja lapsille kohdennettujen palvelujen kustannukset ovat 9–12 miljardia euroa vuodessa, josta noin 80 prosenttia käytetään kaikille suunnattuihin palveluihin. Kuitenkin korjaaviin, ongelmiin erikoistuneiden palveluiden kustannukset ovat nousseet kaikille kohdennettuja palveluja nopeammin. Palvelujen sektoroitumiseen, hajanaisuuteen ja puutteisiin, joita erityisesti eniten tukea tarvitsevat lapset ja nuoret ovat kohdanneet, on kiinnitetty huomiota 1980-luvulta lähtien. Pyrkimyksenä on ollut siirtää painopistettä korjaavista palveluista ehkäiseviin palveluihin. Keskustelu palveluiden toimimattomuudesta on jatkunut ja voimistunut 2000-luvulla esimerkiksi lapsisurmien myötä. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 11, 23.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan aikavälillä 1.1.2003–31.1.2012 tehtiin yhteensä 55 lapsisurmaa (Sisäministeriö 2014, 5). Tämän jälkeen lapsisurmista on ollut esillä esimerkiksi toukokuussa 2012 Helsingissä tapahtunut 8-vuotiaan Eerikan surma, kesäkuussa 2014 Oulun lapsisurmat, marraskuussa 2014 Kuopion lapsisur-

mat ja viimeisenä 3-vuotiaan lapsen puukotus marraskuussa 2017. (Helsingin Sanomat 2017, Mietinen 2012; Turun Sanomat 2015; Ukkonen 2014.)

Hajanaisuuteen ja katveisiin on esitetty ratkaisuksi koordinoitua, hallintorajojen ylittävää yhteistyötä, moniammatillisuutta, verkostoitumista ja ongelmien ehkäisemistä ennalta, mutta palveluiden hajanaisuus on vain kasvanut. Uusimpina ratkaisuuina on nähty lapsi- ja perhepalveluiden kumppanuus, perhekeskukset ja monialainen johtaminen. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 11, 23.) Nämä teemat näkyvät myös LAPE-hankkeen kehityskokonaisuuksissa, joissa painottuu esimerkiksi perhekeskus ja sen tehtävä koota lapsiperheiden palvelut toimivaksi kokonaisuudeksi sekä erikoistason ja vaativien palveluiden verkostoituminen ja tuleminen lähemmäs asiakkaita (THL 2018). Olen tässä luvussa tuonut esiin 1990-luvun laman jälkeisiä ennaltaehkäisevien palvelujen leikkauksia ja palveluiden rakennemuutoksia sekä niiden vaikutuksia lapsiperheisiin. Omassa tutkimuksessani nämä tulevat näkyviin niissä lähtökohdissa, jossa kehittäminen on Raision perhepalveluissa alkanut. Käyn seuraavaksi läpi, miten ennaltaehkäisevä lastensuojelu on noussut uudestaan esiin esimerkiksi lainsäädännön muuttumisen ja LAPE-hankkeen myötä. Raision perhepalvelut on hyvä esimerkki ennaltaehkäisevän lastensuojelun uudesta tulemisesta ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun vahvistumisesta.

2.3 Ennaltaehkäisevän lastensuojelun uusi tuleminen ja tätä tukeva lainsäädäntö

Kuntakohtaiset erot lasten ja perheiden palveluissa ovat kasvaneet 2000-luvulla. Osa kunnista noudattaa heikosti valtiovallan suosituksia ja uusimpia sosiaalisia innovaatioita. Tämä on nostanut keskusteluun vahvemman normiohjauksen tarpeellisuuden. Vuoden 2008 lastensuojelulaissa veloitetaan kunnat valmistelevaan lastensuojelun suunnitelmia, vuonna 2009 annettiin asetus lasten ja nuorten ehkäisevistä terveyspalveluista ja vuonna 2014 astui voimaan uusi laki oppilas- ja opiskelijaterveydenhuollosta, (Rimpelä & Rimpelä 2015, 24.) jossa painotetaan esimerkiksi ongelmien ennaltaehkäisyä sekä opiskelu- ja oppilashuollon toteutumista monialaisena yhteistyönä. Esimerkiksi Raisiossa osassa esiopetusta on toiminut erityislastentarhanopettaja, joka on ollut luomassa toimintamallia erityistä ja tehostettua tukea saavien lasten siirtyessä esiopetuksesta kouluun. Käytännössä erityislastentarhanopettaja on kevätlukukaudella ollut esiopetuksen tukena ja siirtynyt syyslukukaudeksi näiden oppilaiden mukana perusopetukseen. (Iho 2017.) Uudistettu sosiaalihuoltolaki, joka painottaa monialaista yhteistyötä, lapsiperheiden kotipalvelua ja perhetyötä tuli voimaan vuonna 2015. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 24.) Lastensuojelulain (1302/2014) mukaan kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole

lastensuojelun asiakkaana. Varhaisen tuen mahdollisuuksia on enemmän ja monet kunnat ovat kehittäneet ennaltaehkäiseviä palvelujaan sen jälkeen kun uudistettu sosiaalihuoltolaki tuli voimaan (Lehtinen 2017, 25).

Uudessa sosiaalihuoltolaissa määritellään ne tuen tarpeet, joiden perusteella sosiaalipalveluja ja sosiaalihuoltoa järjestetään. Asiakkailla on oikeus palveluihin, joilla turvataan lapsen terveys ja kehitys sekä välttämätön huolenpito ja toimeentulo. Tarkoituksena on vahvistaa peruspalveluja siirtämällä lastensuojelun painopistettä erityispalveluista yleispalveluihin. Tarkoituksena on vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta, kun osa lastensuojelun avohuollon palveluista siirretään osaksi sosiaalihuollon yleispalveluja. Yleisiin perhepalveluihin on siirtynyt esimerkiksi perhetyö, tukihenkilöiden ja tukiperheiden palvelut sekä vertaisryhmätoiminta. Avun hakemisen kynnyks on madaltunut, koska avun saamisen edellytyksenä ei ole enää lastensuojelun asiakkuus. Uuden lain tavoitteena on vähentää lastensuojelun asiakasmääriä ja korjaavien lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Lastensuojelun asiakkuus syntyy vain siinä tapauksessa, että peruspalvelut eivät ole riittäviä ja palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä todetaan tarve lastensuojelun tukitoimille. Ainoastaan lastensuojelun asiakkaana saatavia palveluja ovat lastensuojelulain mukainen taloudellinen tuki, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus sekä lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. (Kähkönen 2014.)

LAPE-hankkeen tarkoituksena on uudistaa lapsi- ja perhepalveluita vuosina 2016–2018 siten, että ne vastaavat paremmin lasten ja lapsiperheiden tarpeita. Muutosohjelmaa johtavat Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Opetus- ja kulttuuriministeriö, jonka vastuulla on lasten ja nuorten hyvinvoinnin tuki. Toimeenpanosta vastaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. LAPE-hanke on jakautunut erillisiksi maakuntahankkeiksi. (STM 2017a.) Raision kaupunki hallinnoi maakunnallista Lupa auttaa! -hanketta Varsinais-Suomessa (Iho 2017). Hankkeen tavoitteena on luoda nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitettut palvelut. Peruspalveluita on tarkoitus vahvistaa ja painopistettä siirtää ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen. Ensisijaista on lapsen etu ja vanhemmuuden tuki. (STM 2017b.) LAPE-hankkeen yksi keskeisiä toimintoja on siirtyminen kohti systeemisen lastensuojelun toimintamallia, jossa muutoksella pyritään varmistamaan yhteistyö lapsen ja perheen kanssa sekä varmistamaan perheelle kokonaisvaltainen ja monitoimijainen tuki. Olennaista tässä toimintamallissa on siirtyminen ongelmakeskeisyydestä kohti lapsen, perheen ja lähiyhteisön vahvuuksien ja voimavarojen etsimistä. Lasta tai perhettä ei käsitellä ongelmana vaan systeemin osana, jossa vastauksia etsitään lapsen lähipiiristä. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 9.)

Raision perhepalveluiden lastensuojeluyksikössä otettiin 1.3.2018 käyttöön systeemisen lastensuojelun toimintamalli, jossa Raisio toimii pilottikuntana. Vuoden 2018 aikana lähes koko henkilökunta

kouluttautuu systeemiseen toimintamalliin ja rakenteita kehitetään mallin mukaisen toiminnan mahdollistamiseksi. (Iho 2017.) Tässä tutkimuksessa en pysty ottamaan kantaa miten systeeminen toimintamalli vaikuttaa Raision perhepalvelujen lastensuojeluun, mutta mielestäni sen käyttöönotto kertoo Raision perhepalvelujen vahvasta sitoutumisesta ennaltaehkäisevään työhön. Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisyn ja palveluiden kehittäminen on tapauksena hyvä esimerkki ennaltaehkäisevän lastensuojelun uudesta tulemisesta ja ennaltaehkäisyn vahvistumisesta lapsi ja lapsiperheiden parissa. Lainsäädännön uudistukset näkyvät Raision perhepalveluissa aineistoni valossa hyvin ja Raision ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen tulokset puolestaan tulevat esiin Lupa auttaa! -hankkeen tavoitteissa. Pyrkimyksenä on esimerkiksi saada palveluihin yksi yhteydenottokanava ja mahdollistaa avun saaminen päiväkodeissa ja kouluissa (Lupa auttaa! 2018). Nämä tavoitteet on nähtävissä suoraan Raision perhepalveluiden kehittämisen tuloksissa. Seuraavaksi luvussa käyn läpi ennaltaehkäisyä sosiaalityössä ja tuon esiin esimerkiksi sitä, miten käsitteen käyttö ja määritelmä muuttuu riippuen sen käyttötarkoituksesta ja vallitsevasta politiikasta. Viimeisenä käsittelen ennaltaehkäisyn ristiriitaista paikkaa sosiaalityössä.

3 Ennaltaehkäisy sosiaalityössä

Sosiaalityöllä on pitkä historia ihmisen hyvinvoinnin ja kansanterveyden edistämisessä, mutta tästä huolimatta ei ole paljoakaan tietoa siitä miten sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännöissä tänä päivänä ymmärretään ennaltaehkäisy. Vaikka kiinnostusta ennaltaehkäisyä ja sen mukaisia ammattikäytäntöjä kohtaan on ollut useiden vuosikymmenten ajan, on se edelleen sosiaalityössä marginaalissa, eikä se ole vakiinnuttanut paikkaansa keskeisenä sosiaalityön käytäntönä tai tutkimusalana. Kaikki sosiaalityöntekijät eivät tunne ennaltaehkäisyn käsitteen tai teorian sisältöjä kovinkaan tarkkaan. (Marshall ym. 2011, 201; McCave & Rishel 2011, 226–227; Woody 2006, 44.) Kun puhutaan ennaltaehkäisystä lasten ja lapsiperheiden parissa, voidaan sillä tarkoittaa monia eri asioita. Ennaltaehkäisyä käsitteenä käytetään laajasti, moniin eri käyttötarkoituksiin ja monessa eri merkityksessä. Ennaltaehkäisyyn viittaavia termejä käytetään sekaisin ilman varsinaista pohdintaa käsitteen merkityksestä. Ennaltaehkäisyä ei ole paljoakaan tutkittu laajemmassa mittakaavassa sosiaalityön sektorilla eikä yksiselitteistä määritelmää ennaltaehkäisylle on helppo löytää. Kuitenkin yleisesti sillä viitataan ongelmien ehkäisyyn, tunnistamiseen tai poistamiseen. Seuraavaksi tarkastelen ennaltaehkäisyn lähtökohdista ja tutkimusta sekä avaan ennaltaehkäisevän sosiaalityön eri tasoja ja käsitteen moninaisuutta. Tuon myös esiin millä tavalla itse käytän ennaltaehkäisyn käsitettä omassa tutkimuksessani.

3.1 Ennaltaehkäisyn lähtökohdat ja tutkimus sosiaalityössä

Sosiaalityön historialliset juuret ovat ennaltaehkäisyn filosofiassa ja sosiaalityöntekijät ovat aina toteuttaneet työssään ennaltaehkäisyyn tähtääviä tavoitteita ja käytäntöjä. Jo esimerkiksi Jane Addamsin yhteisöllinen sosiaalityö ja settlementiliike edustivat ennaltaehkäisevää sosiaalityötä. (Bracht 2000, 2; McCave & Rishel 2011, 228.) Suomen kontekstissa ennaltaehkäisy tuli esiin ensimmäisiä kertoja kansalaissodan jälkeen, kun professori Arvo Ylppö toimeenpani neuvolakokeilut, jotka laajenivat koko maahan. Neuvolaverkoston ajatuksena oli kohdistaa ennaltaehkäisevä terveysohjelma kaikkiin lapsiin, eikä ainoastaan lapsiin, joilla oli terveysongelmia. Suomea onkin pidetty lasten terveydenhoidon mallimaana. (Satka 2009, 17–18.) Ennaltaehkäisy tulee aina myös esiin, kun yhteiskunnassa kohdataan jokin kriisi, joka mielletään sellaiseksi mikä oltaisiin voitu ehkäistä. Ennaltaehkäisystä tulee tällöin mekanismi, millä selitetään mahdottomuutta vastata erilaisiin kriisitilanteisiin ja hahmottamaan ammattilaisten epäonnistuneita pyrkimyksiä välttää näitä kriisejä. Tässä tilanteessa ennaltaehkäisystä voi tulla jopa negatiivinen kuva ihmisille. (Stepney 2014, 310.) Esimerkiksi Tu-

run Sanomat (15.11.2017) uutisoi lastensuojelun siirtymisestä kohti ennaltaehkäisyä kaksi päivää sen jälkeen, kun Porvoossa isä puukotti kolmevuotiaan lapsensa. Tapahtuneen jälkeen nousi esille keskustelu lastensuojelun tilanteesta ja ennaltaehkäisyn puutteesta. Lähtökohdat ennaltaehkäisevälle työlle ovat vaihdelleet riippuen mitä politiikassa ja käytännön työssä on painotettu. Esimerkiksi lapsisurmien myötä on siirrytty universaalista perhetyöstä enemmän kohti selektiivistä lastensuojelua. Lapsikeskeisen lähestymistavan painopisteenä ovat lasten oikeudet vanhempien vastuualueiden rinnalla, jossa lapsen edut erotetaan selkeästi koko perheen edusta. (Stepney 2014, 307.)

Ennaltaehkäisevä tiede on suhteellisen uusi tieteenala, jota tutkijat edelleen kehittävät ja määrittelevät (Rishel 2007, 154). Ennaltaehkäisevälle lähestymistavalle on kuitenkin yritetty sosiaalityössä antaa enemmän tilaa jo useita vuosikymmeniä. (Bracht 2000, 2). Kiinnostus ennaltaehkäisyyn sosiaalityössä syntyi 1960-luvulla ja nousi uudestaan esiin 1980-luvulla (esim. Marshall ym. 2011; McCave & Rishel 2011, 226; Woody 2006, 44). Aluksi kiinnostus keskittyi muun muassa sosiaaliin ja yhteisölliseen työskentelytapaan ja 1980-luvulla julkaistiin ensimmäiset tutkimustulokset ennaltaehkäisevien käytäntöjen tehokkaista tuloksista. Keskusteluun nousi myös ensisijaisen ennaltaehkäisyn teoria. (Bracht 2000, 2; Woody 2006, 44.) Julkisen terveydenhuollon sosiaalityöntekijät ovat jo pitkään soveltaneet ennaltaehkäisevää työskentelytapaa asiakastapauksissa ja käyttäneet epävirallista riskianalyysiä varhaisen puuttumisen edistämiseksi (Marshall ym. 2011, 203). On tiedossa esimerkiksi, että ehkäisemällä mielenterveysongelmia lapsuudessa, voidaan vähentää niiden ilmenemistä myös aikuisuudessa (Rishel 2007, 153). Vaikka lasten ja nuorten ongelmia on pyritty ehkäisemään useita vuosikymmeniä, on kotimaisen kirjallisuuden analyysit ennaltaehkäisystä kuitenkin harvinaisia (Satka 2009, 18). Kuten edellisessä luvussa toin esiin, kotimaiset tutkimukset keskittyvät suurimmaksi osaksi ennaltaehkäisevien palvelujen kuvaamiseen, 1990-luvun laman jälkeisen ajan ennaltaehkäisevien palvelujen karsimiseen ja niiden seurauksiin sekä poliittisen ilmapiirin muutokseen. Tuon näitä esiin seuraavassa luvussa.

Ennaltaehkäisyn tutkimus on vielä jäljessä esimerkiksi siinä, millä tavoilla voidaan tunnistaa ja levittää tehokkaita ennaltaehkäisyn ohjelmia ja interventioita. (Rishel 2007, 153.) Ennaltaehkäisyn tulisi myös olla moni- ja poikkitieteellistä, jotta ennaltaehkäisyyn saataisiin positiivisempia tuloksia (Durlak 1998, 518). Etenkin kansainväliset tutkimukset keskittyvät kuvaamaan yksittäisiin terveysongelmiin liittyvää ennaltaehkäisyä, joten tuon tätä tutkimusta seuraavaksi esiin. Tässä yhteydessä puhutaan esimerkiksi ennaltaehkäisevästä tieteestä (prevention science), joka keskittyy systemaattisesti tutkimaan mahdollisia toimintahäiriöihin ja sairauksiin vaikuttavia tekijöitä, joita kutsutaan riskitekijöiksi ja suojaaviksi tekijöiksi. Ennaltaehkäisevän tieteen tavoitteena on ehkäistä tai lieventää suuria ihmisten toimintahäiriöitä ja poistaa tai lieventää häiriön syitä. Ennaltaehkäisyn yritykset ta-

pahtuvat ennen kuin sairaus tai häiriö on näkyvä. (Coie, Watt, West, Hawkins, Asarnow, Markman, Ramey, Shure & Long, 1993, 1013.) Erilaisia määritelmiä ja tulkintoja riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä on löydettävissä liittyen moninaisiin ongelmiin. Yleisesti riskitekijät määritellään muuttujiksi, jotka lisäävät tulevaisuudessa negatiivisten tapahtumien todennäköisyyttä ja suojaavat tekijät taas muuttujiksi, jotka laskevat niiden todennäköisyyttä. (Durlak 1998, 512).

Ennaltaehkäisevien ohjelmissa on keskeistä tunnistaa sekä riskitekijöitä että suojaavia tekijöitä (Woody 2006, 55). Riskianalyysissä ei keskitytä yksittäisiin riskitekijöihin vaan tarkastellaan monia potentiaalisia riskitekijöitä, jotka yhdessä voisivat aiheuttaa ongelmia myöhemmin. Riskien vähentämiseksi tulee vahvistaa suojaavia tekijöitä. (Pithouse 2008, 1542.) Ominaiset toimintahäiriöiden muodot on tyypillisesti liitetty moniin eri riskitekijöihin eikä yksittäisiin tekijöihin (Coie ym. 1993, 1013). Toisia tekijöitä on helpompi muuttaa kuin toisia, mutta yleisesti ottaen ajatuksena on se, että vähentämällä riskiä tai lisäämällä suojelua, tulevaisuuden ongelmat ovat vähemmän todennäköisiä (Durlak 1998, 513). Toisaalta yksilön taipumus kohdata tietty riski on luonteen ja ympäristön riskitekijöiden yhteisvaikutuksen aikaansaama (Coie ym. 1993, 1014). Vaikuttaa siltä, että eri riskitekijät ja suojaavat tekijät vaikuttavat eri asioihin, osittain ne ovat päällekkäisiä, osittain vastakkaisia ja osittain täysin erilaisia. Esimerkiksi poistamalla tietty riskitekijä voi olla eri tulos kuin lisäämällä suojaavaa tekijää. Erilaisia määritelmiä siitä, mitä nuo suojaavat tekijät ja riskitekijät ovat, on monenlaisia riippuen siitä, mitä tutkitaan. Durlak (1998, 516–517) toi omassa tutkimuksessa esille erilaisia yleisiä ennaltaehkäisyn vaikuttavia suojaavia tekijöitä, joita olivat esimerkiksi sosiaaliset normit, toimiva sosiaalipolitiikka, laadukkaat koulut, positiiviset vertaismallit, hyvät suhteet vanhempien ja lasten välillä, sosiaalinen tuki, henkilökohtaiset / sosiaaliset kyvyt sekä luottamus omiin kykyihin. Seuraavaksi tuon esiin ennaltaehkäisyn eri tasoja ja käsitteen moninaisuutta.

3.2 Ennaltaehkäisyn eri tasot ja käsitteen moninaisuus

Ennaltaehkäisystä puhutaan usein korjaavan sosiaalityön vaihtoehtona ja sosiaalityön kirjallisuudessa ja tutkimuksissa ehkäisevästä työstä ja korjaavasta työstä puhutaan ikään kuin toistensa vastakohtana. Esimerkiksi Stepneyn (2014, 305–206) mukaan korjaavan ja ennaltaehkäisevän sosiaalityön välissä koetaan olevan vaikeuksia toimia, koska rajallisilla resursseilla ennaltaehkäisyyntä ei jää aikaa ja ammattilaisilla menee enemmistö ajasta kriisien hallintaan. Kuitenkin korjaava työ voi olla myös ennaltaehkäisevää ja ennaltaehkäisy myös korjaavaa työtä. Esimerkiksi kiireellinen sijoitus voi oikea-aikaisena olla ennaltaehkäisevä toimenpide, vaikka se usein mielletäänkin korjaavaksi sosiaalityöksi. Ennaltaehkäisyssä voidaan erotella eri tasoja, jotka tuovat mielestäni enemmän sisältöä so-

siaalityön tarkasteluun kuin pelkästään erottelu ehkäisevään ja korjaavaan työhön. Käyttökelpoisena luokitteluna voidaan edelleen pitää Rapoportin (1961, 4–5) kolmen tyyppin luokittelua ennaltaehkäisy-eritasoista: Ensisijainen (primary) ennaltaehkäisy, joka on suunnattu koko väestölle sisältäen esimerkiksi terveystasvatuksen ja yhteisöjen kehittämisen, toissijainen (secondary) ehkäisy, jonka tarkoituksena on tunnistaa ja hoitaa ongelmat varhaisessa vaiheessa vähentäen niiden kestoja ja vaikutuksia sekä kolmannen asteen (tertiary) ennaltaehkäisy, jossa tavoitteena on olemassa olevan ongelman hallinta ja asiakkaiden kuntoutus. Woody (2006, 47) tuo artikkelissaan esille mallin, joka edelleen kehittää ja hienovaraisistaa Rapoportin luokittelua ennaltaehkäisy-tasoista. Siinä ensisijainen ennaltaehkäisy jaetaan edelleen kolmeen alaluokkaan: universaali (universal), selektiivinen (selective) ja valikoiva (indicated).

Rishel (2007, 154) lähtee siitä, että universaalit, selektiiviset ja valikoivat ennaltaehkäisy-eritasot ovat uusi tapa nimetä Rapoportin määrittelemät ensisijaisen, toissijaisen ja kolmannen tason ennaltaehkäisy-eritasot. Esimerkiksi Rapoport (1961, 10–11) määritteli ensisijaisen ennaltaehkäisy-eritasot ensimmäiseksi tasoksi hyvinvoinnin edistämisen, jossa kaikilla yhteiskunnan sosiaalisilla instituutioilla on tärkeä rooli. Universaalien eli yleisten ennaltaehkäisyohjelmien katsotaan myös kohdentuvan suurelle yleisölle tai koko väestöryhmälle (Rishel 2007, 154). Näin ollen universaali ennaltaehkäisy vastaa hyvin Rapoportin määrittelemää ensisijaisen ennaltaehkäisy-eritasot ensimmäistä vaihetta. Selektiivinen ennaltaehkäisy puolestaan kohdentuu niille, joilla on suurempi riski kohdata tietty ongelma verrattuna muuhun väestöön ja valikoiva ennaltaehkäisy on suunnattu niille, joilla on olemassa olevia merkkejä tai oireita tietystä ongelmasta, mutta se ei ole vielä kehittynyt. (Rishel 2007, 154.) Itse käytän analyysissäni Rapoportin ennaltaehkäisy-eritasot, koska mielestäni niitä on helpompi soveltaa eri tilanteisiin eri aikakausina. Tuon seuraavassa luvussa esiin, miten esimerkiksi selektiivisen ennaltaehkäisy-eritasot määritelmässä näkyy myös poliittisen ilmapiirin muutos tiettyä ajankohtana. Rapoportin määrittelemät ennaltaehkäisy-eritasot ovat nähtävissä myös Raison kaupungin (2016) opetussuunnitelmassa, jossa oppimisen ja koulunkäyntiin liittyvä tuki on jaettu kolmeen tasoon: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Yleinen tuki on tarkoitettu kaikille oppilaille, tehostettu tuki on tarkoitettu tapauksissa, joissa on havaittavissa koulunkäyntiin tai oppimiseen liittyviä vaikeuksia ja kolmas taso on erityinen tuki, jota annetaan tehostetun tuen ollessa riittämätön.

Ennaltaehkäisy-eritasot käsitte on peräisin terveydenhuollosta, kuten myös monet muut sosiaalityön perusarvot, ideat ja käytännöt. Esimerkiksi kansanterveyden alalla on pitkään puhuttu ehkäisevästä näkökulmasta ja erilaisista ennaltaehkäisy-eritasot. (McCave & Rishel 2011, 227–228; Marshall, Ruth, Sisco, Bethke, Piper, Cohen & Bachman 2011, 208; Rapoport 1961, 3; Woody 2006, 46.) 1960-luvulla Rapoport (1961, 3–5) toi artikkelissaan esiin, että käsitteenä ennaltaehkäisy on laaja ja sitä voi-

daan tulkita eri tavoin. Käsitettä käytetään myös virheellisellä ja sekavalla tavalla sosiaalityön käytännöissä ja tutkimuksessa. Koska ei ole yksiselitteistä ymmärrystä siitä mitä ennaltaehkäisy on ja miten sen vaikutuksia on mahdollista todentaa, on hyviä toimintatapoja vaikeaa muokata hyviksi käytännöiksi. Mielenkiintoista on se, ettei tämä asia ole juuri muuttunut vuosikymmenien aikana. Periaatteessa voidaan ajatella, että kaikki sosiaalityö on ennaltaehkäisevää ja sosiaalityön interventioiden sisältyy aina ennaltaehkäisevä ulottuvuus. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua tehdään peruspalveluissa ja lastensuojelun avohuollossa, mutta myös kiireellinen sijoitus tai huostaanotto voidaan nähdä ennaltaehkäisyinä. Ennaltaehkäisyn tarkoituksena on ennakoita ja estää ongelmia ennen kuin ne ovat kehittyneet. (McCave & Rishel 2011, 227; Rapoport 1961, 5; Rishel 2007, 153.) Ehkäisevä käytäntö puolestaan tarkoittaa ennaltaehkäisyn periaatteiden ja tavoitteiden soveltamista toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on ehkäistä sekä yksilöllisiä että sosiaalisia ongelmia. (McCave & Rishel 2011, 227.) Erilaisia ennaltaehkäisyn lähikäsitteitä, kuten varhaista tukea, varhaista puuttumista, riskien hallintaa ja positiivista diskriminaatiota käytetään monin eri tavoin. On kuitenkin muistettava, etteivät esimerkiksi ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ole synonyymejä keskenään. Käyn seuraavaksi läpi erilaisia ennaltaehkäisyn lähikäsitteitä, koska tietoisuus niiden sisällöstä ja käytöstä on ohjannut oman aineistoni analyysiä.

Titmuss (1976) käytti ensimmäisenä ennaltaehkäisevistä universaaleista palveluista käsitettä positiivinen diskriminaatio, jolla pyrittiin nimenomaan henkilökohtaisen epäonnistumisen leiman välttämiseen ja hyvinvointipalveluiden tarjoamiseen kaikille, etenkin niitä eniten tarvitseville. Positiivisen diskriminaation keinoin pyritään kohdentamaan lisävoimavaroja erityisiin palveluihin, joilla on mahdollista estää kielteistä kehitystä ja vaikuttaa lasten, nuorten ja perheiden elämään myönteisellä tavalla (Tapola-Tuohikumpu 2005, 81; Platt & Turney 2014). Positiivisen diskriminaation lisäksi voidaan puhua myös matalan kynnyksen palveluista ja oikea-aikaisista palveluista. Myös varhaisesta tuesta puhutaan ennaltaehkäisyyn viitaten, vaikka varhainen tuki viittaa pikemmin varhaiseen puuttumiseen. Esimerkiksi Sisäasiainministeriön (2007, 22-23) laatimassa raportissa tuodaan esille varhainen tuki omana ennaltaehkäisyyn panostavana palvelumuotona, joka sijoittuu peruspalveluiden ja erityispalveluiden väliin. Positiivisesta diskriminaatiosta tai varhaisesta tuesta ei löydy laajempaa tutkimustietoa tai määritelmää miten käsitteet eroavat varsinaisesti ennaltaehkäisystä.

Varhaisesta puuttumisesta ja riskien hallinnasta kirjoitetaan nykyisin enemmän. Varhaisella puuttumisella viitataan varhaisiin toimenpiteisiin jo olemassa olevan ongelman ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäisyllä viitataan pikemmin toimiin, joilla pyritään vahvistamaan voimavaroja, ettei ongelmaa edes syntyisi ja ennaltaehkäisy kohdistuu yhteiskunnan taloudellissosiaalisiin rakenteisiin tavoitteena laajamittainen lapsi ja lapsiperheisiin kohdistuva vaikutus. Varhaisella puuttumisella puoles-

taan pyritään vaikuttamaan jo ilmenneisiin ongelmiin. (Coie ym. 1993, Harrikari 2008, 123.) Harrikari (2008, 102) puhuu tässä yhteydessä hyvinvointi- ja riskipolitiikasta, joissa on omat käsitteet, puhettavat, puhujat ja tekniikat, joilla ne organisoivat havaitsemaansa todellisuutta. Itse ajattelisin, että hyvinvointipolitiikassa puhutaan ennaltaehkäisystä ja riskipolitiikassa varhaisesta puuttumisesta ja riskien hallinnasta. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi varhaista puuttumista ja riskiäksilöiden hallintaa, koska tutkimukseni kannalta on tärkeää avata eri käsitteiden eroavaisuuksia ja käyttötarkoitusta. Eri käsitteitä käytetään helposti toistensa synonyymeinä ymmärtämättä niiden käyttöön liittyvää kontekstia. Lisäksi esimerkiksi varhaisen puuttumisen näkymättömyys omassa tutkimusaineistossani kertoo mielestäni siitä, että ennaltaehkäisy on Raision perhepalveluissa vahvistunut.

3.3 Varhainen puuttuminen ja riskiäksilöiden hallinta

Historiallisessa kontekstissa uudet käsitteet ja diskurssit muuttavat aina vanhoja käsitteitä ja antavat niille uudenlaisia merkityksiä sekä käyttötarkoituksia. Hyvinvointipolitiikassa esiintynyt ennaltaehkäisy 1970-luvulla on saanut uudenlaisen yhteyden ajan saatossa. Yhteiskunnallisia ongelmia, esimerkiksi rikollisuutta, tarkasteltiin rakenteellisesta näkökulmasta 1960–1970-luvulla. Hyvinvointipolitiikassa oli tärkeää esimerkiksi tuen ja kontrollin erottaminen toisistaan sekä leimaamisen välttäminen. Näin ollen lapset ja perheet pyrittiin pitämään tavallisten hyvinvointipalveluiden piirissä mahdollisimman pitkään. Universaaleilla, ennaltaehkäisevillä palveluilla ja tulonsiirroilla, kuten lapsilisien korotuksilla ja äitiyden monimuotoisella tukemisella ajateltiin voitavan vaikuttaa ongelmien syntymiseen. Suomalaiseen yhteiskuntapolitiikkaan levisi angloamerikkalaiset vaikutteet 1990-luvulla, kuten yksilön omaa vastuuta korostava ajatus. Syvän taloudellisen taantuman jälkeen Suomessa vahvistui riskipolitiikka. Ennaltaehkäisyn periaatteesta luovuttiin ja siirryttiin politiikkaan, jossa pyrittiin identifioimaan ne kansalaiset, jotka voisivat aiheuttaa haittoja yhteiskunnalle. (Harrikari 2008, 8, 101–116.) Viimeisten vuosikymmenten aikana perinteiset hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet, kuten sosiaalisten ongelmien rakenteellinen ennaltaehkäisy nostamalla lapsiperheiden tuloja ja laajentamalla universaalien palvelujen tarjontaa, on haastettu niukkojen taloudellisten ehtojen takia. (Harrikari 2013, 60.)

Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia edistävä ja vahvistava toiminta on jäänyt sivuun, kun poliittinen agenda on keskittynyt häiriöpalvelujen, kuten lastensuojelun, erityisopetuksen ja lasten sekä nuorten psykiatrian laajentamiseen (Rimpelä, Luopa, Räsänen & Jokela 2006, 74). Rikosten ehkäisyohjelmat ja projektit heijastavat suomalaisen yhteiskunnan taantuman jälkeistä tilannetta. Lapset ja nuoret määritellään vahvasti riskeiksi tai riskeille alttiudessa oleviksi ja erilaisten ohjelmien tar-

koituksena on lisätä riskiyksilöiden valvontaa. (Harrikari 2013, 57.) Harrikari (2008, 125) pohtii, onko palvelutarjonnassa käynyt niin, että peruspalveluista on siirrytty erikoistuneisiin palveluihin ilman ongelman muuttumista miksikään. Vielä 1990-luvun alussa lapsiperheissä kävi kodinhoitaja, joka tarjosi perheille peruspalveluita, kuten apua kotitöissä ja lastenhoidossa. Tilanne muuttui 2000-luvulla siten, että perheisiin meni avohuollon perhetyöntekijä arvioimaan vanhemmuutta ja perhe miellettiin riskiperheeksi. Näin ollen samantyyppiset perheet, jotka 1990-luvun alussa olivat vielä tavanomaisia, saivat riskileiman uuden diskurssin myötä. Mielestäni tämä esimerkki avaa hyvin sitä, kuinka paljon käsitteen käytöllä ja tietyllä puhetavalla on merkitystä samasta ilmiöstä puhuttaessa.

Taloudellis-sosiaalisiin rakenteisiin vaikuttamisesta koko lapsiväen parissa on siirrytty lasten ongelmien tunnistamiseen. Näin myös toiminnan strategia on muuttunut niin, että ongelmien ilmaantumisesta odotetaan ja ammattilaisia kannustetaan niiden havaitsemiseen. Ongelmalliset lapset ja perheet pyritään identifioimaan mahdollisimman aikaisin, jotta yhteiskunnalliset interventiot pystyttäisiin tekemään ajoissa. Toisaalta turvallisuusdiskurssissa ei enää puhuta vain riskiyksilöistä vaan riskipuhe on yleistynyt koskemaan koko lapsiväestöä. Puuttumisen ja oikea-aikaisuuden kulttuuri näkyy lapsia ja nuoria hallinnoivissa arkipäivän instituutioissa, joissa pyritään varautumaan erilaisiin riskeihin. (Harrikari 2008, 120, 258–260; Kemshall 2008, 26; Satka 2009, 28.) Esimerkiksi Pihouksen (2008, 1540) mukaan palvelujärjestelmä tulee suunnitella niin, ettei se tarjoa palvelua vain kohdatun ongelman kohdalla vaan ennustaa ja ennakoii myös tulevia riskejä ja tarjoaa suojaa niitä vastaan. Varhaisessa tunnistamisessa on tärkeää identifioida riskiyksilöt, jotta heihin voi kohdistaa selektiivisiä tai tarpeenmukaisia ennaltaehkäiseviä toimia (Woody 2006, 55). Tässä tulee esiin hyvä esimerkki siitä, miten selektiivisen ennaltaehkäisyn määritelmä on otettu käyttöön riskipolitiikan vaikutuksena ja selektiivinen ennaltaehkäisy sisältää ajatuksen siitä, että tietyillä riskiyksilöillä on suurempi riski kohdata jokin ongelma verrattuna muuhun väestöön.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan keskeisiä käsitteitä 1990-luvun laman jälkeen on riskin lisäksi ollut varhainen puuttuminen. Varhainen puuttuminen voidaan nähdä yhdistelmänä tervettä järkeä ja hyviä käytäntöjä: mikäli ongelmiin puututaan ajoissa, on henkilöllä paremmat mahdollisuudet selviytyä vaikeasta tilanteesta. On kuitenkin muistettava, että varhainen puuttuminen on myös organisatorinen ja strateginen puhetapa. Sosiaalityön keskustelussa varhainen puuttuminen näyttäytyy usein positiivisena ja perusteltuna seikkana, mutta sillä on myös kääntöpuolensa. Varhainen puuttuminen voi olla myös ei-toivottavaa ja haitallista. Varhaista puuttumista voidaan perustella kiireellisellä suojelulla, mutta toimenpiteenä se voi myös olla tehoton, haitallinen ja kallis. Epätarkoituksenmukaiset varhaisen puuttumisen keinot voivat leimata ihmisiä ja turhaan asettaa heidät viranomaisen toimen-

piteiden kohteeksi. (Pithouse 2008, 1537-1546.) Suomessa on otettu käyttöön monia etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvia varhaisen puuttumisen menetelmiä 1990-luvun alun jälkeen, jotka tähtäävät käyttäytymisen hallintaan ja kontrolloimiseen. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi matala toleranssi poikkeavaan käyttäytymiseen, varhaiskasvatussuunnitelmat, julkiset kotiintuloajat ja riskiyksilöiden seulonnat. Yksilön omaa vastuuta on pyritty korostamaan kustannustehokkuuden ja tuottavuuden parantamiseksi julkisessa toiminnassa. Käyttäytymisen hallinta kertoo myös yhteiskunnan poliittisesta kulttuurista ja yhteiskunnan muuttumisesta ja vapauden sekä kontrollin kaksoisiteestä, jonka mukaan kontrollipolitiikkaa tarvitaan, kun yksilö ei onnistu elämässään ja voi aiheuttaa haittaa muille. (Rose 2000; Satka ym. 391–396.)

Puhetapana varhainen puuttuminen levisi nopeasti politiikkaohjelmiin ja viranomaistyöhön, useimpien tietoisuuteen se nousi vahvasti Sosiaali- ja terveysministeriön vuosina 2001–2005 koordinoiman Varpu -hankkeen myötä. Vuosituhannen vaihteen molemmin puolin onkin toteutettu useita lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistettuja varhaisen puuttumisen projekteja ja hankkeita sekä kehitetty varhaisen puuttumisen menetelmiä ja mahdollisuuksia. Sosiaalialan aiempaa käsitehistoriaa ajatellen varhaisen puuttumisen käsite ja käytännöt ovat vakiintuneet nopeasti. Konseptina varhainen puuttuminen on monimuotoinen ja se soveltuu joustavasti erilaisiin olosuhteisiin ja monien päämäärien tavoittelemiseen. Siten eri toimijat voivat tarkoittaa varhaisella puuttumisella monia eri asioita, kuten rikosentorjuntaa, lastensuojelua, ehkäisevää sosiaalipolitiikkaa, dialogista asiakas kohtaamista tai kontrolloivaa vastuuttamista. Varhaisella puuttumisella paikannetaan yksilö huolen kohteeksi ja pyritään reagoimaan ongelmiin nopeasti. (Harrikari 2008, 122–124; Kallio ym. 2013, 71–73; Satka 2009.) Esimerkiksi Satkan (2009, 30) mukaan ”varhaisen puuttumisen ideologia on meillä legitimoinut sitä, että julkinen valta voi laistaa vastuutaan sosiaalisten ongelmien rakenteellisesta ennaltaehkäisystä sekä unohtaa sosiaalipalvelujen normaalisuuden periaatteen. Sen sijaan toimijoiden huomio on suunnattu jo ilmaantuneisiin ongelmiin puuttumiseen, vaikka inhimillisempää, aikaisempaa ja halvempaa olisi toimia ennen kuin ongelmat ovat olemassa”. Esimerkiksi päiväkodeissa tehtävä varhaiskasvatussuunnitelma voidaan toisaalta mieltää ennaltaehkäiseväksi keinoksi tunnistaa lapsen ja lapsen kehitysympäristöön liittyvät haasteet sekä ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Toisaalta varhaiskasvatussuunnitelman tekoa voidaan pitää poliittisena keinona määrittellä miten perheen tulisi elää. Usein varhaiskasvatussuunnitelmissa itse asiassa arvioidaan sitä, miten lapsi on sopeutunut päiväkodin instituution käytäntöihin eikä sitä, miten hyvin päiväkotitoimi voi vastata lapsen tai perheen tarpeisiin. (Alasuutari & Alasuutari 2011, 29–52.)

Puuttumisen menetelmillä on aina tavoitteensa ja seurauksena. Puuttuminen lasten ja perheiden elämään ilman eettistä pohdintaa ja ammatillista taitoa on pelottava skenaario. (Satka 2009, 29.) Sisä-

asiainministeriön (2007, 6) laatiman raportin mukaan ”suomalaisen järjestelmän lähtökohtana on, että lapset ja nuoret ovat viranomaisseurannan kohteena äidin raskaudesta peruskoulun päättymiseen asti”. Mielenkiintoista tässä määritelmässä on se, että lasten katsotaan tarvitsevan viranomaisten seurantaa koko lapsuuden ajan. Poliittisissa ohjelmissa lapsia ja nuoria voidaan kutsua tulevaisuuden kansalaisiksi, joita aikuiset valvovat. Viittaaminen tulevaisuuden kansalaisuuteen on myös yhteydessä riskin ja tulevaisuuden uhan käsitteisiin, joilla oikeutetaan ennaltaehkäisevät toimenpiteet ja varhainen puuttuminen. (Harrikari 2013, 68.) Turvallisuusajattelun näkökulmasta katsottuna myös lastensuojelua voi pitää rikollisuuden torjuntakanavana, kun varhainen puuttuminen ei ole tehonnut. Tämän ajattelutavan mukaan lastensuojelutoimenpiteiden tulee vahvistaa varhaista puuttumista eli sosiaalista kontrollia lasten ja nuorten parissa. (Satka 2009, 24.) Yleisesti ottaen erilaiset lasten ja lapsiperheiden tukimuodot ja palvelut näyttäytyvät hyvin erilaisina riippuen ajatellaanko niitä ennaltaehkäisevästä, perheitä tukevasta näkökulmasta vai puuttumisen ja riskien hallinnan näkökulmasta. Haluan päättää tämän luvun pohtimalla ennaltaehkäisyn ristiriitaista paikkaa sosiaalityössä. Mielestäni ennaltaehkäisyn puuttumista sosiaalityön koulutuksessa ja tutkimuksessa sekä ennaltaehkäisyn siirtymistä erilaisiin hankkeisiin on tärkeää pohtia, koska se myös avaa oman tutkimukseni merkitystä sosiaalityön kontekstissa.

3.4 Ennaltaehkäisyn ristiriitainen paikka sosiaalityössä

Sosiaalityön koulutuksessa, tieteentekemisessä tai käytännöissä ei ole näkyvissä yhtenäisyyttä siitä miten ennaltaehkäisy määritellään tai miten vahvasti se tulee esille. (McCave & Rishel 2011, 226). Sosiaalityön opiskelijoille opetetaan esimerkiksi ennaltaehkäisyn filosofiaa ja käytännön taitoja, mutta koulutuksesta puuttuu ennaltaehkäisevän työn painottaminen. Ennaltaehkäisevän tieteen malleista ja käytännön periaatteista sekä siihen liittyvistä kysymyksistä ja käsitteistä tulisi sosiaalityössä keskustella enemmän, jotta opiskelijat omaksuisivat ennaltaehkäisyn osaksi työnkuvaa. (McCave & Rishel 2011, 234–235; Woody 2006, 57–58.) Vaikka ennaltaehkäisy on edistynyt viime vuosikymmenien aikana, on sosiaalityön suhde ennaltaehkäisyyn kuitenkin edelleen epävarma (Marshall ym. 2011, 203). Kuitenkin on muistettava, että ennaltaehkäisevään sosiaalityöhön keskittyneet tutkijat ovat tehneet viime vuosina tärkeitä edistysaskeleita empiirisen tutkimuksen kehittämisessä ja ennaltaehkäisevien toimien arvioimisessa. (McCave & Rishel 2011, 228.) Monista ennaltaehkäisyn toimenpiteistä voidaan olla ylpeitä. Esimerkiksi lasten, perheiden ja yhteisöjen tarpeet, moniammatillisen työn haasteet, ja ennaltaehkäisevien toimien pyrkimykset ja tulokset tunnustetaan paremmin. Moniammatillisen käytännön ja tutkimuksen tulisi olla korkealla poliittisella agendalla, koska käytännön tutkimusta aiheesta tarvitaan. Sosiaalityön tutkijoiden, opettajien ja ammatinharjoittajien tu-

lisi käydä enemmän vuoropuhelua, miten ennaltaehkäisyyn voitaisiin keskittyä paremmin. (Pithouse 2008, 1548–1549; Rosendberg & Holden 1999, 8–9.)

Sosiaalityön käytännöissä, suunnitelmissa ja arvioissa tulisi olla myös sensitiivinen paikallisille ja kulttuurisille normeille ja käytännöille, jotta kohderyhmä voidaan paremmin tavoittaa ja sitouttaa ennaltaehkäisyntavoitteisiin, vähentää kohderyhmän leimautumista ja löytää sopivat menetelmät, jotta ennaltaehkäisy toimisi ja menestyisi. Ennaltaehkäisevät periaatteet tulisi saada aktiiviseen palveluntarjontaan, jotta ne tavoittaisivat suuremman joukon ihmisiä. (Woody 2006, 54.) Poliittisessa agendassa ennaltaehkäisy on avainasemassa eri sosiaalityön alueilla, mutta kuilu sosiaalityön käytännön ja poliittisten lähtökohtien välillä on huolestuttava. Eri sidosryhmissä kuitenkin korostetaan mahdollisuutta integroida ennaltaehkäisy osaksi ammattia. On todisteita siitä, että ehkäisevät toimenpiteet ovat tehokas tapa välttää ongelmia, mutta sosiaalityön ammatillisessa käytännössä ei korosteta ennaltaehkäisyä eikä ennaltaehkäiseviä yrityksiä käsitteellistetä sellaisiksi tai ennaltaehkäisevän teorian periaatteita ei oteta huomioon. (McCave & Rishel 2011, 226–234; Woody 2006, 44.) Esimerkiksi Brachtin (2000, 3) artikkelin mukaan käytäntö muuttuu odotettua hitaammin. Ajatellen ennaltaehkäisevän sosiaalityön hidasta historiallista edistystä, on odotettavaa että vaatimattomat parannukset ovat suurempia todennäköisempiä. Rakenteelliset, koulutukselliset ja filosofiset perusteet estävät suurten tai nopeiden muutosten tekemisen.

Ajatellen lapsille ja lapsiperheille suunnattuja ennaltaehkäisyn käytännön toimia, kohtaa ne monenlaisia haasteita. Käsitteenä ja aiheena ennaltaehkäisy tuo mukanaan monia ongelmia eri ammattilaisille sosiaalialalla, terveydenhuollossa ja koulutuksessa. On ollut epävarmuutta siitä, mitä ennaltaehkäisy on, mitä vaikutuksia sillä on ja miten niitä voidaan mitata. Ennaltaehkäisy perustuu köyhyyden ja sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn, mutta myös pyrkimykseen edistää solidaarisuutta ja hyvää yhteiskuntaa. Köyhyyden estämisen, eriarvoisuuden vähentämisen ja terveyden edistämisen prosessissa pyritään aina myös hallitsemaan kansalaisia. Usein ollaan enemmän huolestuneita kansalaisten suojelusta ja riskien hallinnasta kuin varsinaisesta ennaltaehkäisystä. Paras tapa selviytyä ennaltaehkäisevän lähestymistavan ja kriisinhallinnan välillä on kehittää integroituja lähestymistapoja. Hyvä ennaltaehkäisy on selkeästi yhteydessä siihen, kuinka tehokkaita ennaltaehkäisevien toimenpiteiden suunnitelmia on tehty. Ilman selkeää ennaltaehkäisyn strategiaa, toimenpiteet ovat usein tehottomia. Tutkimusten mukaan investointi laadukkaaseen henkilökuntaan tuo mukanaan monia etuja. Haasteena on osoittaa, että ennaltaehkäisyn strategiat yhdistettynä selkeisiin suojelumekanismeihin ovat tehokkaampi keino ennaltaehkäisyyn kuin kohdennettu riskien hallitseminen ja kansalaisten suojeleminen. (Stepney 2014, 305–306 ; 316–317.)

Ennaltaehkäisyn asemaa pyritään vahvistamaan ja toimintaa kehittämään, mutta toisaalta ennaltaehkäisyn kehittäminen on paljolti projekti- ja hankelähtöistä. Hankekehittäminen yleistyi kunnissa 1990-luvulla, kun kehittämisvastuu siirtyi pois valtiolta ja suuntautui tukemaan kuntien hankkeita korvamerkityillä valtionosuuksilla. Lyhytkestoista hankekehittämistä on tukenut myös raha-automattirahoitus yhdessä Euroopan sosiaalirahoituksen (ESR) kanssa. Lyhyitä hankkeita ketjutetaan suunnitelmallisesti ja keskimääräisesti hankkeet kestävät noin 2–3 vuotta ja jatkohankkeet 5–6 vuotta. Paras lopputulos hankekehittämisessä on onnistunut innovaatio koko kunnassa, mutta pahimmillaan onnistunut toiminta voi pysähtyä hankekehittämisen jälkeen eikä hankkeet tai selvitykset etene toimeenpanoon. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 53.) Yleensä kehittämisen prosessi ehtii vain alkaa projektin aikana, koska projektimuotoinen kehittäminen tapahtuu yleensä lyhyellä ajanjaksolla. Olisi tärkeää löytää keinoja, joilla kehitys jatkuisi myös projektin tai hankkeen jälkeen. Projektista saadut tulokset tulisi pystyä siirtämään seuraaviin hankkeisiin, jolloin tieto kumuloituisi ja tavoittaisii suuremman yleisön. (Seppänen-Järvelä 1999, 207.) Bardyn ym. (2006, 103–104) mukaan projektien ja uusien projektitoimijoiden lisääntymiset kertovat suuremmasta yhteiskunnallisesta muutoksesta. Projektityö on laajentunut julkisen sektorin kaikille hallinnon tasoille ja erilaisia projekteja rahoittavia tahoja on myös enemmän. Kokemuksia ja tuloksia raportoidaan hajanaisesti ja projektiraportteja kirjoitetaan eri tahojen tarkoitusperiä varten. Satka (2009) puolestaan tuo esiin, että varhaisen puuttumisen projektimainen toteutus on ollut myös tapa siirtää hyvinvointivastuuta julkiselta vallalta perheille, lähiyhteisöille, järjestöille ja paikallisille viranomaisverkostoille.

Kunnat toimivat lyhyillä ajanjaksoilla, organisaatiot muuttuvat ja henkilöstö vaihtuu. Yksittäisistä palveluinnovaatioista löytyy tietoa erilaisista hallinnon asiakirjoista ja rahoittajille suunnatuista hankekuvauksista, mutta muutosprosesseja pidemmällä aikavälillä ei kirjata järjestelmällisesti eikä koko lapsiperheiden palvelukokonaisuuden muutoksista ole tietoa. Kunnat kertovat usein menestystarinansa, mutta prosessiin sisältyvät pulmat, esteet ja niiden ylittäminen jäävät kertomatta. Oman kehitystyön suhdetta muualla tehtyyn kehitystyöhön eikä myöskään suhdetta kunnan muihin toimintoihin useinkaan kuvata tai arvioida kriittisesti. Lapsiperheiden palveluiden kehittämistarpeeksi nimetään usein asiakaslähtöisyys ja selkeät palvelukokonaisuudet, jotka vastaavat asiakkaiden tarpeita. Kuitenkaan ei määritellä mitä asiakas-, perhe- tai lapsilähtöisyys on. Usein kunnassa voi olla monia hankkeita tai projekteja käynnissä samaan aikaan, mutta kukaan ei mieti kokonaisuutta. Näin ollen on mahdollista, että toimintamalli muuttuu ja perusrakenne sekä ongelmat pysyvät samoina eivätkä innovaatiot leviä kuntarajojen ulkopuolelle. Hankekehittäminen on osalta parantanut palveluja, mutta perusongelmat ovat osin pysyneet samoina. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 12, 36–42; 48–55.) Ration perhepalveluissa erilliset hankkeet ja projektit on onnistuttu ketjuttamaan jatkumoksi, jol-

loin ennaltaehkäisevät palvelut ja toimet ovat jääneet osaksi rakenteita ja organisaatiokulttuuria. Lisäksi monet Raision perhepalveluiden kehittämisen tuloksista ollaan LAPE-hankkeen myötä siirtämässä maakunnallisiksi palveluiksi. Käyn näitä tarkemmin läpi seuraavassa luvussa, kun perustelen Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen valitsemista omaksi tapaututkimukseksi.

4 Rasion perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen

Tutkimuskohteeni on Rasion kaupungin perhepalveluiden ennaltaehkäisevään lastensuojeluun kohdennettu kehittäminen vuosina 2011–2017, jonka aikana perhepalveluita on uudistettu ja kehitetty nopealla tahdilla. Valitsin Rasion tutkimuskohteeksi uutisoinnin perusteella, jonka mukaan Raisio teki poikkeuksellisia tuloksia vuosien 2011–2014 aikana ja kehitystä on jatkettu tähän päivään asti ja lanseerattu erilaisia innovatiivisia työ- ja palvelumenetelmiä. Kerron ensin yleisesti ottaen tapaustutkimuksesta, jonka jälkeen kuvailen Rasion perhepalveluita työympäristönä ja tämän jälkeen perhepalveluiden uudistamista.

4.1 Tapaustutkimus

Metsämuurosen (2001, 18) mukaan lähes kaikki kvalitatiivisesti tehty tutkimus on myös tapaustutkimusta, joten se on keskeinen kvalitatiivisen tiedonhankinnan strategia. Laine ym. (2007, 9) tähdentää, että empiirisessä tutkimuksessa käsitellään aina tapauksia, mutta tapaustutkimuksessa kohde on jokin tarkkarajainen ilmiö tai tapahtuma. Tapaus voi olla esimerkiksi yksilö, yhteisö, organisaatio, tilanne tai tapahtuma. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 190–193.) Tapaus voi myös olla tapahtumakulku, joka määrittää ilmiön erityispiirteitä. Tapauksella on usein ajallinen raja, mikä liittyy sen tiettyyn ajanjaksoon. (Peltola 2007, 115.) Miellän tutkimukseni tapaustutkimukseksi Rasion perhepalveluiden kehittämisestä: Raisiossa kehittäminen muodostui sarjaksi, mikä muutti myös Rasion ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimintaympäristöä ja toimintatapoja pidemmällä aikavälillä. Mielenkiinnon kohteeni on se, mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Rasion perhepalveluissa? Lisäksi olen kiinnostunut siitä, millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Rasion perhepalveluiden muutosprosessissa? Haluan liittää Raisiossa tapahtuneen kehittämistyön osaksi laajempaa tutkimuksellista ja yhteiskunnallista keskustelua. Se miten ennaltaehkäisystä puhutaan ja miten se on ymmärretty, liittyy myös esimerkiksi siihen, mitä toimintatapoja käytännön työssä ja kehittämisessä painotetaan ja toteutetaan.

Tapaustutkimuksesta ei voida antaa yhtä määritelmää, koska tutkimusta voidaan tehdä erilaisilla tavoilla (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 190). Usein tapaustutkimukset ovat kokonaisvaltaisia, tiettyyn prosessiin kohdistettuja tutkimuksia, joissa käytetään useita aineistoja ja menetelmiä, käytetään hyväksi aiempia tutkimuksia ja tapauksen sekä sen kontekstin välinen raja on häilyvä. (Laine

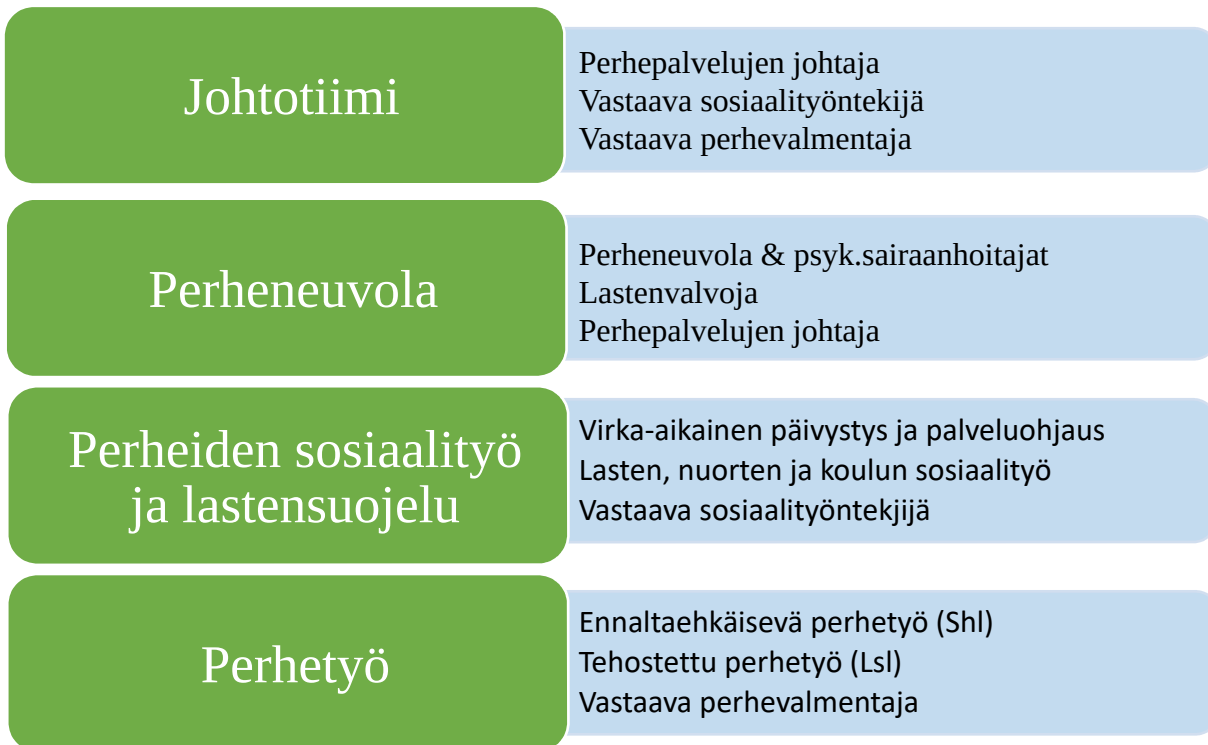
ym. 2007, 10.) Puhuttaessa tapaustutkimuksesta, tähdenneettiin useissa lähteissä juuri sitä, että tapaustutkimuksessa käytetään yleensä erilaisia menetelmiä ja aineistoja ja tiedonhankintamenetelmien monipuolisuuden takia myös analyysimenetelmiä voi olla useita (Laine ym. 2007, 9; Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 190, 199). Omassa tutkimuksessani on varsinaisesti vain yksi aineisto ja yksi analyysitapa, joten se ei tältä osin vastaa tapaustutkimuksen määritelmää. Kuitenkin dokumenttiaineiston analyysin lisäksi olen seurannut Raision ennaltaehkäisevän lastensuojelun uutisointia, ollut mukana Raision lastensuojelun kehittämispalaverissa, ollut harjoittelussa Raision perhepalveluissa ja haastatellut Raision ennaltaehkäisevän lastensuojelun parissa työskenteleviä henkilöitä. Akaan aineistoa ja analyysiä tarkemmin luvussa 5.2.

Tapaustutkimuksessa ilmiötä tarkastellaan kokonaisuutena, joka sisältää erilaisia näkökulmia ja yhteiskunnallisia prosesseja (Häikiö & Niemenmaa 2007, 42). Tapaustutkimuksen vähimmäisvaatimuksena voidaan ajatella olevan tapaukseen liittyvien teoreettisten valintojen avaaminen ja perusteleminen (Peltola 2007, 124). Tapaustutkimus on todellisuuden tutkimista, joka voi tarkoittaa esimerkiksi odottamattomien yhteyksien ja merkitysten luomista. Tutkijan tehtävä on tarjota lukijalle välineitä ymmärtää tutkittavaa tapausta. Empiiriselle tapahtumalle on teorian avulla mahdollista luoda uusia merkityksiä yhdistämällä tapahtumaan keskusteluja ja käsitteitä, jotka eivät ole alun perin siihen kuuluneet. Parhailtaan teoria ja empiria ovat vuoropuhelussa keskenään. (Laine ym. 2007, 10; Peltola 2007, 123; Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 198.) Tapaustutkimuksen kulkuun ja sisällönanalyysiin liittyy erilaisia eettisiä kysymyksiä, joita kuvaan tarkemmin seuraavissa luvuissa, kun kuvailen oman tutkimukseni kulkua. Seuraavaksi käyn läpi Raision perhepalveluiden organisaatiorakennetta ja kehittämisen kohteita. Perhepalvelut kuuluvat osaksi Raision sosiaalipalveluja ja pitävät sisällään erilaisia toimintoja.

4.2 Raision perhepalvelut

Tutkimukseni on tapaustutkimus Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisestä vuosina 2011–2017. Tuon tapauksena Raision esille, koska kehittämistyö siellä on onnistunut ja jatkunut myös kehittämishankkeiden jälkeen. Nimeän tutkimuskohteeni, koska monet kehitystuloksista ovat ainutlaatuista. Lisäksi taustamateriaalini paljastaisi Raision tutkimuskohteeksi ja myös tutkimusaineistoni on julkista ja suurelta osin löydettävissä verkosta. Raisio sijaitsee Varsinais-Suomessa, lähellä Turkuja. Aukkaita Raisiossa on noin 25000 ja joka vuosi syntyy noin 300 lasta. (Hulkkonen 2015, 68; Raision kaupunki 2017a). Ruskon kunta ostaa sosiaali- ja terveystalve-

lut Raisiolta, joten yhteistoiminta-alueella on asukkaita yhteensä noin 31000 (Lehtinen 2017, 9). Seuraavassa on kuvio Raision perhepalveluiden organisaatiokaaviosta:

Kuvio 1: Raision kaupungin perhepalveluiden johtotiimin työnjako ja perhepalvelujen organisaatorakenne (tiedot saatu 02/2018 Hannele Elo-Kuru)

Raision kaupungin perhepalveluihin kuuluvat eropalvelut, lasiperheiden kotipalvelu, lastensuojelu, lastenvalvoja, perhekeskus, perheneuvola ja perhetyö. Lastensuojelu on jakautunut päivystys- ja arviointiyksikköön, lapsiperheiden sosiaalityöhön ja nuorten sosiaalityöhön. (Raision kaupunki 2017b.) Raision perhepalvelujen organisaatio koostuu johtotiimistä, perheneuvolasta, perheiden sosiaalityöstä ja lastensuojelusta sekä perhetyöstä. Raision kaupungin perhepalvelut toimivat läheisessä yhteistyössä päiväkotien ja koulujen kanssa perheiden auttamiseksi. Päiväkodeilla, alakouluilla ja yläkouluilla on omat nimetyt sosiaalityöntekijät. Päiväkodeilla on lisäksi omat nimetyt perhetyöntekijät ja alakouluilla oma psykiatrinen sairaanhoitaja. (Lehtinen 2017, 10.) Kaikissa palveluissa tapahtuu ennaltaehkäisyä ja sen kehittämistä eri tasoilla, mutta omassa tutkimuksessani keskityn ennaltaehkäisyyn ja sen kehittämiseen perheneuvolassa ja perhetyössä sekä lapsille ja lapsiperheille kohdennetuissa peruspalveluissa. Kuitenkin kehittäminen on kohdistunut osalta myös lastensuojeluun esimerkiksi organisaatiomuutosten myötä. Lisäksi lastensuojelussa ollaan voitu tarjota lasta ja perheitä tukevia palveluita, kuten perheneuvolan palveluja ja perhetyötä. Seuraavassa erittelen tar-

kemmin perhepalvelujen työryhmiä ja vakansseja (Henkilökohtainen tiedoksianto Hannele Elo-Kuru):

Johtotiimi

- Tulosalueen ja työryhmien johtaminen
- Perhepalvelujen johtaja, vastaava sosiaalityöntekijä, vastaava perhevalmentaja, palvelusihteeri

Perhetyö

- Perheiden kanssa tehtävä ehkäisevä ja kuntouttava perhetyö
- 4 perhetyöntekijää, 5 perhevalmentajaa ja psykiatrinen sairaanhoitaja

Perheneuvola

- Kasvatus- ja perheasioissa neuvonta, tutkimus ja hoito (Raision ja Ruskon lisäksi Naantalissa ja Akseli kuntayhtymässä)
- Perheasioiden sovittelupalvelut
- 2,5 psykologia, 2,5 sosiaalityöntekijää, osa-aikainen lastenpsykiatri, 1 yläkoulun ja 1 alakoulun psykiatrinen sairaanhoitaja, palveluohjaaja

Lastenvalvoja

- Isyyden selvittäminen, lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisoikeussopimukset sekä elatussopimukset
- Lastensuojelun juridinen konsultaatio
- 1 lastenvalvoja (OTM)

Virka-aikainen arviointi ja päivystys

- Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelutarpeen arvioinnit, päivystyspuhelinneuvonta, lastensuojelutarpeen arviointi
- Kiireellisen sijoitustarpeen arviointi
- 2 sosiaalityöntekijää, 1 ohjaaja

Lapsiperheiden sosiaalityö

- Alle 15-v. lasten perheiden kanssa tehtävä sosiaalityö
- 5 sosiaalityöntekijää
- 1 koordinaattori (yhteinen nuorten sosiaalityön kanssa)

Nuorten sosiaalityö

- Yli 15-v. nuorten perheiden kanssa tehtävä sosiaalityö
- Jälkihuoltopalvelut

- 1 sosiaalityöntekijä, 1 erityistyöntekijä, 2 avohuollon ohjaajaa, 1 yläkoulun sosiaalityöntekijä

Raisiossa ennaltaehkäisevää lastensuojelua on kehitetty laajasti ja työskentelyyn on lähdetty uudella asenteella. Itse perhepalvelut ovat olleet kehittämisen kohteena ja organisaatorakenteessa on myös tapahtunut muutoksia. Kehittäminen on vahvasti liittynyt peruspalveluihin, koska suurin osa kehittämisestä on tapahtunut yhteistyössä varhaiskasvatuksen, koulujen ja päiväkotien sekä terveydenhuollon, etenkin neuvoloiden kanssa. Myös välilliset lasten kanssa olevat tahot, kuten aikuissosiaalityö, ovat olleet mukana kehittämisessä. Lisäksi perhepalvelut ovat tehneet yhteistyötä kehittämisessä erilaisten järjestöjen ja toimialojen kanssa. Mielestäni Hulkkosen (2015, 68) näkemys Raison kehittämisestä kertoo tapauksesta paljon: ”Kehittämisessä pudotaan usein näennäisen puuhastelun tai maailmanparannuskeskustelujen sudenkuoppaan vailla käytännön tekoja. Raisiossa keskityttiin perheneuvolaan ja lastensuojeluun ja yhdistettiin mahdollisimman vähän vaivaa tuottavat muutokset mahdollisimman kunnianhimoisiin tavoitteisiin”. Seuraavaksi käyn läpi Raison perhepalveluiden uudistamista ja lähtökohtia muutostyölle. Näissä lähtökohdissa tulee esiin myös 1990-luvulla ennaltaehkäisevien palvelujen karsimisen seuraukset ja ongelmien kasaantuminen korjaaviin palveluihin, joita kuvailin tarkemmin luvussa 2.

4.3 Raison perhepalveluiden uudistaminen

Lastensuojeluilmoitusten määrä Raisiossa oli kaksinkertaistunut vuodesta 2009 vuoteen 2011 (Oinonen 2015, 4) ja vuonna 2011 lapsiperheiden palveluiden uudistamisen tarpeet olivat Raisiossa samankaltaiset kuin muissa kunnissa eikä ehkäiseviin perhepalveluihin ollut riittävästi resursseja. Jono perheneuvolaan oli yli vuoden, ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä kasvoi ja lastensuojelun asiakkaina ohjautui paljon sinne kuulumattomia perheitä. Lasten- ja nuortenpsykiatrian palveluiden käyttö oli kasvanut ja jonon vuoksi monen avuntarve oli kärjistynyt. Käytännössä Raison lapsiperheet saivat apua vain lastensuojelusta ja psykiatrisesta sairaanhoidosta. Psykiatrian poliklinikoilla oli asiakkaana nuoria ja lapsia, jotka eivät olleet saaneet apua ajoissa. Kaupungin perhepalvelut uudistettiin kolmessa vuodessa nopealla aikataululla 2011–2014 lähes entisellä henkilöstöresurssilla (Hulkkonen 2015, 68–69.) ja perhepalveluiden kehittäminen on jatkunut myös vuoden 2014 jälkeen. Raison kehittämisstrategiana on ollut pienten uudistusten ketjuttaminen, jolla on saatu aikaan mitattavissa olevia tuloksia (Rimpelä & Rimpelä 2015, 40).

Perhepalveluja alettiin uudistaa organisaatiomuutoksin ja kehittämällä työn sisältöä, korjaamalla perhepalveluiden kustannusrakennetta ja oikea-aikaistamalla palvelujen saantia. Yksi tavoitteista oli

sijoitettujen lasten lukumäärän laskeminen, johon pyrittiin käyttämällä kaikkia mahdollisia avohuol-
lon keinoja perheen auttamiseksi. Oikea-aikaisesta puuttumisesta hyvä esimerkki on perheneuvolan
jonon purku. Vuonna 2011 jono perheneuvolaan oli yli vuoden mittainen. Raisiossa päätettiin antaa
ensimmäinen aika pian yhteydenoton jälkeen ja palvelun tarve määriteltiin ensimmäisessä tapaami-
sessa eikä etukäteen lähetetietojen perusteella. Yhdestä kolmeen käyntikertaan kestävien käyntien
avulla jono alkoi purkautua ja jono lyhentyikin kolmessa vuodessa muutamaan viikkoon. Oikea-ai-
kaisilla palveluilla jopa 40 prosenttia asiakkaista sai avun tai ohjautui muun avun piiriin ja käynnit
koettiin myös vaikuttavammiksi. (Hulkkonen 2015, 70–76.) Harjoitteluraportin aineiston perustella
jono perheneuvolaan on myös pysynyt lyhyenä ja kontaktin perheneuvolaan saa edelleen noin kuu-
kauden sisällä. Perheneuvolaan on kehitetty jo vakiintuneiden ryhmien, kuten Ihmeelliset vuodet
-ryhmän lisäksi myös muita ryhmätoimintoja varhaisen avun ja vertaistuen saamiseksi. Esimerkiksi
eroperheisiin ja uusperheisiin liittyvä problematiikka näkyy entistä enemmän lastensuojelussa. (Iho
2017.) Käyn seuraavaksi läpi erilaisia Raision perhepalveluihin kohdennettuja kehittämishankkeita
ja -projekteja, joiden loppuraportit tai niihin liittyvät opinnäytetyöt ovat myös oman tutkimukseni
aineistoa. Tämän jälkeen kuvailen Raision perhepalvelujen organisaatiomuutosta, innovaatioita ja
tuloksia.

Kehittämishankkeet

- 2000-luvun alussa Raisioon perustettiin *perhekeskus* (Hulkkonen 2015, 71), josta on vuosien
aikana muodostunut osa perhepalvelujen ja sivistyskeskuksen toimintaa. Perhekeskus ko-
koaa yhteen lapsiperheiden varhaisen tuen palvelut ja kolmannen sektorin toimijat. (Iho
2017.) Mainitsen tämän yhdeksi hankkeeksi siitä huolimatta, että perhekeskus perustettiin jo
2000-luvun alussa, koska sen toimintaa on laajasti kehitetty oman tutkimukseni ajanjaksolla.
Esimerkiksi maahanmuuttajaperheiden kotona oleville äideille järjestetään Perhekeskus Sa-
telliitissa suomen kielen opetusta, kulttuuriin perehdytystä ja sosiaalisten verkostojen muo-
dostumista. Lapsille on järjestetty hoito samoissa tiloissa ryhmien aikana. (Iho 2017.)
- Vuosina 2011–2015 toteutettiin *Yhdessä oikeaan aikaan* -hanke kolmessa osassa (Hulkko-
nen 2015, 69, Lehtinen 2015, 2). Yhdessä oikeaan aikaan -hankkeen aikana perustettiin esi-
merkiksi perhevalmentajaklinikka, jossa opiskelijat toteuttavat matalan kynnyksen palveluja
(Lehtinen & Hulkkonen 2014, 157). Perhepalvelut toimivatkin tiiviissä yhteistyössä eri op-
pilaitosten: Turun AMK:n, Turun kristillisen opiston ja Rasekon kanssa. Perhetyön tiimissä
on noin kymmenen harjoittelijaa vuosittain. Yhteistyötä Turun yliopiston kanssa on pyritty
herättelemään uudestaan käyntiin. (Iho 2017.)

- Vuosina 2013–2015 Raisio oli mukana *Hyvinvoiva lapsi- ja nuorihankkeessa* Länsi-Suomen Kaste -alueella (Oinonen 2015).
- Vuosina 2015–2017 Raision kaupungin perhepalveluissa toteutettiin *vapaaehtoistyön kehittämishanke* yhteistyössä kaupungin ikäihmisten palveluiden, kirjasto- ja kulttuuripalveluiden, viestinnän, Raision seurakunnan ja eri järjestöjen, kuten Mannerheimin lastensuojeluliiton ja SPR:n kanssa. Hankkeen tuloksena otettiin käyttöön valtakunnallinen Vapaaehtoistyö.fi -sivusto. (Lehtinen 2017.)
- Vuonna 2016 Raisiossa toimi projekti, jonka seurauksena pilotoitiin *Baby-info*. Palvelussa neuvola tarjoaa perhetyöntekijän kotikäyntiä ensimmäisen lapsen syntyessä tai perheen muuttaessa Raisioon. Palvelu on jäänyt yhdeksi pysyvästi perhetyön muodoksi (Iho 2017). Harjoitteluraportin aineistossa tuli esiin, että Baby-info on ollut suosittu palvelu, joka on madaltanut kynnystä ottaa tukea vastaan. Perheelle on pystytty laajasti kertomaan Raision ja Ruskon palveluista jo ennen niiden tarvetta.
- Vuonna 2017 suunniteltiin Raision perhepalveluille kehittämistyönä uusi ennaltaehkäisevä tukimalli *PerhepalvelutGO!*, jossa perhepalvelutyötä tarjotaan mobiilisti. Alle kouluikäisten vanhemmille tarjotaan puhelimitse etäneuvontaa ja -ohjausta lasten ja nuorten käytöksen haasteisiin. Palvelussa panostetaan lapsen ja vanhemman väliseen positiiviseen vuorovaikutussuhteeseen. (Iho 2017; Kossila 2017.) Samankaltaista palvelua tarjotaan perheneuvolan Ihmeelliset vuodet -ryhmissä, mutta PerhepalvelutGO! on kevyempi palvelumuoto, mikä voidaan toteuttaa puhelimesta (Harjoitteluaineisto).

Erilaiset hankkeet eivät ole kohdistuneet vain asiakkaisiin vaan myös työntekijöihin on panostettu. Esimerkiksi alakoulut ja perhepalvelut aloittivat syksyllä 2017 Opekahvilan, joka mahdollistaa opettajille vertaistuen liittyen koulumaailman teemoihin (Iho 2018). Tarve vertaistuesta lähti koulusta ja opettajien kanssa on yhdessä mietitty erilaisia teemoja, joista on keskusteltu ja kutsuttu kahvilaan yhteistyötahoja kertomaan palveluistaan, kuten lastensuojelusta (Harjoitteluaineisto).

Perhepalveluita alettiin kehittää vahvistamalla yhteistyötä ensin organisaation sisällä tekemällä näkyväksi mitä muut tekevät. Perhepalveluissa on ollut erilaisia organisaatiomuutoksia ja tavoitteena on ollut jalkautuva työtapa. Käyn seuraavaksi läpi erilaisia organisaatiomuutoksia ja niihin sisältyviä tavoitteita.

Organisaatiomuutokset ja niiden tavoitteet

- Perhepalveluihin perustettiin johtotiimi, jossa tavoitteena oli yksin johtamisen vähentäminen, tavoitetietoisuuden lisääminen ja lähijohtamisen vahvistaminen (Hulkkonen 2015, 76).
- Perhepalvelujen työntekijät jaettiin erillisiin, oman vastuualueen omaaviin työryhmiin (Lehtinen 2015). Lastensuojelutoimistossa siirryttiin lasten- ja nuortentiimiin sekä arviointi- ja päivystystiimiin, mikä toimii moniammatillisemmin ja työryhmässä on työntekijöitä myös perheneuvolasta, aikuissosiaalityöstä sekä päihde- ja mielenterveysyksiköstä. Sosiaalihuollon tarpeen arvioimiseen saadaan näin ollen heti oikean tahon työntekijät. (Iho 2017.)
- Organisaation sisällä tehtiin henkilöstömuutoksia esimerkiksi siirtämällä lastensuojelun perhetyöntekijä perheneuvolaan ja käynnistämällä erilaisia ryhmiä perheille, joihin hankittiin työpareja organisaation ulkopuolelta (Lehtinen 2015).
- Pienten lasten perhetyöhön ja jälkihuoltoon lisättiin omat työntekijät ja lastensuojelun avopalveluita tarjoavien yritysten kanssa tiivistettiin yhteistyötä (Lehtinen 2015).
- Yhdessä oikeaan aikaan -hankkeen myötä Raisioon perustettiin uusi palveluohjaajan virka, jonka pohjana oli hankkeen aikainen perhekuraattoritoiminnan aikana luotu työnkuva ja joka perustuu uuteen sosiaalihuoltolakiin ja palvelutarpeen arviointiin (Lehtinen 2015).
- Perhepalveluiden ja päiväkotien sekä koulujen välistä yhteistyötä tiivistettiin perheiden auttamiseksi. Päiväkodeilla on nimetyt perhetyöntekijät ja sosiaalityöntekijät, ala- ja yläkouluilla on oma koulukuraattori ja psykiatrinen sairaanhoitaja ja yläkouluilla myös oma sosiaalityöntekijä. (Lehtinen 2017, 10; Lehtinen 2015.) Alakouluissa sosiaalityöntekijä tekee työtä tarpeen mukaan (Iho 2017). Päiväkodeissa perhetyöntekijät ovat sopineet henkilökunnan kanssa paikallaoloajasta ja perhetyö on rakentunut päiväkodin tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Psykiatrisen sairaanhoitajan jalkautumisella kouluihin on pyritty esimerkiksi tarjoamaan nopeaa konsultaatiota ja apua perheiden ja lasten kohtaamiseen. Työllä on pyritty myös lisäämään työntekijöiden tietoisuutta mielenterveydestä. (Oinonen 2015, 24.) Yhtenä yhteistyön tavoitteena on ollut varhaiskasvatuksen toimintaedellytysten lisääminen ja rohkeus perheiden tukemiseen (Iho 2017). Päiväkodeille ja kouluille annettu ensivaiheen palveluohjaus on muun muassa vähentänyt erikoissairaanhoidon tehtyjen läheteiden määrän kasvua (Hulkkonen 2015, 73).
- Raision perhepalvelut tekevät yhteistyötä myös kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Raision perhepalvelut käynnistivät ikäihmisten Senioritoiminnan kylämummien ja -vaarien koulutuksella ja heidät yhteen saattamisella yksittäisten lasten ja perheiden kanssa. (Lehtinen 2015.)

- Lisäksi Raisiossa on kiinnitetty aikuisten palveluissa huomiota myös lapsiin (Oinonen 2015, 27). Esimerkiksi Raision päihde- ja mielenterveysyksikössä työskennellään vain aikuisten kanssa, mutta työ kohdistuu välillisesti myös asiakkaiden lapsiin, joten se voidaan mieltää ennaltaehkäisevänä toimintana lasten kohdalla. Esimerkiksi raskaana olevat ja alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmat pääsevät yksikössä jonon ohi. (Iho 2017.)

Raisiossa tehdyt hankkeet ovat omalta osaltaan edistäneet yhdenmukaisempia palveluita. Hankkeet ovat tuoneet tietoa ehkäisevistä lastensuojelutyön palveluista eri sektoreiden työntekijöille. Näin ollen eri toimijoilla on ollut mahdollisuus käyttää erilaisia palveluita tukemaan omaa työtään. Työkäytäntöjen ja informaation leviäminen eri kunnallisten yksiköiden välillä ja yksityiselle sektorille on edistänyt yhdenmukaisempaa työskentelymallia ja mahdollistanut myös aiempaa varhaisemman moniammatillisen tuen. (Raivio 2016, 41.) Perheiden varhaiseen auttamiseen ja tukemiseen on panostettu. Siellä apua tarvitsevia perheitä ei pompotella luukulta toiselle, vaan apu tuodaan perheiden luokse. Perheiden luokse on jalkauduttu ja toiminta on perustunut asiakkaiden tarpeisiin. Ennaltaehkäisevä työ ei tuo säästöjä heti, joten siihen on panostettava pitkäjänteisesti. Raisiossa rahaa tärkeämpää on ollut ajattelutavan muutos: ”auta ennen kuin apua tarvitaan”. (Iho 2017; Oinonen 2015, 37; Yle 2014b.) Asioita on alettu tekemään uudella tavalla ja uudella asenteella. Raision perhepalveluiden uudistamisessa yhtenä pyrkimyksenä on ollut kokeilukulttuurin rakentaminen. Tämän kokeilukulttuurin seurauksena syntyi mm. Lainaa perhevalmentaja kirjastosta, Pyydä apua -nappi, Pyydä työpariksi -palvelu sekä läksyvalmennus- ja ryhmäyttämistoiminnot. Yhtenä työvälineenä on otettu käyttöön Lapset puheeksi -menetelmä. (Lehtinen & Huikkonen 2014, 56-59). Seuraavaksi käyn innovaatioita ja uusia palvelumuotoja tarkemmin läpi:

- Raisiossa tuli käyttöön Yhdessä Oikeaan aikaan II -hankkeen myötä Pyydä työpariksi -palvelu, jossa esimerkiksi päiväkodin ja koulun henkilökunta pystyi pyytämään perhekuraattorilta apua, neuvoa tai työpariaikaa ilman erillistä lähetettä tai ajanvarausta. Yhdessä tekemisen tärkeys huomattiin myös muilla tahoilla. (Lehtinen & Huikkonen 2014, 56–59) Pyydä työpariksi -palvelu kasvatti selkeästi suosiotaan hankkeen aikana etenkin alakouluilla, mutta pyyntöjä tulee myös muilta viranomaisilta. (Lehtinen 2014 & 2015).
- Lapset puheeksi -menetelmä on otettu Raisiossa laajasti käyttöön. Harjoitteluraportin aineistosta kävi ilmi, että menetelmä kohtasi aluksi voimakastakin vastustusta ja esimerkiksi opettajien keskuudessa katsottiin, ettei menetelmässä läpikäytävät asiat kuulu heidän työnkuvaansa. Vuosien saatossa vastarinta on saatu suurimmaksi osaksi nujerrettua. Raision kaupunki tarjoaa ilmaisen Lapset puheeksi -koulutuksen kaksi kertaa vuodessa ja elokuusta 2017 alkaen menetelmä on varhaiskasvatuksessa osana varhaiskasvatussuunnitelma. Lapset

puheeksi -menetelmä on havaittu hyväksi työkaluksi varhaiskasvatuksen ja koulun lisäksi muuallakin peruspalveluissa, kuten hammashoidossa. Menetelmässä keskitytään lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaisiin tekijöihin ja niiden vahvistamiseen ennaltaehkäisevällä työotteella. (Iho 2017.)

- Lainaa kirjastosta perhevalmentaja -palvelussa perhevalmentajat päivystivät kirjastossa kerran viikossa. Toimintamalli sai Kunnallisen lastensuojeluteko 2015 -palkinnon ja toiminta sai kiitosta ennakkoluulottomasta lähestymistavastaan.
- Pyydä apua -nappi on digitaalinen yhteydenottotapa Raision kaupungin internet-sivuilla. Apua on mahdollista pyytää koska tahansa ja missä tahansa sekä saada apua nopeasti. Yhteydenotot ovat koskeneet esimerkiksi lasten kasvuun ja kehitykseen liittyviä pulmia, erottilanteita ja vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Vastaus annetaan viimeistään seuraavana arkipäivänä, sen voi saada anonyymisti eikä se automaattisesti aloita asiakkuutta. Pyydä apua -palvelusta on tulossa maakunnallinen palvelu LAPE-hankkeen myötä. (Hulkkonen 2015, 73–74; Iho 2017; Turun Ammattikorkeakoulu; Oinonen 2015, 21; Yle 2014a.) Pyydä apua -nappi on ollut aktiivisesti käytössä ja sen käyttö lisääntyy aina medianäkyvyyden myötä. Usein yhteydenotot tapahtuvat iltamyöhään tai yön tunteina eli palvelua käytetään, kun avun tarve on akuutti. (Harjoitteluaineisto.)
- Syksystä 2017 lähtien Varpeen päiväkodissa on toiminut Vedä hihasta -palvelu, jossa perheneuvolan psykologi ja perhetyöntekijä jalkautuivat päiväkoteihin kerran viikossa. (Iho 2017.) Palvelun ajatuksena oli, että vanhemmat ottaisivat itse yhteyttä matalalla kynnyksellä, mutta käytännössä päiväkodit ovat valikoineet asiakasperheet etukäteen. (Harjoitteluaineisto.) Varpeen päiväkodissa on kerran viikossa ollut myös Perhekeskus Satelliitin Sateenkaarikodon työntekijä auttamassa perheitä esimerkiksi erilaisten lomakkeiden täytössä. Vuosina 2016-2017 Varpeen päiväkodin lapsista noin 30 prosenttia oli monikulttuurisia lapsia. Yksittäisissä lapsiryhmissä monikulttuuristen lasten osuus oli jopa 50 prosenttia (Iho 2017).
- Vapaaehtoistyö.fi -sivuston kautta rekrytoidaan vapaaehtoisia ja tarjotaan vapaaehtoistyötehtäviä. Tätä kautta on saatu esimerkiksi läksyvalmennusta, kylämummeja ja -vaareja sekä seurakunnan koordinoima lapsiperheille suunnattu ”JEESI-lapsiperheiden apu”, jonka kautta on mahdollisuus saada lyhytaikaista apua kotiin. (Iho 2017.) Sivusto on todettu toimivaksi ja sen kautta on saatu uusia vapaaehtoisia ja vapaaehtoistyön toimintamuotoja, kuten oppilaiden yksilöllinen läksyvalmennus. (Lehtinen 2017.)

- Raisonin perhepalvelut on myös järjestänyt erilaisia, kaikille suunnattuja infotilaisuuksia lapsille ja lasten vanhemmille. Esimerkiksi murkkufoorumi teini-ikäisten vanhemmille ja päihdekasvatus alakoulujen vanhemmille (Harjoitteluaineisto 2018).

Kehittämisen ja säästämisen myötä Raisonin perhepalvelut on saanut osakseen paljon positiivista julkisuutta ja monet kunnat ovat osoittaneet mielenkiintoa ja käyneet tutustumassa ns. Raisonin malliin. (Lehtinen 2014 & 2015). Kehittämisestä on kirjoitettu myös lukuisia artikkeleita (ks. esim. Turun Sanomat 2016), joilla Raisonin kaupungin entinen perhepalvelujen johtaja Mikko Hulkkonen myös kehysti yhden työhuoneen seinän:

Seuraavassa luvussa tuon esiin tutkimusasetelmaa ja tutkimuksen toteutusta. Pohdin lisäksi eettisiä kysymyksiä ja tutkimuksen luotettavuutta.

5 Tutkimusasetelma ja tutkimuksen toteutus

Eskola (2015, 185–186) kuvaa laadullista tutkimusta prosessina, jossa on edessä monia ylämäkiä. Ensin tutkimus pitää hahmottaa, tämän jälkeen kerätä ja purkaa aineisto, jonka jälkeen on edessä jyrkin mäki, aineiston analyysi. Tässä luvussa tuon esiin oman tutkimukseni prosessia. Aloitan luvun kuvaamalla tutkimustehtävääni ja tutkimuskysymyksiäni. Tämän jälkeen kuvailen tutkimusaineistoa ja aineiston keruuta sekä tutkijan rooliani aineiston keruussa ja analyysin tekemisessä. Viimeiset kaksi alalukua koostuvat sisällönanalyysin kuvaamisesta tutkimusmenetelmänä ja sisällönanalyysin käytännön toteutusta vaiheittain. Tässä luvussa tuon myös tarkemmin näkyviin oman tutkimukseni kannalta olennaisia eettisiä valintoja, joilla pyrin tutkimusprosessin läpinäkyvyyteen ja tämän avulla parantamaan tulosten luotettavuutta.

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänäni on kahden eri tutkimuskysymyksen avulla selvittää:

Millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa?

Mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Raision perhepalveluissa?

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni on selvittää: millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa? Olen kiinnostunut siitä, miten ennaltaehkäisy on Raisiossa ymmärretty ja käsitteellistetty. Mitä ennaltaehkäisyllä oikeastaan tarkoitetaan, onko kyse ehkäisystä, varhaista puuttumisesta vai riskien hallinnasta? Toiseksi olen kiinnostunut, mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu Raision perhepalveluissa tapahtunut siirtymä ennaltaehkäisevään työhön? Olen kiinnostunut niistä tekijöistä, jotka mahdollistavat ja edistävät ennaltaehkäisevää työtä ja sen jatkuvuutta Raision perhepalveluissa. Usein erilaisista ennaltaehkäisyyn liittyvistä projekteista saadaan hyviä tuloksia, mutta ne eivät jää elämään projektin jälkeen. Raisiossa hyvät tulokset, kuten helppo pääsy perheneuvolaan, työparityöskentely ja positiivinen sekä kannustava asenne on onnistuttu siirtämään pysyvästi perhepalveluiden palvelurakenteisiin. Voisi ajatella, että Raision kaupungin perhepalveluiden kehittäminen muodosti vuodesta 2011 kehittämisen sarjan, koska erilaiset hankkeet ja uudistukset seurasivat toisiaan. Tavoitteeni on löytää syyt tälle jatkumolle. Seuraavaksi esittelen tutkimusaineistoa, aineiston keruuta ja omaa rooliani tutkijana.

5.2 Tutkimusaineisto, aineiston keruu ja tutkijan rooli

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole esittää yleistyksiä vaan esittää teoreettinen tulkinta jollekin toiminnalle tai ilmiölle. Näin ollen tutkimuksen kannalta on tärkeää, että tutkimusaineisto antaa mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Raision kaupungissa on tehty paljon erilaista kehitystyötä vuoden 2011 jälkeen, joista on olemassa erilaisia dokumentteja: tutkimuksia, hankeraportteja ja artikkeleita. Tutkimuksen alkuvaiheessa suunnitelmani oli haastatella Raision perhepalveluissa kehittämisessä mukana olleita työntekijöitä. Erilaisissa dokumenteissa on kuitenkin arvokasta ja monipuolista tietoa ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen edellytyksistä. Lopulta valitsin tutkimusaineistoksi kaikki hanke- ja tutkimusraportit sekä opinnäytetyöt, jotka löysin vuosilta 2011–2017 ja sisällönanalyysillä toteutan aineistoanalyysin. Osan aineistosta löysin hakemalla niitä itse ja osin löysin dokumentteja kysymällä Raision kaupungin perhepalveluiden palveluohjaaja Minna Lehtiseltä, joka on ollut tiiviisti mukana ennaltaehkäisevien palveluiden kehittämisessä koko tutkittavalla ajanjaksolla. Hain Raision kaupungilta tutkimuslupaa, jonka sosiaali- ja terveysjohtaja Juha Sandberg myönsi minulle. Tutkimusaineistonani käytän Yhdessä oikeaan aikaan -hankkeen väli- ja loppuraportteja, Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla -raportin liitteenä olevaa kuvausta Raision lapsiperheiden palvelujen kehittämisestä, Hyvinvoiva lapsi ja nuori -hankkeen loppuraporttia ja kolmea Turun ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä. Liitteenä on tarkempi lista edellä mainituista dokumenteista. Kaikki dokumentit kohdentuvat ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. Opinnäytetöissä käytettiin paljon samoja lähdeaineistoa, joita itse käytän ja opinnäytteen tekijät viittasivat monissa kohdissa Minna Lehtisen ja Mikko Hulkkosen ajatuksiin. Kyseiset henkilöt olivat vahvassa roolissa ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisessä, joten tämä ei ollut minulle yllätys.

Olin harjoittelussa Raision perhepalveluissa ajalla 1.1–31.5.2018. Työskentelin sekä lastensuojelussa että perheneuvolassa erilaisissa työtehtävissä. Työskentelyn ohella havainnoin ennaltaehkäisystä ja sen kehittämisestä käytyä keskustelua. Lisäksi haastattelin viittä perhepalveluissa työskentelevää henkilöä, joilla on pitkä työkokemus alalta ja laaja perspektiivi siihen mikä Raisiossa toimii ja mikä ei. Haastattelussa otin esille Raision perhepalveluiden kehittämisen taustalla olevia seikkoja ja miten kehittämisen tulokset näkyvät työssä. Mielenkiinnon kohteena oli erityisesti ne seikat, jotka dokumenteista eivät tule esiin kuten erilaiset kehitysprosessiin sisältyvät pulmat ja kehitys vuoden 2014 jälkeen. Käsittelin haastatteluissa myös harjoittelun sisältöön liittyviä seikkoja eikä haastattelut näin ollen suoranaisesti liity vain tutkimukseeni eikä siten sovi varsinaiseksi tutkimusaineistoksi. Olin myös elokuussa 2017 Raisiossa kuuntelemassa verkostopalaveria, jossa käsiteltiin, mitä Rai-

siossa on tehty eri hankkeiden tiimoilta ja mitä Raision kaupungin perhepalveluiden kehittämisessä tapahtui, kun se muodostui kehittämisen sarjaksi. Palaverissa oli mukana kehittämisessä mukana olleita avainhenkilöitä. Nauhoitin kaksi tuntia kestäneen keskustelun ja käytin myös sitä apuna analysoidessani tutkimusaineiston dokumentteja.

Raision kaupungin perhepalvelut on suhteellisen pieni työyhteisö, joten haastatteluissa ja keskusteluissa mukana olleiden henkilöiden anonyymisyyden varmistamiseksi viittaan kaikkiin näihin varsinaisen tutkimusaineistona olevien dokumenttien ulkopuolella olevaan aineistoon termillä harjoitteluaineisto. En siis erittele, mitä taustatietoa olen saanut haastatteluista, havainnoinnista tai erilaisista palavereista. En halua luokitella tätä harjoitteluaineistoa varsinaiseksi tutkimusaineistoksi, koska en ole kerännyt harjoitteluaineistoa systemaattisesti vaan olen tehnyt esimerkiksi havainnointia työni ohella. Näin ollen käytän harjoitteluaineistoa apuna dokumenteista saatujen tulosten tulkinnassa ja johtopäätösten tekemisessä. Harjoitteluaineistolla olen myös saanut todennettua, että tutkimusaineistoni on riittävän laaja ja monen aineiston käyttö tausta-aineistona on myös linjassa tapaustutkimuksen lähtökohtien kanssa. Tuomi & Sarajärvi (2009, 87) puhuvat saturaatiosta arvioidessaan tutkimusaineiston riittävyttä eli tilannetta, jossa aineisto toistaa itseään eikä tuota enää uutta tietoa. Ajatellen omaa tutkimusaineistoani, täyttää se mielestäni saturaation määritelmän. Eri dokumentit kertoivat aika lailla yhtenevää tarinaa Raision kaupungin perhepalveluiden ennaltaehkäisystä ja kehittämisen lähtökohdista. Harjoitteluaineisto ei oikeastaan tuottanut paljoakaan uutta tietoa siitä mitä ennaltaehkäisyn kehittämisessä tapahtui, mutta sain sillä tuotua esimerkiksi esiin kehitykseen liittyviä pulmia ja esteitä sekä ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen tämän hetkistä tilaa.

Jo tutkimusaiheen valitseminen on myös eettinen kysymys. Näin ollen tutkijan on tuotava esiin, miksi hän tekee tutkimusta ja kenen ehdoilla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129). Esimerkiksi oma harjoitteluni Raision perhepalveluissa olisi hyvin voinut vaikuttaa siihen, miten tutkimusta teen. Analysoin varsinaisen tutkimusaineiston kuitenkin ennen harjoittelun alkua, joten harjoittelu ei vaikuttanut aineiston analyysiin. Tehdessäni kuitenkin tulkintoja ja johtopäätöksiä aineiston analyysistä piti minun olla tarkkana, etten keskity tutkimusaiheeni ulkopuolisiin seikkoihin. Esimerkiksi lastensuojeluilmoitusten määrä ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten lukumäärä on Raisiossa noussut voimakkaasti viime vuosien aikana ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisestä huolimatta. Harjoitteluni aikana kiinnostuin syistä ilmiön takana, mutta tämän pohdinta vaatisi oman tutkimuksen, joten olen tässä tutkimuksessa jättänyt nämä ilmiöt maininnan tasolle.

Tutkijan valintojen tematiikka on olennainen osa laadullista tutkimusta ja sisällönanalyysiä. Laadullisen tutkimuksen määritelmä riippuu aina määrittelijästä ja valitusta näkökulmasta. Voidaan kuitenkin sanoa, että laadullisen tutkimuksen tulokset eivät ole havaintomenetelmästä tai tutkijasta irralli-

sia vaan tieto on aina subjektiivista, tutkijan valinnoista riippuvaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17–20.) Sosiaalityön selitykset, tulkinnat ja uskomukset ovat erilaisia riippuen näkökulmasta, jonka valitsemme. (Gray & Webb 2009, 5). Tutkimuksen aikana tutkija tekee erilaisia isoja ja pieniä valintoja aina ongelmia kohdatessaan sekä ennen aineiston keräämistä että aineistoa analysoidessa. Valintoja tehdään koko tutkimuksenteon aikana eivätkä valinnat tapahdu lineaarisesti vaan kytkeytyvät toisiinsa. (Eskola 2015, 187–189; Häikiö & Niemenmaa 2007, 41.) Tutkijan valintojen taustalla on hänen tai tutkimusalan näkemys todellisuudesta (Häikiö & Niemenmaa 2007, 45). Itse suhtauduin positiivisesti Raison perhepalveluihin ennen tutkimuksen aloittamista, joten tarkastelin tietoisesti tutkimusaineiston analyysissä, että olen myös kriittinen aineiston suhteen.

Tutkimusaineiston analyysissä on aina kysymys myös keksimisen logiikasta, mikä on tutkijasta kiinni. Metodien noudattamisen lisäksi analyysissä on kysymys myös tieteellisen tiedon vastaanottamisesta. Aineistosta ei koskaan ”nouse teemoja” vaan tutkija löytää erilaisia teemoja pohjautuen hänen omaan ymmärrykseensä. Näin ollen tutkija itse työstää aineiston analyysiä ja tulkintaa. (Eskola 2015, 186; Tuomi & Sarajärvi 2009, 100). Laine (2001) puolestaan kuvaa aineiston analyysiä niin, että tutkimuskysymysten näkökulmasta aineistosta kuvataan olennainen osa, jonka jälkeen aineistosta on tarkoitus löytää merkityksen muodostamia kokonaisuuksia. Merkityskokonaisuudet löydetään ”intuition” avulla, kun tutkimusaineistoon on perehdytty riittävän syvällisesti. Samanlaisuus ja yhteenkuuluvuus määrittelevät merkityskokonaisuudet, jotka analyysissä tematisoidaan ja käsitteellistetään. Mielestäni tässä ”intuitio” on sama asia kuin aineistosta teemojen ”esiin nouseminen”. Tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tuoda esiin, että on perehtynyt tutkimusaiheeseen ja aineistoon riittävän hyvin, jotta aineistosta voidaan nostaa oman tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia asioita esiin. Laadullisen tutkimuksen perinteissä tutkimusetiikkaan suhtaudutaan monin erilaisin tavoin ja tutkijat pyrkivät osoittamaan oman tutkimuksensa ”hyväksi tutkimukseksi” monin erilaisin keinoin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125-126). Itse kävin tutkimusaineistoa useaan kertaan läpi, joka helpotti erilaisten teemojen valitsemista eli esiin nousemista. Käyn tarkemmin oman aineistoni analyysiä myöhemmin läpi ja olen tuonut esiin myös sen, millä tavalla olen eri teemat valinnut. Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin sisällönanalyysiä tutkimusmenetelmänä.

5.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Laadullisen tutkimuksen menetelmät perustuvat eri tavoilla sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysiä voidaan pitää sekä väljänä teoreettisena viitekehyksenä että erillisenä tutkimusmetodina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Tarkastelen sisällönanalyysiä suhteessa muihin tekstianalyysin muotoihin, jotta

pystyn paremmin tuomaan esiin juuri sisällönanalyysin sopivuuden oman tekstiaineistoni analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysi, historiallinen analyysi ja diskurssianalyysi ovat tekstianalyysin eri muotoja. Historiallinen analyysi pyrkii antamaan menneisyydestä kokonaiskuvan niin kuin tapahtumat ovat todellisuudessa tapahtuneet ja sisällönanalyysi sekä diskurssianalyysi puolestaan kiinnittävät huomiota inhimillisiin merkityksiin. Diskurssianalyysi analysoi miten merkityksiä tuotetaan ja sisällönanalyysi taas keskittyy tekstin tuottamiin merkityksiin ja sopii strukturoimattoman aineiston, kuten erilaisten dokumenttien analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104). Kyngäksen ja Vanhasen mukaan (1999, 3) sisällönanalyysiä voidaan kutsua myös dokumenttien analyysitavaksi. Sisällönanalyysillä erilaisia dokumentteja on mahdollista analysoida objektiivisesti ja systemaattisesti sekä järjestää ja kuvailla tutkimuskohdetta. Oma tutkimukseni on nimeen omaan sisällönanalyysiä, jonka avulla tutkin mitä dokumentit kertovat siitä, millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa ja mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Raision perhepalveluissa?

Laadullisen tutkimuksen analyysi jaetaan usein induktiiviseen ja deduktiiviseen analyysiin, joka perustuu tulkintaan tutkimuksessa käytetyn päättelyn logiikasta. Induktiivisessa päättelyssä päädytään yksityisestä yleiseen ja deduktiivisessa yleisestä yksittäiseen. Jako on kuitenkin tieteellisesti ongelmainen esimerkiksi siitä syystä, ettei ”puhdas” induktio ole mahdollista eikä jaottelu ota huomioon abduktiivisen päättelyn logiikkaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Laine ym. (2007, 20) puhuvat induktiivisen ja deduktiivisen analyysin sijaan analyttisistä kehyksistä, jotka perustuvat teoreettisille ideoilla. Analyttinen kehys voi olla tarkasti määritelty, joustava tai aineistolähtöinen. Nämä määritelmät muistuttavat Eskolan (2015, 188–189) laadullisen analyysin jaottelua aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin riippuen mikä on tutkijan suhde teoriaan. Aineistolähtöistä teoriaa edustaa esimerkiksi Grounded theory -tutkimusmenetelmä, jossa ajatuksena on teorian konstruointi aineistosta, teoriasidonnainen analyysi on kytköksissä teoriaan, muttei suoranaisesti pohjautu siihen ja teorialähtöisessä analyysissä lähdetään teoriasta, kerätään aineisto ja palataan empirian jälkeen teoriaan katsomaan saako hypoteesi tukea siltä. Eskolan (2015) nimeämä teoriasidonnainen analyysi sopii hyvin oman aineistoni analyysiin. Teoriasidonnainen analyysi on lähellä aineistolähtöistä analyysiä ja niiden periaatteista puhutaan usein yhdessä. Seuraavaksi käyn tarkemmin analyysitapojen eroja ja yhtäläisyyksiä.

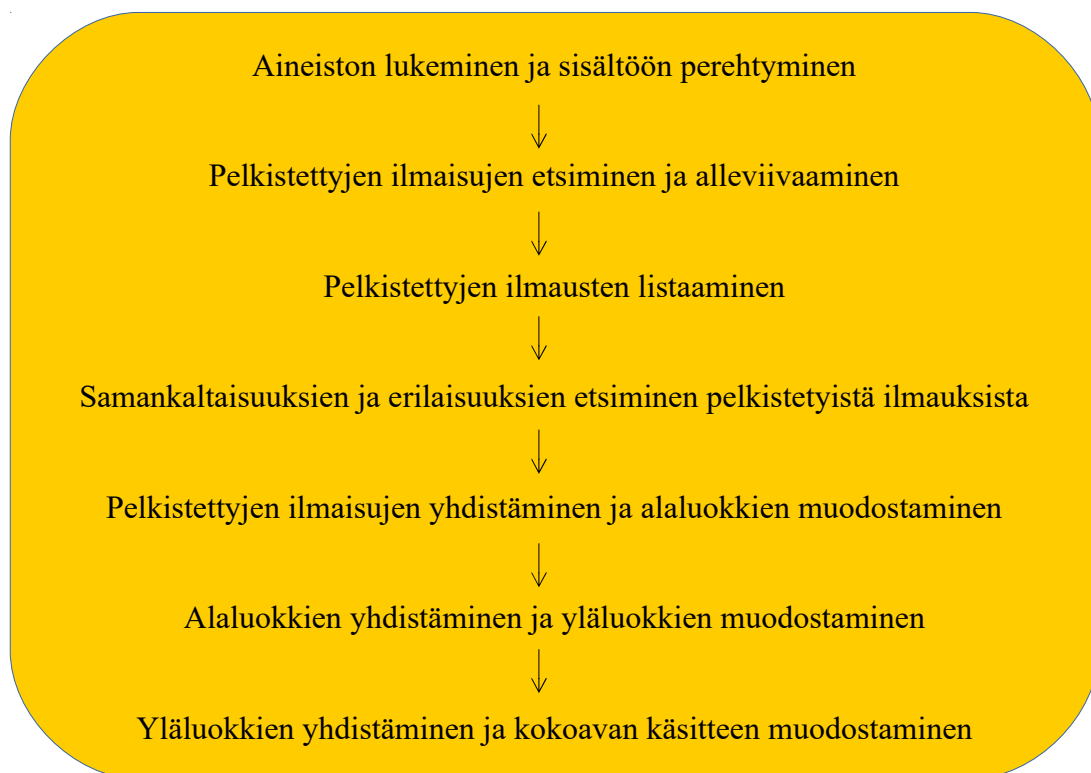
Aineistolähtöisiä analyyseja voidaan tehdä eri mallien mukaisesti. Puhutaan esimerkiksi yhdysvaltalaisesta perinteestä, fenomenologis-hermeneuttisesta perinteestä ja hermeneuttisesta eli tekstintulkinnan perinteistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.) Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa avainasemassa ovat kokemuksen, yhteisöllisyyden ja merkityksen käsitteet ja tutkimuskohteena on

vahvasti yksilön oma kokemus ja ilmaisun merkitykset tutkittavasta asiasta. Hermeneuttisessa tutkimuksessa taas ollaan kiinnostuneita ihmisten välisestä kommunikaatiosta ja ilmaisujen merkityksestä (Laine 2015, 29-30, 33-35) Omassa tutkimuksessani en keskity kokemusmaailmaan tai kommunikaation tutkimiseen vaan kiinnostukseni kohdistuu siihen mitä dokumentit kertovat faktanäkökulmasta tutkimusaiheestani. Seuraavaksi käyn läpi teoriasidonnaisen analyysin periaatteita yhdysvaltalaisesta perinnestä noudattaen, koska myös lähdekirjallisuus nojautuu paljolti siihen. Teoriasidonnainen ja aineistolähtöinen analyysi tehdään osin samoja periaatteita noudattaen, joten tältä osin esittely mukaillee aineistolähtöisen analyysin etenemistä.

Aineistolähtöinen analyysi etenee aineistopohjaisesti, jolloin erilaiset teoriat ja käsitteet toimivat tutkimuksen viitekehyksenä. Parhaimmillaan tutkimus keskustelee aikaisempien tutkimusten, teorian ja käsillä olevan aineiston kanssa. Aineistolähtöisen teorian haasteena on, että yleisesti hyväksyttävänä periaatteena on kuitenkin ajatus havaintojen teoriapitoisuudesta. Olemassa olevat käsitteet, tutkimusasetelmat ja menetelmät vaikuttavat aina tutkijaan ja tutkimustuloksiin. On vaikeaa sanoa kuinka paljon aineiston analyysiin vaikuttaa tutkijan omat ennakkoluulot. Teoriaohjaava analyysi ratkaisee osan aineistolähtöisen analyysin ongelmista. Tällöin analyysiyksiöt valitaan aineistosta, mutta hyväksytään se, että aikaisempi tutkimustieto ja teoria ohjaavat tai auttavat analyysin tekemisessä. Analyysivaiheessa tutkijan ajatteluprosessiin vaikuttavat sekä aineiston tuottama tieto että teoreettiset jäsennykset. Siten teoriasidonnaisessa aineiston analyysissä teoria toimii apuna analyysin teossa. Analyysiyksiköt poimitaan aineistosta, mutta aiempi tieto ohjaa analyysin tekoa. Teoriasidonnaisessa analyysissä aikaisemmalla tiedolla ei testata teoriaa vaan pikemmin pyritään luomaan uusia ajatuksia ja tulkintoja. Aineiston analyysissä edetään alussa aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa analyysiä ohjaa teoria. Teoriasidonnaisen päättelyn logiikka sidotaan usein abduktiiviseen päättelyyn eli tutkija yhdistelee aineistolähtöisyyttä ja teoriaa toisiinsa. Aineistolähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysissä aineiston hankinta on vapaata suhteessa teoriaan, mutta teoriasidonnaisessa analyysissä teoria sanelee aineiston hankintaa. Raportointivaiheessa taas teoriaohjaava ja teorialähtöinen eivät paljoakaan eroa toisistaan, mutta aineistolähtöisessä raportoinnissa aineiston hankinta ja analyysi ovat sidoksissa toisiinsa. Tutkittavasta ilmiöstä on mahdollisuus saada tiivistetty kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95-103; 189-191.)

On monia erilaisia teknisiä tapoja toteuttaa aineiston analyysi: voidaan esimerkiksi puhua teemoittelusta tai pelkistämisestä ja ryhmittelystä. Esimerkiksi Eskola (2015, 192-203) konkretisoi hyvin analyysin etenemisen, joka alkaa teemoittelulla. Hän käyttää termiä teemoittelu, koska käyttää esimerkissään temahaastattelun analysointia. En itse käytä temahaastattelua aineistona, mutta Eskolan kuvaus esimerkiksi muistiinpanojen tekemisestä ja analyysiin liittyvästä ajatteluprosessista sopii

myös omaan analyysiini. Tuomi & Sarajärvi (2009, 108–119; ks. myös Kyngäs & Vanhanen 1999) nojaavat yhdysvaltalaiseen perinteeseen kuvaillessaan sisällönanalyysin teknistä toteutusta. Analyysivaiheet kuvaavat hyvin myös tekemäni aineiston analyysin vaiheita. Yhdysvaltalaisessa perinteessä ei käytetä termiä teoriaohjaava analyysi, mutta aineistolähtöinen ja teoriaohjaava analyysi etenevät samankaltaisesti, aineiston ehdoilla. Ero tulee näkyviin analyysin loppuvaiheessa. Aineiston analyysissä on kolme vaihetta: aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Aineiston pelkistämässä aineistosta karsitaan tutkimuksen kannalta epäolennainen informaatio pois. Pelkistämässä informaatio joko tiivistetään tai pilkkotaan. Jälkimmäisessä tapauksessa aineistosta koodataan alaluokiksi tutkimustehävän mukaisesti sille olennaiset ilmaisut (esimerkiksi sana, lause tai keskustelu). Aineiston ryhmittelyssä nämä koodatut ilmaisut käydään läpi etsien eroavaisuuksia tai samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä, jotka ryhmitellään alaluokiksi ja nimetään. Alaluokat taas yhdistellään pääluokiksi ja pääluokat ryhmitellään yhdistäviksi luokiksi. Ryhmittelyn jälkeen luodaan teoreettiset käsitteet. Tämä abstrahoinnin vaihe eroaa aineistolähtöisestä analyysistä, koska teoriaohjaavassa analyysissä teoreettisia käsitteitä ei luoda vaan ne tulevat valmiina jo tiedetystä teoreettisesta taustasta. Seuraavassa Tuomen ja Sarajärven (2009, 109) laatima kaavio, mikä havainnollistaa hyvin aineiston analyysiini etenemistä:

Kuvio 2: Aineiston analyysin vaiheet (Tuomi & Sarajärvi 2009)

Seuraavassa alaluvussa avaan kaavion mukaisen analyysiprosessin vaiheet kaavion seitsemän kohdan mukaisesti.

5.4 Sisällönanalyysin käytännön toteutus

Kävin aineiston systemaattisesti läpi useaan kertaan ja tein muistiinpanoja ja alleviivauksia. Ensin tein muistiinpanoja liittyen yleisesti ennaltaehkäisyyn. Kiinnitin erityisesti huomiota niihin ilmaisuihin, jotka ovat merkityksellisiä ennaltaehkäisevän sosiaalityön kannalta. Suurin osa tekstiaineistosta oli alkuperäisen kirjoittajan omaa tulkintaa kehittämisestä, joten eri kirjoittajien oma ääni tulee myös tekstissä esiin. Analyysiä materiaalista olisi kuitenkin mahdotonta tehdä ilman kirjoittajien oman tulkinnan ja äänen mukaan ottamista. Katson, että dokumentit heijastavat yleisempää näkemystä siitä, mitä ennaltaehkäisy merkitsee perhepalveluissa. Seuraavassa käyn läpi vaihe vaiheelta, miten olen analysoinut tutkimusaineistoni kummankin tutkimuskysymyksen kohdalla. Olen merkanut jokaisen vaiheen omaksi erilliseksi kappaleeksi, jotta aineiston analyysi tulisi mahdollisimman selkeästi esille.

Millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa?

Vaihe 1. Aineiston lukeminen ja sisältöön perehtyminen

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla analyysiprosessi oli vahvasti teoriaohjaava, koska luukiessani ja perehtyessäni aineistoon, peilasin sitä sekä ennaltaehkäisyä että varhaisen puuttumisen määritelmiin ja erityisesti Rapoportin (1961) jaotteluun ennaltaehkäisyä eri tasoista. Valitsin Rapoportin jaottelun oman analyysini välineeksi, koska sitä on mielekäs soveltaa eri tilanteisiin. Myöhemmät tulkinnat näistä tasoista ovat enemmän tulkinnanvaraisia ja poliittiseen ilmapiiriin sidottuja. Erityisesti kiinnitin huomiota siihen mitä ennaltaehkäisyllä tarkoitetaan, onko kyse ongelmien ehkäisystä ennen niiden syntymistä, varhaisesta puuttumisesta ongelmiin vai riskien hallinnasta.

Vaihe 2. Pelkistettyjen ilmaisujen etsiminen ja alleviivaaminen

Etsiessäni ja alleviivatessani erilaisia tutkimuskysymykseen liittyviä ilmaisuja luin tekstin läpi kahden kertaan, jotta sain varmistettua, että olen huomioinut ja alleviivannut kaikki merkitykselliset ilmaisut. Listasin ja alleviivasin ensin pelkistettyjä ilmaisuja (virkkeet / lauseet / käsitteet), jotka käsittelevät, miten ennaltaehkäisevät palvelut on ymmärretty. Etsin ilmaisuja esimerkiksi siitä mihin ja kenelle ennaltaehkäisy on suunnattu ja milloin se tapahtuu eli kohdentuuko kehittäminen koko väestöön vai osaan väestöä ja millä perustella. Lisäksi tarkastelin, tapahtuuko toimet ennen ongelmien havaitsemista vai sen jälkeen. Tämän jälkeen kiinnitin huomiota suoraan erilaisiin ennaltaehkäisyä

kuvaaviin käsitteisiin ja tarkastelin, kirjoitetaanko dokumenteissa esimerkiksi ongelmien ennaltaehkäisystä, matalan kynnyksen palveluista, varhaisesta tuesta tai puuttumisesta vai riskiyksilöiden seulonnasta. Kirjoitetaanko voimavarojen lisäämisestä, jotta ongelma ei syntyisi vai puhutaanko toimenpiteistä jo olemassa olevan ongelman ratkaisemiseksi. Alleviivasin kaikki kohdat jotka sopivat tähän tarkoitukseen.

Vaihe 3. Pelkistettyjen ilmaisujen listaaminen

Ilmaisujen alleviivaamisen jälkeen jaoin ne kahteen osaan sen perustella käsitteleekö teksti kehittämisen taustalla olevia teorioita ja ajatuksia, joihin kirjoittaja oli viitannut vai käsitteleekö ilmaisut juuri Raisiota ja siihen liittyvää kehitystä. Jako oli tarpeellinen, jotta pääsin käsiksi juuri siihen, miten Raision perhepalveluissa ennaltaehkäisy on ymmärretty ja pystyn analysoimaan vain tekstiosuuksia, joissa kuvataan ennaltaehkäisevää työtä Raision perhepalveluissa. Tässä vaiheessa päätin myös jättää yhden teksteistä pois, koska dokumentissa Raisio oli ainoastaan yksi tekstiä käsittelevistä kunnista eikä ainoastaan Raision osuutta pystynyt tekstistä rajaamaan pois. En ole listannut tätä dokumenttia liitteenä olevaan listaan. Tämän rajauksen jälkeen listasin kaikki ilmaisut allekkain omaan tiedostoon. Sähköisten aineistojen kohdalla kopioin ne tietokoneavusteisesti ja kirjallisen aineiston kohdalla kirjoitin ilmaisut käsin. Tutkimuksen kannalta merkityksellisiä ilmaisuja tuli yhteensä kahdeksan sivua.

Vaihe 4. Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen pelkistetyistä ilmaisuista

Ilmaisujen alleviivaamisen jälkeen kävin ilmaisuja läpi etsien erilaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Aika nopeasti huomasin, että osa ilmaisuista kuvasi selkeästi ennaltaehkäisyä ja käytti siihen liittyvää terminologiaa, kun taas osa ilmaisuista sisälsi käsitteitä liittyen varhaisen vaiheen tukeen, apuun ja puuttumiseen. Tässä vaiheessa tarkastelin myös ilmaisuja Rapoportin (1961) jaottelun mukaisesti ennaltaehkäisyn eri tasoista: ensisijainen ennaltaehkäisy, joka on suunnattu koko väestölle, toissijainen ehkäisy, jonka tarkoituksena on tunnistaa ja hoitaa ongelmat varhaisessa vaiheessa sekä kolmannen asteen ennaltaehkäisy, jossa tavoitteena on olemassa olevan ongelman hallinta ja asiakkaiden kuntoutus. Tekstissä oli selkeästi eniten ensisijaiseen ja toissijaisen ennaltaehkäisyn tasoon liittyviä ilmaisuja. Kolmannen asteen ennaltaehkäisystä oli olemassa vain muutama ilmaisu, kuten *”ennakoivaa lastensuojelua, jonka avulla vähennetään häiriötilanteista koituvia haittoja ja tarvetta huostaanottoihin”*. Näin ollen jaoin aineiston tässä vaiheessa kahteen osaan: toiseen osaan laitoin ilmaisut, jotka viittasivat ennaltaehkäisyyn, kuten *”edistää asiakkaan voimaantumista ja kokemusta mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elinympäristöönsä ja elämäänsä”* ja toiseen osaan laitoin ilmaisut, jotka viittasivat varhaiseen tien vaiheeseen, kuten *”tavoitteena on vastata entistä paremmin*

eroperheiden tarpeisiin jo varhaisessa vaiheessa”. Kolmannen asteen tasosta eli varhaisesta puuttumisesta oli vain muutama ilmaisu, joten liitin ne yhteen toisen tason kanssa.

Vaihe 5. Pelkistettyjen ilmaisujen yhdistäminen ja alaluokkien muodostaminen

Jaoin ensin erilaisiin ennaltaehkäisyyn viittaavat ilmaisut omiin alaluokkiin. Toiset ilmaisut, jotka suoraan viittasivat ehkäisevään työhön tai hyvinvoinnin edistämiseen, kuten *”arvokasta ennaltaehkäisevää työtä lasten ja perheiden hyväksi”* ja *”lasten ja heidän perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi”*, oli helppo määritellä omiksi alaluokikseen. Etsin ilmaisuista viitteitä myös siitä kenelle ennaltaehkäisy on suunnattu. Esimerkiksi ilmaisu *”avointa kaikille raisiolaisperheille”* viittaa siihen, että kehittämisen kohteena olivat kaikki kuntalaiset. Ensisijaisessa ennaltaehkäisyssä eri tahoilla on suuri rooli, joten kiinnitin huomiota myös siihen ketkä kaikki kehittämisessä olivat mukana. Esimerkiksi ilmaisu *”kyse on kuitenkin yhteisistä lapsista, nuorista, aikuisista tai vanhuksista”* viittaa siihen, että eri tahot yhdessä ovat mukana kehittämisessä yhteisten asiakkaiden vuoksi. Toisten alaluokkien muodostaminen oli enemmän tulkinnanvaraista. Muodostin esimerkiksi luokan *”Voimavarat”*, johon viittaa esimerkiksi ilmaisu *”tavoitteena on myös tukea perheiden arkea ja auttaa perheitä löytämään omat voimavaransa”*. Ensisijaisessa ennaltaehkäisyssä viitataan toimiin, joilla pyritään vahvistamaan voimavaroja, jottei ongelmaa edes syntyisi sekä myös yhteisöjen tukemiseen ja voimaantumiseen. Lopulta päädyin muodostamaan 10 erilaista ennaltaehkäisyn alaluokkaa:

Yhdessä	Ehkäisevä työ	Hyvinvoinnin edistäminen
Oikea-aikainen	Yhteisöllisyys	Matala kynnys
Koko väestö	Omat voimavarat	Vastuu
Helppo palveluun pääsy		

Tämän jälkeen jaoin erilaiset varhaiseen vaiheeseen liittyvät ilmaisut omiin alaluokkiin riippuen siitä miten varhaisesta vaiheesta puhuttiin. Myös tässä kohdassa kaikki varhaiseen vaiheeseen viittaavat ilmaisut, kuten *”näin olemme parhaiten perheen tukena ajoissa eikä mitään suurta ongelmaa ehdi välttämättä kehittyäkään”* ja *”on meillä mahdollisuus auttaa perheitä monipuolisemmin ja varhaisessa vaiheessa”* oli suhteellisen helppo jaotella omiksi luokikseen. Rapoportin (1961) luokittelun mukaan toissijaisen ja kolmannen asteen ennaltaehkäisyn tarkoituksena on joko tunnistaa, hoitaa tai hallita ongelmia, joten etsin myös ongelmiin liittyviä ilmaisuja, kuten *”ylisukupolvisten ongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen”* tai *”lasten ongelmien ehkäisyssä”*. Etsin myös ilmaisuja, jotka viittasivat riskipolitiikkaan tai varhaiseen puuttumiseen, mutta näitä ilmaisuja oli vain muutama, esimerkiksi: *”ennaltaehkäistä elämän muutostilanteisiin liittyviä riskejä”* ja *”varhaista puuttumista huolen herätessä, sekä avointa asioiden esille ottoa”*. Mielenkiintoista oli

se, että varhaisimmissa dokumenteissa puhuttiin esimerkiksi nuorisoseulasta ”*seulan toteuttamisen olevan tärkeä asia nuorten hyvinvoinnin tukemisessa*”, mutta nimi muutettiin myöhemmin nuorisoseulasta nuoren hyvinvointikartaksi. Joissakin alaluokissa, kuten ”Tulipalojen sammuttaminen”, oli vain yksi ilmaisu: ”*on tarkoitus olla ennaltaehkäisevä tukimuoto, mutta aluksi sammutimme tulipaloja*”, joten yhdistin sen suoraan luokkaan ”Ongelmien hoitaminen”.

Lopulta sain muodostettua 10 eri varhaisen vaiheen alaluokkaa.

Varhainen tuki	Varhainen puuttuminen	Varhainen vaihe
Huoli/Riski	Varhainen tunnistaminen	Ongelmien hoitaminen
Häiriö	Ongelmien hoitaminen	Varhainen auttaminen
Seula		

Vaihe 6. Alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkien muodostaminen sekä Vaihe 7. Yläluokkien yhdistäminen ja kokoavan käsitteen muodostaminen

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla yläluokkien ja kokoavan käsitteen muodostaminen oli niin selvää, että yhdistin vaiheet yhteen. Osin näiden vaiheiden helppous johtui siitä, että jo neljännessä analyysin vaiheessa olin jakanut ilmaiset kahteen osaan: joko ennaltaehkäisyyn tai varhaiseen vaiheeseen liittyviin. Osalta tähän vaikutti se, että ilmaisuja oli kaiken kaikkiaan suhteellisen vähän ja tietyt ilmaiset korostuivat aineistossa niin vahvasti. Esimerkiksi suoraan ennaltaehkäisevään työhön viittaavia ilmaisuja, kuten: ”*ehkäisevää lastensuojelutyötä päivähoidossa*”, oli niin paljon, että ne muodostivat suoraan oman kokoavan käsitteen. Yhden kokoavan käsitteen muodostin erilaiseen yhteiseen tekemiseen, vastuuseen ja yhteisöllisyyteen viittaavista ilmaisuista, koska ne muistuttivat hyvin paljon toisiaan: ”*näin voidaan pohtia yhdessä perheen kanssakäymistä*” ja ”*meitä ulkopuolisia tahoja on myös kulkemassa rinnalla*”. Oikea-aikaisuuteen ja matalan kynnyksen palveluihin ja helppoon palveluun pääsyyn viittaavat ilmaiset sopivat hyvin samaan luokkaan, koska kaikissa puhutaan helpoista ja nopeista palveluista. Viimeisen kokoavan käsitteen alle yhdistin alaluokat, jotka liittyivät yhteiseen vastuuseen ja hyvinvoinnin tai omien voimavarojen lisäämiseen. Esimerkiksi ilmaiset ”*eväitä itsenäiseen työskentelyyn*” ja ”*edistämällä samalla ihmisten hyvinvointia*” viittaavat mielestäni kokonaisvaltaisen muutoksen aikaansaamiseen asiakkaan elämässä. Näissä alaluokissa oli vähiten ilmaisuja, joten ne oli myös tästä syystä luonnollista yhdistää yhdeksi yläluokaksi. Lopulta muodostin kolme ennaltaehkäisyyn viittaavaa kokoavaa käsitettä:

Ennaltaehkäisevä työ

Matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut

(Oikea-aikainen + Matala kynnyks + Helppo palveluun pääsy)

Yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä

(Yhteisöllisyys + Yhdessä + Vastuu + Koko väestö + Hyvinvoinnin lisääminen + Omat voimavarat + Hyvinvoinnin edistäminen)

Varhaisen vaiheen alaluokissa oli mielenkiintoista se, että selkeästi suurin osa ilmaisuista oli joko alaluokassa ”Varhainen tuki”, ”Varhainen auttaminen” tai ”Varhainen vaihe” ja ilmaisuissa viitattiin näihin hyvin positiivisessa merkityksessä. Esimerkiksi ilmaisuissa ”*perheiden on helppo tukeutua*” ja ”*ohjata oikean avun äärelle*”. Erilaiseen varhaiseen puuttumiseen, ongelmien hoitamiseen ja huolipuheeseen viittaavia ilmaisuja oli vain yksittäisiä, kuten ”*ennakoivaa lastensuojelua, jonka avulla vähennetään häiriötilanteista koituvia haittoja*”. Näin ollen yhdistin ilmaisut ainoastaan kahden kokoavan käsitteen alle, koska jako oli niin selkeä:

Varhaisen vaiheen tuki ja apu

(Varhainen tuki + Varhainen auttaminen + Varhainen vaihe)

Varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisy

(Varhainen puuttuminen + ongelmien lisääntyminen ja hoitaminen + Häiriö + Seula + Huoli/Riski + Varhainen tunnistaminen)

Näin ollen ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla sain kokonaisuudessaan aineistosta esiin yhteensä viisi eri kokoavaa ilmaisua. Varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisystä oli kuitenkin niin vähän ilmaisuja, että analyysin loppuvaiheessa päätin vielä kuitenkin yhdistää varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisyn varhaisen vaiheen tuen ja avun kanssa samaan luokkaan. Lopulta muodostin neljä kokoavaa teemaa:

Matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut

Yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä

Ennaltaehkäisevä työ

Varhaisen vaiheen tuki ja apu sekä varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisy

Seuraavaksi käyn läpi analyysiprosessin toisen tutkimuskysymyksen kohdalla.

Mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Raision perhepalveluissa?

Vaihe 1. Aineiston lukeminen ja sisältöön perehtyminen

Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla analyysiprosessi oli myös teoriaohjaava, muttei niin vahvasti kuin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Lukiessani ja perehtyessäni aineistoon peilasin

aineistoa aiempiin tutkimuksiin ja myös tutkimusaineistossa käytettyihin lähteisiin. Erityisesti kiinnitin huomiota niihin seikkoihin ja ehtoihin, joiden katsottiin olevan Raision perhepalvelujen ennaltaehkäisevien toimintatapojen kehityksen onnistumisen pohjalla ja etsin syitä siihen miksi ennaltaehkäisevän työskentelyn jatkuminen myös kehityksen jälkeen on ollut Raisiossa mahdollista.

Vaihe 2. Pelkistettyjen ilmaisujen etsiminen ja alleviivaaminen

Etsiessäni ja alleviivatessani erilaisia ilmaisuja luin tekstin läpi kahteen kertaan, jotta sain varmistettua, että olen huomionnut ja alleviivannut kaikki mahdolliset ilmaisut. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla alleviivasin heti vain ilmaisut, jotka koskettivat juuri Raisiota ja sen kehitystä. Kehittämisen taustalla olevat teoriat ja ajatukset toimivat tämän tutkimuskysymyksen mukana analyysiä ohjaavana viitekehyksenä.

Vaihe 3. Pelkistettyjen ilmaisujen listaaminen

Kun olin alleviivannut kaikki mahdolliset ilmaisut listasin ne kaikki allekkain omaan tiedostoon. Sähköisten aineistojen kohdalla kopioin ne tietokoneavusteisesti ja muun aineiston kohdalla kirjoitin ilmaisut käsin. Vaihe oli suhteellisen työläs ja pitkävetinen, koska ilmaisuja oli yhteensä 28 sivua.

Vaihe 4. Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen pelkistetyistä ilmaisuista

Ilmaisuja alleviivaamisen jälkeen kävin ilmaisut useita kertoja läpi etsien erilaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Tein marginaaliin merkintöjä ja pohdin alustavasti minkälaisia luokkia voisin muodostaa. Aiemman tutkimustiedon ja tausta-aineiston valossa osasin odottaa tiettyjen ilmaisujen löytymistä liittyen esimerkiksi moniammatillisuuteen, työyhteisöön tai johtamiseen. Toisaalta esimerkiksi työyhteisöön liittyen oli monenlaisia ilmaisuja liittyen esimerkiksi töiden järjestämiseen, asenteeseen tai organisaatiomuotoon. Etsin ilmaisuista näin ollen sitä, mihin se vahvimmin viittasi.

Vaihe 5. Pelkistettyjen ilmaisujen yhdistäminen ja alaluokkien muodostaminen

Jaoin erilaisia ilmaisuja omiin alaluokkiin, joita muokkasin sekä yhdistelin matkan varrella. Tiesin esimerkiksi aiemman kirjallisuuden perusteella, että Raisiossa on toteutettu runsaasti erilaisia innovaatioita, joten jaoin erilaisia innovaatioita, kuten Pyydä apua -nappia ja Lainaa perhevalmentaja-palvelua kuvaavat ilmaisut suoraan kategoriaan ”Innovaatiot”. Tietyt kategoriat olivat itsestään selviä, koska niissä ilmaisuissa esiintyi toistuvasti sama sana, kuten ”yhteistyö”, ”juurruttaminen” tai ”työpari”. Toisissa ilmaisuissa puolestaan oli tulkinnan varaa. Esimerkiksi *”tällainen huolenpito edellyttää oman tontin hoitamista niiltä työntekijöiltä, jotka elävät arkea lasten kanssa”* -virkkeen laitoin kuuluvaksi luokkaan ”Vastuunjako”, koska samankaltaisia ilmaisuja vastuunjaosta joko suo-

raan tai epäsuorasti esiintyi monta kertaan. Myös erilaiset ”asennetta” kuvaavat ilmaisut olivat tulkinnanvaraisia, mutta olen lukenut niin monta kertaa Rasion kehitystä koskevia dokumentteja ja artikkeleita, että tietynlaiset ilmaisut nousivat selkeästi aineistosta esiin, kuten ”avoimin mielin ja rohkeudella täytyy siihen lähteä ja kuunnella kentän tarpeita” ja ”...jos sosiaalipalveluissa ainaisen huolen lisäksi saati sijaan heräisikin toivo”.

Alaluokkien muodostamisen jälkeen kävin kaikki ilmaisut alaluokkajaotteluineen vielä kerran läpi ja jaottelin ilmaisut osin uudelleen. Olin esimerkiksi laittanut ilmaisun ”kysele välillä yhteistyötoimien ja myös asiakkaiden näkemyksiä” alaluokkaan ”Yhteistyö”, koska ilmaisussa esiintyi sana yhteistyö. Päätin kuitenkin siirtää ilmaisun alaluokkaan ”Palaute”, koska mielestäni ilmaisu kertoo yhteistyötä enemmän palautteen merkityksen ottamisesta ja antamisesta. Lisäksi poistin sellaisia alaluokkia, joissa oli vain muutama ilmaisu, kuten ”Uudenlaiset tavat” ja laitoin nämä ilmaisut samankaltaisia ilmaisuja sisältävään alaluokkaan ”Innovaatiot”. Yhdistin heti yhdeksi luokaksi asenteen, joka sisälsi paljon erilaisia kuvaavia asenteeseen liittyviä tunnetiloja, kuten rohkeutta, uskallusta, ennakkoluulottomuutta, innokkuutta ja avoimuutta. Lisäksi laitoin ”Asenne” -alaluokkaan myös lauseita, jotka mielestäni kuvasivat työnteon kehitykseen vaikuttanutta asennetta kuten: ”tekeminen on suunnittelemista arvokkaampaa” tai ”älä jää ihmettelemään kuka tämänkin asian hoitaa vaan ota asioista selvää ja tartu toimeen”. Jotkut ilmaisut, kuten ”portaaliin mukaan otettiin mukana myös kolmannen sektorin toimijat”, olisi voinut laittaa sekä alaluokkaan ”Eri tahot” että alaluokkaan ”Sähköiset palvelut”. En kuitenkaan eritellyt tämänkaltaisia lauseita kahteen eri alaluokkaan vaan jaottelin ne vain toiseen.

Lopulta päädyin muodostamaan 38 erilaista alaluokkaa:

Asiakasosallisuus	Muut Menetelmät	Dialogisuus	Innovaatiot
Lapset puheeksi	Monialaiset	Media	Palaute
Sähköiset palvelut	Kannustaminen	Yhdessä	Nopea
Vastuunjako	Jalkautuminen	Moniammatillinen työryhmä	
Eri tahot	Oikea-aikainen	Asiakkaiden tapaaminen	
Yhteistyö	Ryhmätoiminta	Tietoisuus	Tiedeyhteisö
Sektorirajat ylittävä	Joustavuus	Verkosto	Asenne
Juurruttaminen	Palveluohjaus	Johtaminen	Työyhteisö
Osaaminen	Työpari	Selkeä tavoite	Positiivisuus
Organisaatiomuutos	Kokeilukulttuuri	Markkinointi	Jatkuvuus

Vaihe 6. Alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkien muodostaminen

Kuudennessa vaiheessa yhdistin alaluokkia toisiinsa ja muodostin niistä yläluokat, jotka nimesin uudestaan. Olin jo edellisessä vaiheessa tehnyt marginaaliin merkintöjä alustavista ajatuksista, miten yläluokkia voisi muodostaa. Esimerkiksi ilmaisun ”*Monialaisen oppilashuollon suunnittelu tehtiin yhdessä*” laitoin kategoriaan ”Yhdessä”, mutta ilmaisussa esiintyy myös sana monialainen. Samaten kategorioissa ”Eri tahot” ja ”Yhteistyö” esiintyi samankaltaisia ilmaisuja. Näin ollen päätin yhdistää kategoriat: ”Yhdessä”, ”Yhteistyö”, ”Eri tahot” ja ”Monialainen” yhteen luokkaan, jonka nimesin luokaksi ”Monialainen yhteistyö”. Osittain yläluokat muodostuivat helposti, koska dokumenttien lukemisen jälkeen oli suhteellisen helppoa huomata, mitkä luokat sopivat yhteen toistensa kanssa. Esimerkiksi yläluokkaan ”Työotteen levittäminen” yhdistin alaluokat ”Juurruttaminen”, ”Jalkautuminen” ja ”Jatkuvuus”, koska kaikissa näissä alaluokissa viitattiin samankaltaiseen vaikuttamiseen: juurruttamisella ja jalkautumisella pyritään myös siihen, että kehittäminen sekä sen tuomat muutokset jatkuisivat myös hankkeen tai projektin jälkeen. Esimerkiksi ilmaisussa ”*juurruttamaan hyväksi havaittuja toimintamuotoja peruspalveluihin*” on sisällään myös ajatus jalkautumisesta peruspalveluihin. Jotkut alaluokat olisivat sopineet moneen eri yläluokkaan. Esimerkiksi alaluokan ”Työpari” olisi voinut laittaa myös yläluokkiin ”Monialainen yhteistyö”, ”Nopeat ja joustavat palvelut” tai ”Uudistunut työyhteisö”, koska Raisiossa Pyydä työpariksi -palvelulla pyritään nopeampaan palveluun ja monialaiseen yhteistyöhön myös oman työyhteisön ulkopuolella. Sijoitin kuitenkin sen luokkaan ”Uudenlaiset tavat”, koska mielestäni eniten tässä painotetaan sitä, että Pyydä työpariksi -palvelu on innovatiivinen tapa tehdä työtä, kuten esimerkki: ”*Uudenlainen työparityöskentelyn muoto*” osoittaa. Yhdistin alaluokat ”Kannustaminen” ja ”Palaute” yhteen alaluokan ”Asenne” kanssa, koska mielestäni ne kertovat yleisesti ottaen positiivisesta asenteesta. Lopulta muodostin alaluokista 12 yläluokkaa:

Asiakslähtöisyys

(Asiakasosallisuus + Asiakkaiden tapaaminen)

Monialainen yhteistyö

(Monialaiset + Yhdessä + Verkosto + Yhteistyö + Eri tahot + Sektorirajat ylittävä)

Erilaiset työmenetelmät

(Lapset puheeksi + Muut Menetelmät + Dialogisuus + Ryhmätoiminta)

Uudenlaiset tavat

(Innovaatiot + Kokeilukulttuuri + Työpari)

Positiivinen näkyvyys

(Media + Markkinointi + Positiivisuus)

Positiivinen ja kannustava asenne

(Kannustaminen + Palaute + Asenne)

Tavoitteellinen johtaminen

(Johtaminen + Vastuunjako + Selkeä tavoite)

Uudistunut työyhteisö

(Organisaatiomuutos + Moniammatillinen työryhmä + Työyhteisö)

Ajankohtainen osaaminen

(Osaaminen + Tietoisuus + Tiedeyhteisö)

Työotteen levittäminen

(Juurruttaminen + Jalkautuminen + Jatkuvuus)

Nopeat ja joustavat palvelut

(Joustavuus + Oikea-aikainen + Nopea)

Helposti lähestyttävät palvelut

(Sähköiset palvelut + Palveluohjaus)

Vaihe 7. Yläluokkien yhdistäminen ja kokoavan käsitteen muodostaminen

Kun muodostin yläluokista kokoavia käsitteitä oli taustalla ajatukset koko aineistosta liittyen ennaltaehkäisyyn ja sen kehittämiseen sekä aiempi tutkimustieto aiheesta. Pohdin miten yläluokista löytyy yhdistäviä tekijöitä ja miten niistä on aineistossa puhuttu. Muodostin asiakaslähtöisyydestä ja monialaisesta yhteistyöstä yläluokan, koska kummassakin luokassa puhutaan toimintaan osallistuvista tahoista sekä asiakkaista että yhteistyötahoista monialaisesti ja ylisektorisesti sisältäen myös kolmannen sektorin ja vapaaehtoistyön. Toisen kokoavan käsitteen muodostin luokista, jotka sisälsivät ilmaisuja liittyen siihen, miten palvelut on järjestetty. Tähän sisältyy sekä sähköiset palvelut, palvelujen oikea-aikaisuus sekä palveluohjaus. Kolmanteen kokoavaan käsitteeseen otin mukaan erilaiset työmenetelmät sekä uudenlaiset tavat tehdä työtä. Kummassakin yläluokassa tuli esiin näiden teemojen innovatiivisuus. Neljänteen kokoavaan käsitteeseen yhdistin työyhteisön ja johtamisen, koska kummassakin työtä ja vastuuta on uudelleen organisoitu. Viidennen kokoavan käsitteen alle valitsin ajankohtaisen osaamisen ja työotteen levittämisen. Nämä sopivat hyvin yhteen, koska kummassakin yläluokassa korostui osaavan henkilökunnan tärkeys, osaamisen oppiminen muilta ja hyvien tulosten levittämisen muille. Kuudenteen, viimeiseen kokoavaan käsitteeseen yhdistin positiivisen näkyvyyden ja positiivisen ja kannustavan asenteen, koska aineistosta tuli hyvin läpi positiivisuuden merkitys Raision perhepalveluille. Työyhteisöä, yhteistyökumppaneita ja asiakkaita on

otettu positiivisesti huomioon ja kehittämisen tuloksia on uutisoitu sekä markkinoitu positiivisella otteella. Viimeisessä vaiheessa sain näin ollen yläluokista muodostettua kuusi kokoavaa käsitettä:

Monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö

(Asiakaslähtöisyys + Monialainen yhteistyö)

Nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut

(Nopeat ja joustavat palvelut + Helposti lähestyttävät palvelut)

Innovatiiviset tavat ja työmenetelmät

(Erilaiset työmenetelmät + Uudenlaiset tavat)

Johdon ja työyhteisön sitoutuminen

(Tavoitteellinen johtaminen + Uudistunut työyhteisö)

Osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen

(Ajankohtainen osaaminen + Työotteen levittäminen)

Positiivinen asenne ja näkyvyys

(Positiivinen näkyvyys + Positiivinen ja kannustava asenne)

Käyn seuraavaksi läpi tarkemmin kokoavia teemoja kummankin tutkimuskysymyksen kohdalla, joista olen tehnyt omat alaluvut.

6. Ennaltaehkäisyn merkityksellistyminen

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli: Millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa? Tarkastelin analyysissä, miten ennaltaehkäisy on Raisiossa ymmärretty ja käsitteellistetty? Mitä ennaltaehkäisyllä oikeastaan tarkoitetaan, onko se ehkäisyä, varhaista puuttumista vai riskien hallintaa? Sain aineistosta esiin yhteensä neljä eri kokoavaa teemaa: ennaltaehkäisevä työ, yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä, matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut, varhaisen vaiheen tuki ja apu sekä varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisy. Suurin osa näistä teemoista sijoittuu ennaltaehkäisyn ensimmäiselle ja toiselle tasolle. Seuraavaksi käyn läpi, miten teemat näkyivät tutkimusaineistossa.

6.1 Ennaltaehkäisevä työ

Ensimmäisenä kokonaisuutena otan esiin itse käsitteen ennaltaehkäisevä työ, koska ennaltaehkäisy käsitteenä tuli esiin useissa eri ilmaisuisissa. Ennaltaehkäisevä työ on hankalin teema avata ajatellen kysymystä siitä, mitä ennaltaehkäisy on. Käsitteenä ennaltaehkäisyä käytettiin tutkimusaineistossa samankaltaisessa väljässä kehyksessä kuin lähdeaineistossa. Ennaltaehkäisystä kirjoitettiin esimerkiksi näin: *”lapsiperheiden palveluja on rohkeasti kehitetty ennaltaehkäisevään suuntaan”* ja *”arvokasta ennaltaehkäisevää työtä lasten ja perheiden hyväksi”*. Esimerkit kuvaavat hyvin sitä, että ennaltaehkäisyä tehdään, mutta ilmaisuisissa ei konkreettisesti avaudu mitä tuo ennaltaehkäisy on. Ennaltaehkäisevästä työstä puhuttiin monessa eri yhteydessä ja sillä viitattiin esimerkiksi tavoitteisiin, joita tulevaisuudessa on: *”ehkäisevän työn olevan tulevaisuuden haaste, jotta kasvaviin ongelmiin pystyttäisiin vastaamaan jo ennen niiden syntymistä”*. Aineistossa tuotiin myös esiin, millä tavalla ennaltaehkäisy on vaikuttanut saavutettuihin tuloksiin, mutta seuraavassakaan ilmaisussa ei tarkemmin eritellä ehkäisevän työn sisältöä: *”ehkäisevällä työllä on saavutettu Raisiossa valtakunnallisellakin tasolla mittavia tuloksia”*. Ennaltaehkäisyllä viitattiin myös esimerkiksi työn sisällön merkityksellisyyteen: *”oli rikkaus tehdä ennaltaehkäisevää työtä, kun tiesi mitä siellä ketjun toisessa päässä on”*. Tässä tapauksessa tulkitsen ennaltaehkäisevän työn viittaavan korjaavan työn vastakohtaan. Tässäkään ei ennaltaehkäisevän työn sisältöä paremmin avata. Näin ollen ilmaisut, jotka viittasivat suoraan käsitteeseen ennaltaehkäisy, olivat hyvin moninaisia ja tulkinnanvaraisia. Niillä voitiin tarkoittaa monia eri asioita ja mitä tahansa ennaltaehkäisyn tasoa. Toisaalta niillä voitiin myös tarkoittaa varhaista tukea tai varhaista puuttumista.

Sama tuli esiin myös harjoitteluaineistosta. Kysyttäessä mitä ennaltaehkäisy on, voitiin sillä viitata universaaleihin, kaikille suunnattuihin peruspalveluihin tai oikea-aikaisiin sijoituksiin. Sekavuus käsitteen käytössä myös suurelta osin tiedostettiin. Harjoitteluaineistossa tuotiin esille, että ennaltaehkäisyä on esimerkiksi riittävät oppilashuollon ja päivähoidon resurssit. Esimerkiksi varhaiskasvatus tavoittaa lähes koko väestön, joten sinne tulisi lisätä resursseja, kuten perhetyötä ja sosiaalityön ohjausta. Harjoitteluaineistossa katsottiin, että ennaltaehkäisyllä vältetään isompia ongelmia ja suurempia kustannuksia. Varhaisilla ja pienemmillä tukitoimilla pyritään tarttumaan huolenaiheisiin. Aineistossa kuvattiin, että perheille pyritään aina tarjoamaan heidän tarvitsemiaan tukitoimia. Taus-talla ajatus puuttua mahdollisimman vähän lasten ja perheiden elämään kunnioittaen heidän omia oikeuksiaan. Toisaalta ennaltaehkäisyyn viitattiin myös tilanteissa, joissa lapsi sijoitettiin kodin ulkopuolelle, jotta voitaisiin välttyä suuremmilta ongelmilta. Tutkimusaineisto ei tältä osin vastannut siihen, mitä ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan. Toisaalta sen käyttö toi hyvin esiin, miten sekavalla tavalla ennaltaehkäisyä käsitettä käytetään ja miten sen merkityksen voi tulkita monin eri tavoin.

6.2 Yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä

Mielestäni yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä on ainut tema, joka suoraan sijoittuu Rapoportin (1961) ensimmäisen tason ennaltaehkäisyyn. Yhteinen vastuu tuli tutkimusaineistossa esiin ilmaisuina, jotka viittasivat yhteisöllisyyteen, yhdessä tekemiseen, koko väestön palveluihin tai vastuun kantamiseen: *”yhdessä asiakkaiden kanssa”*, *”otamme vastuun myös perheiden tilanteiden ja perhepalveluiden yleisestäkin paranemisesta: teemme vaikuttamistyötä ja autamme muita auttajia”* ja *”yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukemisesta perhekeskustoiminnan avulla”*. Yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä kertoo siitä, että ennaltaehkäisevää kehittämistä on Raision perhepalveluissa tehty yhdessä ja kaikki lasten ja lapsiperheiden kanssa olevat tahot on haluttu mukaan edistämään perhepalveluiden paranemista. Tutkimusaineistossa oli nähtävissä, että ennaltaehkäisevää työtä tehdään yhdessä eri toimijoiden kesken ja kannetaan vastuuta yhteisistä asiakkaista: *”kyse on kuitenkin yhteisistä lapsista, nuorista, aikuisista tai vanhuksista”* ja *”kannamme vastuun luoksemme tulevista asiakkaista”*. Tästä hyvänä esimerkkinä on vapaaehtoistyön kehittämishanke, jossa Raision perhepalvelut tekivät yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Hankkeen tarkoituksena oli koota eri toimijat yhteen, jotta vapaaehtoistyöstä saataisiin selkeä palvelukokonaisuus sekä käyttäjille että vapaaehtoisille. Lisäksi lastensuojelutoimiston arviointi- ja päivystystiimi on muodostettu eri toimipisteiden henkilökunnasta, koska pyrkimyksenä on ollut saada oikeat työntekijät työskentelemään asiakkaiden kanssa.

Yhtenä tavoitteena on tutkimusaineiston perusteella ollut myös yhteisöllisyyden rakentaminen. Aineistossa tuli esiin ilmaisia, jotka viittasivat siihen, että lapsiperheiden peruspalvelut on suunnattu kaikille tarkoituksena lisätä yleistä hyvinvointia: *”avointa kaikille raisiolaisperheille”* ja *”osallistetaan mukaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointityöhön”*. Raision kaupungilla on ollut tavoitteena esimerkiksi mahdollistaa harrastustoiminta jokaiselle lapselle ja esimerkiksi kirjasto sekä kulttuuripalvelut ovat järjestäneet taidepainotteista kerhotoimintaa koulun oppilaille vuosina 2016–2017 (Iho 2017). Raision perhepalvelut on toiminut tiiviissä yhteistyössä myös peruspalveluiden kanssa. Varhaiskasvatusta ja kouluja ei ole jätetty yksin tekemään ennaltaehkäisevää työtä vaan muistutettu siitä, että *”meitä ulkopuolisia tahoja on myös kulkemassa rinnalla”*. Yhtenä tavoitteena on ollut myös kasvattaa hyvinvointia ja lisätä ihmisten omia voimavaroja, jotta he pystyisivät itse vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. Aineistosta tuli esiin ilmaisia, jotka viittasivat hyvinvoinnin lisäämiseen ja edistämiseen sekä omien voimavarojen kasvattamiseen, kuten *”ihmisten hyvinvointia on pystytty edistämään”*, *”edistää asiakkaan voimaantumista ja kokemusta mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elinympäristöönsä ja elämäänsä”*, *”tavoitteena on myös tukea perheiden arkea ja auttaa perheitä löytämään omat voimavaransa”*, *”eväitä itsenäiseen työskentelyyn”* ja *”aidosti edistämään lapsiperheiden hyvinvointia”*. Ennaltaehkäisevällä lastensuojelun yhtenä tavoitteena onkin vanhempien omien voimavarojen kasvattaminen ja tätä kautta pyrkimys tukea vanhempia haastavissa kasvatustilanteissa. Tutkimusaineistossa nousi vahvasti esiin esimerkiksi Lapset puheeksi -menetelmä, jonka tarkoituksena on keskustella lapsen hyvinvoinnista ja lisätä sekä lapsen että häntä kasvattavien vanhempien voimavaroja. Lapset puheeksi -menetelmä on ennaltaehkäisykehittämisen myötä otettu laajasti käyttöön niin perhepalveluissa kuin peruspalveluissakin. Varhaiskasvatuksessa se on otettu käyttöön osana varhaiskasvatussuunnitelmaa ja jopa hammashuollosta ollaan koulututtu menetelmän käyttöön.

6.3 Matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut

Matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut tulivat aineistossa esiin moninaisina suorina ilmaisuina, jotka viittasivat joko matalan kynnyksen palveluihin tai palveluiden oikea-aikaisuuteen, esimerkiksi: *”olisivat suunnittelemassa, kehittämässä ja toteuttamassa matalan kynnyksen palveluja”* ja *”vastata perheiden tarpeisiin oikeaan aikaan”*. Ennaltaehkäisevän sosiaalityön yhtenä tarkoituksena on ollut alentaa lapsiperheiden kynnystä hakea apua ja tukea elämäntilanteissa, joissa he sitä tarvitsevat. Myös uudistettu sosiaalihuoltolaki, jossa avun saamisen edellytys ei enää ole lastensuojeluasiakkuus, tukee tätä tavoitetta. Matalan kynnyksen palvelut tulivat hyvin esiin myös omassa tutkimusaineistossani, jossa niihin viitattiin esimerkiksi seuraavilla ilmaisuilla: *”tuotu palveluja ihmis-*

ten tietoisuuteen matalalla kynnyksellä” ja ”luoda palvelu, johon vanhempien olisi helppo tarttua”. Ajattelun Rapoportin (1961) luokittelua, matalan kynnyksen palvelut asettuvat pääasiassa ensisijaisen ennaltaehkäisyn toiselle tasolle, koska matalan kynnyksen palvelut ovat suunnattu niille, joilla on suurempi riski kohdata jokin tietty ongelma. Ration perhepalveluissa on pyritty matalan kynnyksen palveluihin esimerkiksi erilaisilla organisaatiomuutoksilla. Tästä hyvänä esimerkkinä on Varpeen lastentarhassa toimiva Vedä hihasta -palvelu, jossa apu on jalkautunut suoraan sinne, missä ihmiset ovat. Erilaisilla organisaatiomuutoksilla on muutoinkin pyritty jalkauttamaan apu ja tuki sinne, missä perheet ovat. Toinen hyvä esimerkki uudesta ennaltaehkäisevästä matalan kynnyksen tukimallista on PerhepalvelutGO!, jossa perhepalvelutyötä tarjotaan mobiilisti. Vanhempien ei tarvitse konkreettisesti tulla tiettyä aikana tiettyyn paikkaan vaan apua tarjotaan etäneuvontana suoraan kotiin: *”Tähän pyrittäisiin kehittämällä palvelu, joka olisi kaikille helposti saatavilla ja joka tuotaisiin asiakkaan kotiin ilman asiakkaan vaivannäköä”.*

Toisaalta tiettyjen palvelujen ja organisaatiomuutosten voidaan ajatella sijoittuvan myös Rapoportin (1961) ensisijaisen ennaltaehkäisyn ensimmäiselle, universaalille tasolle, jossa ennaltaehkäisy on suunnattu koko väestölle. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat erilaiset infotilaisuudet vanhemmille, esimerkiksi murkkufoorumi ja päihdeinfotilaisuudet (Harjoitteluaineisto). Lisäksi perhekeskus Satelliitti on kaikille avoin kohtaamispaikka, jossa myös lapsiperheiden palvelut on helppo saavuttaa. Toisena matalan kynnyksen universaalina palvelumuotona on Baby-infot, jossa neuvolan perheyöntekijä voi tulla kotiin vanhemman niin toivoessa. Palvelun tavoitteena on oikea-aikainen tuki: *”vastata perheiden tarpeisiin oikeaan aikaan”.* Tutkimusaineisossa tuli hyvin myös esiin, että ennaltaehkäisevät palvelut eivät ole suunnattu vain asiakkaille vaan myös työntekijöille. Esimerkiksi seuraava ilmaisu kuvaa tätä hyvin: *”näin on pystytty madaltamaan asiakkaiden ja yhteistyökumppanien kokemaa kynnystä pyytää apua”.* Tästä hyvänä esimerkkinä on Opekahvilat, joissa myös opettajat voivat saada vertaistukea ja matalan kynnyksen apua. Lisäksi työparityöskentely on hyvä esimerkki matalan kynnyksen yhteistyöstä. Harjoitteluaineistossa tuli esiin, että työpareja on pyritty saamaan yli sektorirajojen, mistä hyötyy sekä asiakkaat että työntekijät, jotka saavat tukea omaan työhönsä ja oppivat myös muiden työskentelystä samaan aikaan.

6.4 Varhaisen vaiheen tuki ja apu ja varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisy

Varhaisen vaiheen tuki ja apu sijoittuu suoraan ennaltaehkäisyn toiseen tasoon, jossa ongelmat pyritään tunnistamaan ja hoitamaan varhaisessa vaiheessa sekä tukea antamaan niissä tilanteissa, kun vanhemmat eivät yksin pärjää. Tutkimusaineistossa erilaisesta varhaisesta vaiheesta ja varsinkin

varhaisesta tuesta ja avusta oli runsaasti ilmaisia, kuten *”lapsiperheiden auttaminen ja tukeminen jo varhaisessa vaiheessa on tärkeää”*, *”toimintamuoto, joka vastaa jo varhaisessa vaiheessa lapsiperheiden tarpeisiin”*, *”panostettiin perheiden auttamiseen varhaisessa vaiheessa”* ja *”tukea entistä paremmin lapsia ja perheitä”*. Varhaisen vaiheen tuesta ja avusta oli selkeästi eniten ilmaisia. Nämä varhaisen vaiheen tukeen ja apuun liittyvät ilmaiset näkyivät vahvasti myös harjoitteluaiheistossa. Näin ollen voisin tulkita, että suurin osa ennaltaehkäisyn kehittämisestä koskee Rapoportin (1961) ennaltaehkäisyn toista tasoa ja palvelut on tarkoitettu tilanteisiin, joissa ongelmia tai huolia on jo havaittavissa. Kuitenkin on mainittava, että varhaisesta tuesta ja avusta puhuttiin hyvin positii-visessa merkityksessä ja myös sen katsottiin kuuluvan usein kaikille. Tämä tulee hyvin esiin seuraavassa esimerkissä: *”kääntää perhepalveluiden kurssia siten, että lapsiperheet saisivat apua ennen kuin suurempia ongelmia kehittyi”*.

Varhaisen vaiheen tukea ja apua käytetään erityisesti yhteistyössä päiväkotien ja koulujen kanssa, kuten seuraavassa ilmaisussa tulee esiin: *”toimi päiväkotien ja koulujen tukena miettimässä mahdollisten asiakasperheiden varhaista auttamista”*. Hyvänä esimerkkinä päiväkotien ja koulujen välisestä yhteistyöstä on se, että työntekijät ovat jalkautuneet näihin palveluihin. Kouluilla ja päiväko-deilla on nimetyt työntekijät perhepalveluissa ja Raision perhepalveluissa työskentelee myös palveluohjaaja, joka on läheisessä yhteistyössä peruspalveluiden työntekijöiden kanssa. Sosiaalihoitolain uudistus on omalta osaltaan edesauttanut varhaista tukea ja apua, koska niitä voidaan matalammalla kynnyksellä tarjota ennen lastensuojelun asiakkuutta. Myös palveluohjaajan työ vastaa omalta osaltaan sosiaalihoitolain uudistuksiin ja varhaisen vaiheen tuen antamiseen. Varhaisen vaiheen tuki ja apu pyritään myös tarjoamaan siellä, missä apua tarvitaan: *”perheiden kasvuympäristöissä”*. Tästä hyvänä esimerkkinä on Pyydä apua -nappi, jota lapsiperheet voivat käyttää missä tahansa, milloin tahansa ja pyytää apua mihin tahansa haasteeseen tai ongelmaan ja perheille vastataan nopeasti. Tämä tuli esiin esimerkiksi seuraavissa ilmaisuissa *”voi pyytää apua jo pienen asian tiimoilta”* ja *”jo pelkkä soitto voi auttaa”*. Toisena hyvänä esimerkkinä on yhteistyö kolmannen sektorin kanssa ja vapaaehtoistyöhön panostaminen. Yksittäisillä lapsilla ja nuorilla on tämän palvelun kautta ollut mahdollisuus saada oma kylämummi tai -vaari.

Varhaisen vaiheen tuki ja apu mielletään yleisesti ottaen kuuluvan osaksi riskipolitiikkaa ja varhais-ta puuttumista jonkin ongelman ratkaisemiseksi. Myös Raision perhepalveluissa tuli esiin, että varhaisen vaiheen apu ja tuki tähtää myös siihen, että haasteet voitetaan ennen kuin niistä syntyy suurempia ongelmia. Raision perhepalveluissa varhaista tukea annettiin kuitenkin hyvin asiakaslähtöisesti, asiakkaan ehdoilla pyrkimättä liikaa puuttumaan perheiden elämään. Varhainen apu ja tuki sijoittuu Rapoportin (1961) toisen ennaltaehkäisyn tasoon ja mielestäni myös tässä tasossa pyritään

suurimmaksi osaksi vahvistamaan perheen omia voimavaroja, jotta haasteet eivät kasva liian isoksi. Näin ollen tämän aineiston perustella varhainen tuki ja apu kuuluvat suurimmaksi osaksi hyvinvointipolitiikkaa ja ennaltaehkäisyä kuin riskipolitiikka ja varhaista puuttumista. Toisaalta riskipolitiikkaan kuuluu se, että ongelmalliset lapset ja lapsiperheet pyritään tunnistamaan ja interventiot tekemään mahdollisimpaan nopeasti. Tämä puoli tulee hyvin esiin lastensuojelutoimiston moniammatillisessa arviointitiimissä, jossa sosiaalihuoltolain mukaiseen palveluarvioon pyritään saamaan mahdollisimman nopeasti oikeat työntekijät. Motiivit varhaisen vaiheen tuen antamiseen luonnollisesti vaihtelevat riippuen siitä annetaanko varhaista tukea esimerkiksi lastensuojeluyksikössä vai perheneuvolassa.

Tutkimusaineistossa tuli selkeästi vähiten esiin varhaiseen puuttumiseen tai riskien tunnistamiseen viittaavaa kirjoitusta. Riski- ja huolipuhe sekä varhainen puuttuminen tulivat esiin tutkimusaineistossa muutamissa ilmaisuissa: *”puuttuminen perheen elämään koetaan usein hankalana”*, *”huoli perheen tilanteesta”*, *”ennaltaehkäistä elämän muutostilanteisiin liittyviä riskejä”* ja *”kaappasi siipiensä suojiin muutamia nuoria, joista koulun väki oli eniten huolissaan”*. Harjoitteluaineistossa tuli esiin, että ennaltaehkäisy on esimerkiksi sitä, että lapsia, nuoria ja perheitä pystyttäisiin tukemaan ennen kuin tilanne kriisiytyy, ettei olemassa olevat ongelmat kasva niin suuriksi, että lapset pitää sijoittaa kodin ulkopuolelle. Tutkimusaineistossa sekä harjoitteluaineistossa oli nähtävissä, että huoli- ja riskipuheesta pyrittiin tietoisesti päästämään irti. Raison perhepalveluissa toimi esimerkiksi nuorisoseula, jonka nimi muutettiin kehittämisen myötä nuorisokartaksi (Harjoitteluaineisto). Näin ollen Rapoportin (1961) kolmannen tason ennaltaehkäisy, jonka tavoitteena on ongelmien hallinta, ei juuri näkynyt aineistossa. Osin luulisin tämän johtuvan siitä, että aineisto keskittyy suurimmaksi osaksi peruspalveluihin, perhetyöhön ja perheneuvolaan, joiden työ keskittyy Rapoportin (1961) ensimmäisen ja toisen asteen ennaltaehkäisyyn. Lisäksi aineistona käytetyissä dokumenteissa ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen keskittyi juuri ensimmäisen ja toisen asteen ennaltaehkäisyyn. Pohdin analyysini tuloksia ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla enemmän johtopäätöksissä. Seuraavaksi kuvaan ennaltaehkäisevien palveluiden kehittämisen edellytyksiä.

7. Ennaltaehkäisevien palveluiden kehittämisen edellytykset

Toisena tutkimuskysymyksenäni oli: mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Raision perhepalveluissa? Olin kiinnostunut niistä tekijöistä, jotka mahdollistavat ja edistävät ennaltaehkäisevää työtä ja sen jatkuvuutta Raision perhepalveluissa. Tutkimusanalyysin jälkeen muodostin kuusi erilaista teemaa, jotka edistävät ennaltaehkäisyn kehittämistä. Nämä olivat: monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö, nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut, innovatiiviset tavat ja työmenetelmät, johdon ja työyhteisön sitoutuminen, osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen sekä positiivinen asenne ja näkyvyys. Teemat ovat osittain päällekkäisiä, koska ne loittuvat toisiinsa niin vahvasti. Näin ollen niitä on mahdoton täysin eritellä toisistaan. Tämä kertoo mielestäni myös siitä, että eri osa-alueet on vahvasti otettu kehittämässä samaan aikaan huomioon. Käyn seuraavissa luvuissa kohta kohdalta läpi mitä nämä teemat sisältävät ja miten ne tutkimusaineistossa näkyivät.

7.1 Monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö

Monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö tuli aineistossa esiin eri tahojen sektorit ylittävänä yhteistyönä, yhdessä tekemisenä, monialaisena verkostotyöskentelynä, asiakkaiden tapaamisena ja asiakasosallisuutena. Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämässä lähdettiin liikkeelle kentän tarpeista sekä asiakkaiden että työntekijöiden kohdalla. Monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö oli selkeästi yksi niistä tekijöistä, jotka edistivät ennaltaehkäisevää työtä ja sen jatkuvuutta. Ihmiset haluttiin sitouttaa toimintaan myös perhepalveluiden ulkopuolella: *”yhdessä perheiden ja eri toimialojen kanssa”*. Ennaltaehkäisyä kehitettiin yhdessä esimerkiksi koulujen ja päiväkotien kanssa. Moniammatillista yhteistyötä pyrittiin parantamaan myös palveluohjaajan avulla, johon eri alojen ammattilaisten on mahdollista ottaa yhteyttä ja pyytää työpariksi. Palveluohjaaja on myös ollut yksi niistä työntekijöistä, joka on pyrkinyt tuomaan ennaltaehkäiseviä palveluita eri toimijoiden tietouteen. Pyydä työpariksi -palvelu tuli myös harjoitteluaineistossa esiin ja sen merkitystä ennaltaehkäisyn kehittämässä pidettiin tärkeänä. Työparityöskentely lisää myös tietoutta muiden toimialojen työskentelystä ja palveluista. Yksi yhteistyön muoto tuli näkyviin esimerkiksi perhepalvelujen työryhmistä: *”perhepalvelujen työntekijät jaettiin työryhmiin, joilla oli omat vastualueensa, mutta joilta edellytettiin myös tiivistä yhteistyötä. Avun oletettiin tehostuvan, kun asiakkaat pääsevät helpommin tarvittaessa kahdenkin työryhmän välisen yhteistyön kohteeksi”*.

Hyvä esimerkki tästä on lastensuojelutoimiston monialainen päivystys- ja arviointitiimi. Lapsen ja perheen pulmiin pyritään heti saamaan mukaan ne työntekijät, joiden palveluista perhe parhaiten hyötyy.

Moniammatillinen yhteistyö on vahvasti esillä sosiaali- sekä terveystalalla ja myös lastensuojelulaki edellyttää ehkäisevää lastensuojelua eri aloilla. Moniammatillisuus perhepalveluiden sisällä tuli hyvin esiin myös tutkimusaineistossa: *”ennakkoluulotonta yhteistyötä perheiden auttamisessa”* ja *”palveluita kehitetään sisäistä yhteistyötä vahvistamalla”*. Toiseksi moniammatillisuus näkyi yhteistyönä myös perhepalveluiden ulkopuolelle: *”yhteistyötä perhepalvelujen ulkopuolelle tiivistettiin”* ja *”kokonaisuutena niin, etteivät oman hallintokunnan seinät aseta näkymä- ja kehittämisesiteitä”*. Palvelujen hajanaisuudesta ja sirpaleisuudesta on puhuttu paljon ja on etsitty erilaisia tapoja tuoda palveluita yhteen. Aineistossa tuli näkyviin, että ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisessä tärkeää on luoda kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta: *”voidaan yhdessä pohtia perheen kanssa kokonaisvaltaisemmin ja moniammatillisesti mihin suuntaan kannattaa lähteä”* ja *”ylisektorisesti organisoitu hyvinvoinnin edistäminen on vaikuttavaa ja kustannustehokasta hyvinvointityötä”*. Raison perhekeskus on koonnut yhteen ennaltaehkäisevää lastensuojelua ja varhaista tukea tuottavat palvelut saman katon alle. Ylisektorinen työskentely ei rajoittunut vain tuloksiin vaan myös kehittämisen suunnitteluun ja toteuttamiseen lähdettiin monialaisesti: *”nimesivät kuntaan hankkeelle monialaiset ohjausryhmät”*, *”me hanketyöntekijät teemme muutenkin tiivistä yhteistyötä keskenämme”* ja *”suunnitelman sisältöä kehitettiin moniammatillisessa työryhmässä”*.

Ehkäisevää lastensuojelua pyritään tekemään siellä, missä se on järkevää ja myös lapsiin vaikuttavat välilliset tahot pystyvät tuomaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua näkyviin. Aineistossa oli monia ilmaisuja, jotka toivat esiin, miten laaja-alaista ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen on ollut ja miten kehittämiseen on pyritty saamaan kaikki mukaan: *”yllättävien tahojen mukaan ottaminen on ollut osa Raison perhepalveluiden uudistamista jo aiemmin”*, *”yhteistyössä Raison kaupungin varhaiskasvatus- ja perhepalvelujen, aikuissosiaalityön, seurakunnan ja järjestöjen kanssa”* ja *”kun ammatillinen työ ja vapaaehtoistyö kulkevat rinta rinnan, on meillä mahdollisuus auttaa perheitä monipuolisemmin ja varhaisessa vaiheessa”*. Esimerkiksi harjoitteluaineistossa tuli esiin, että myös hammashoidosta käy työntekijöitä Lapset puheeksi -koulutuksessa. Mielestäni on mielenkiintoista, että mikä tahansa lapsen ja perheen kanssa työskentelevä taho voi ottaa lapsen tai perheen asiat puheeksi eikä tarkastella asiaa vain oman ammattiosaamisen näkökulmasta. Myös vapaaehtoistyön kehittämishanke on pyrkinyt saamaan erilaiset kolmannen sektorin toimijat ennaltaehkäisevään yhteistyöhön mukaan. Tästä esimerkkinä on vapaaehtoistyö.fi -sivusto, joka kokoaa vapaaehtoistyön palvelut yhteen. Aineistosta tuli näkyviin, että toimivassa moniammatillisessa yh-

teistyössä tärkeää on myös asennemuutos: *”jokaisen yhteistyötahon on kyettävä uusin katsein ja asentein katsomaan lasten ja nuorten hyvinvointia”* ja *”hankkeen aikana on saatu eri toimijat heräämään ajatukseen, että teemme yhteisten lasten ja perheiden hyväksi töitä ja sen myötä on myös lähdetty tekemään töitä yhdessä”*. Kehittämistä ja ennaltaehkäisevää työtä pyrittiin tekemään myönteiselle asenteella: *”henki oli hyvä ja innostunut, oltiin kaikki saman asian äärellä ja tekemässä jotain yhteistä lapsiperheiden hyväksi”*. Sillä on merkitystä, miten lapsiin ja lapsiperheisiin eri sektoreilla suhtaudutaan.

Aineistosta löytyi useita ilmaisuja siitä, että asiakaslähtöisyys oli yksi kehittämisen lähtökohdista ja asiakasnäkökulma pyrittiin pitämään kehittämisessä mukana koko ajan: *”asiakkaiden osallisuus täytyy toteutua jokaisessa kohtaamisessa yksinkertaisesti, siten ettemme suostu tietämään asioita etukäteen”* ja *”asiakasosallisuutta vahvistettiin yhteisillä toimintatavoilla”*. Asiakaslähtöisyys oli tärkeää myös palvelujen ja toimintojen arvioimisessa: *”kokeilemalla ja arvioimalla jatkuvasti yhdessä asiakkaiden kanssa työtämme voimme kehittää sitä vaikuttavampaan suuntaan”*. Lapsia ja perheitä pyrittiin myös tapaamaan heidän omassa toimintaympäristössä, koska jalkautumista lasten ja lapsiperheiden pariin pidettiin tärkeänä. Tutkimusaineistossa asiakaslähtöisyys tuli esiin vahvasti juuri jalkautumisena: *”perheitä kyetään auttamaan heidän kasvuympäristöissään esim. kotona, päiväkodissa tai koulussa, mahdollisimman varhaisessa vaiheessa”*. Myös harjoitteluaineistossa nousi esiin, että työntekijöillä on valmius mennä kotikäynneille ja tapaamaan lapsia esimerkiksi päiväkoiteihin ja kouluihin. Perheiden kohtaaminen heidän omassa ympäristössään koettiin tärkeäksi myös siitä syystä, että jalkautuminen antaa paremman ja laaja-alaisemman kuvan perheen tilanteesta. Asiakaslähtöisyys on myös yksi Lupa auttaa! -hankkeen teemoista.

Aineistosta oli nähtävissä, että ennaltaehkäisevän lastensuojelun vahvistumisen haluttiin myös jatkuvan hankkeiden jälkeen. Toimintoja pyrittiin juurruttamaan osaksi rakenteita esimerkiksi verkostoitumalla ja tapaamalla yhteistyökumppaneita: *”hanke- ja kehittämistyössä on monia tärkeitä asioita, mutta yksi tärkeimmistä on verkostoituminen ja ihmisten kohtaaminen”* ja *”Toimiminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa on kehittämisessä erittäin merkittävää, joten kasvotusten tapaamiset ovat tärkeitä. Sen ohella pidimme yhteyttä myös puhelimitse ja sähköpostitse”*. Tutkimusaineiston perusteella Rasion perhepalveluissa panostettiin nimenomaan kasvotusten tapaamiseen säännöllisin väliajoin. Verkoston ylläpitämisen jatkuvuutta painotettiin, koska työntekijät vaihtuvat ja roolit muuttuvat: *”täytyy olla itse aktiivinen ja valmis ottamaan yhteyttä muihin tahoihin. Ja ei sekään riitä, että olet luonut hyvän ja toimivan verkoston ympärillesi, sinun pitää myös ylläpitää sitä”*. Myös harjoitteluaineistossa korostettiin sitä, että yhteistyötä pitää tehdä koko ajan. Esimerkiksi yhteydenottaminen koetaan helpommaksi, kun tiedetään kuka puhelimen tai sähköpostin toi-

sessä päässä on. Toisaalta tiedostettiin myös, että verkoston ylläpitäminen on haasteellista työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi. Tietoisuus eri palveluista saattaa hävitä työntekijöiden vaihtuessa ja jatkuva verkostojen ylläpitäminen on myös aikaa vievää. Itse huomasin harjoittelun aikana, etteivät kaikki uudet työntekijät tiedä uudistuksista ja työmäärästä, jota perhepalveluissa on tehty ennaltaehkäisevän lastensuojelun edistämiseksi. Esimerkiksi lastensuojeluyksikössä ei aina ollut tietoa perheneuvolan palveluista, vaikka kummatkin yksiköt kuuluvat osaksi perhepalveluita. Harjoitteluaineistossa viitattiin esimerkiksi ”kahden talon väkeen”, koska yksiköt sijaitsevat erillisissä rakennuksissa.

7.2 Nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut

Nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut tulivat aineistossa näkyviin joustavuutena, oikea-aikaisuutena, nopeutena, hyvänä palveluohjauksena ja sähköisten palvelujen hyödyntämisenä. Sähköisiä palveluja kuvaavia ilmaisuja ovat esimerkiksi *”käytä rohkeasti sähköisiä palveluja”* ja *”kokivat internetin kautta olevan lähestymismahdollisuuden hyvänä asiana”*. Nopeasta ja helposti lähestyttävästä palvelusta on esimerkkinä mobiilisti tarjottava PerhepalvelutGO!, jossa vanhemmilla on mahdollista saada tukea nopeasti ja helposti käyttäen hyväksi teknologiaa. Lisäksi Raisiossa avattiin kuntalaisille perhetyöntekijöiden ylläpitämä Facebook-tili, jonka kautta lapsiperheiden on mahdollista saada tietoa (Harjoitteluaineisto). Tutkimusaineistosta tuli myös esiin, että *”Raisiossa kaupungin verkkosivuille luotiin perheiden palvelujen portaali, josta kuntalaiset voivat etsiä ikäryhmään sopivia palveluja”*. Raision perhepalvelut tekivät myös yhteistyössä Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry:n Linkki-toiminnan kanssa nuorten ajatuksista liittyen kasvatukseen ja vanhemmuuteen videon teemalla *”miten mokata nuoren kanssa”*. Näin ollen sähköisiä palvelumuotoja on Raision perhepalveluissa käytetty laajasti ja niitä on markkinoitu nykyaikaisella ilmeellä. Erilaiset sähköiset palvelumuodot tekevät myös palveluista joustavampia ja nopeampia, koska ei tarvitse mennä paikan päälle toimistoon. Tämä antaa joustavuutta palvelujen käyttäjille, koska esimerkiksi virka-aikoja ja vanhempien työaikoja voi olla vaikea sovittaa yhteen.

Tutkimusaineistossa tuotiin esiin, että ennaltaehkäiseviä palveluja pyritään tuomaan perheiden luokse nopeasti: *”konkreettisempia ja nopeampia muutoksia”* ja *”pyrkii tukemaan perheitä heidän ongelmissaan joustavasti”*. Harjoitteluaineistossa tuli esimerkiksi esiin, että arviointi- ja päivystystiimissä apuun pyrittiin vastaamaan nopealla aikataululla ja esimerkiksi perhetyö voitiin aloittaa jo alle viikon kuluessa vanhemman yhteydentotosta avun tarpeessa. Perheneuvolan jonon purku kertoo hyvin siitä, että nopeasti tarjottavat palvelut myös ratkaisevat ongelmia nopeammin: *”jonossa ole-*

minen ei yleensä auta ketään eikä opeta muuta kuin jonottamaan”. Usein nopeilla palveluilla itse palvelun kesto on lyhyempää, koska apu saadaan perheille ennen tilanteen kriisiytymistä. Näin ollen apuun pystytään vastaamaan myös kevyemmällä palveluilla. Tutkimusaineistossa tuli esiin hyvä esimerkki siitä, miten helposti saatavilla palveluilla jatkohoidolta voidaan välttyä kokonaan: *”työntekijät olivat tarvittaessa esimerkiksi päiväkodissa heti mukana uhmaikäisen pulmien kanssa kamppailevan perheen tilanteen ratkaisemisessa. Aiemmassa toimintatavassa tilannetta ja kasvavaa huolta olisi pitkään kartoitettu, arvioitu ja lopulta lähetetty perhe jatkotutkimuksiin, jossa ongelmien olisi ehkä todettu kehittyneen jo huolestuttavan pitkälle*”. Kun lapsiperheet kohtaavat haasteita, on avun tarve yleensä akuutti. Kuka tahansa ymmärtää, että vuoden jono perheneuvolaan on liian pitkä. Esimerkiksi erotilanteessa tai uhmaikäisen lapsen ongelmissa vuoden jonottamisen jälkeen ongelma on voinut paisua jo hyvinkin suureksi.

Lapset ja lapsiperheet kamppailevat sekä lievien arjen haasteiden kanssa että monien erilaisten huolien kanssa samanaikaisesti. Sosiaalityön tarjoaman tuen tarve riippuu esimerkiksi perheen voimavaroista ja lähiverkoston antamasta tuesta. Yleisesti ottaen ongelmien ratkaiseminen niiden alkuvaiheessa on kuitenkin sekä tehokkaampaa että halvempaa. Näin ollen lasten ja lapsiperheiden haasteet tulisi havaita varhaisessa vaiheessa ja tukea tulisi antaa siellä missä haasteita havaitaan. Tutkimusaineistossa tuli esiin useita ilmaisuja, jotka kuvastivat sitä, miten Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisyä kehittämisessä pyrittiin kohti tätä tavoitetta. Esimerkiksi: *”muuta hitauden ja ongelmakeskeisyyden kulttuuria – perheiden ongelmat on tehty voitettavaksi*” ja *”panostettiin perheiden auttamiseen varhaisessa vaiheessa perheiden kasvuympäristöissä*”. Ennaltaehkäiseviä palveluja tarjotaan monella eri sektorilla ja erilaisten hankkeiden tuomien resurssien kautta. Asiakkaat voivat keskittyä tässä palveluviidakossa ja esimerkiksi moniulotteisten ongelmatilanteiden suhteen voidaan keskittyä vain yhden ongelman hoitamiseen. Raision perhepalveluissa myös palveluohjaukseen on panostettu, josta kertovat esimerkiksi seuraavat ilmaisut: *”tarjota yksiköissä palveluohjauksellista tukea niin työntekijöille kuin perheillekin*” ja *”vahvistettiin omaa ”tulenojohtoa” eli palveluohjausta*”. Yhtenä palvelumuotona on kehitetty Pyydä työpariksi -palvelu, jossa esimerkiksi palveluohjaajalta voi pyytää neuvoa tai pyytää suoraan työpariksi sosiaalityöntekijää. Näin asiakkaat saavat helpommin juuri sitä apua, jota tarvitsevat eikä heidän tarvitse käydä monen eri työntekijän luona samanaikaisesti. Nopeus ja palveluohjaus tulivat aineistossa näkyviin myös ennaltaehkäisevien palvelujen ja työtapojen kehittämisessä: *”kokeile ja epäonnistu mieluummin nopeasti*” ja *”ei kauan jähkailla uusien ideoiden kanssa*”. Näin ollen nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut näkyvät myös asennetasolla ja oikea-aikaisuuteen sekä nopeuteen pyrittiin myös toimintojen kehittämisessä.

7.3 Innovatiiviset tavat ja työmenetelmät

Innovatiiviset tavat ja työmenetelmät tulivat aineistossa näkyviin kokeilukulttuurina ja erilaisina innovaatioina, kuten Lapset puheeksi -menetelmänä, dialogisuutena, ryhmätoimintana ja työparityökentelynä. Kokeilukulttuuri näkyy ilmaisuisissa ilmapiirin muutoksena, erilaisina innovaatioina ja epäonnistumisen nopeudella: *”Perhepalveluissa on ollut viime vuosina palveluiden kehittämisessä hyväksi koettu kokeileva kulttuuri, joka on antanut työntekijöille mahdollisuuden ideoida erilaisia palveluja ja antanut myös luvan epäonnistua.”* ja *”kokeilukulttuurin rakentaminen, jossa kaikilla työntekijöillä olisi mahdollisuus toteuttaa pienellä kynnyksellä erilaisia arjen innovaatioita. Tuloksena on syntynyt ilmapiiri, jossa on kokeiltu monenlaisia toimintatapoja, mutta joista vain muutamia on jäänyt elämään. Periaatteena kokeiluissa onkin ollut ns. fail fast -toimintatapa, eli toisaalta on velvoitettu ajamaan uudet kokeilut pikaisesti alas, mikäli ne eivät osoittaudu mielekkäiksi”*. Kokeilukulttuurissa tärkeää innovaatioiden lisäksi on ollut kokeilla rohkeasti erilaisia työmuotoja ja palveluja. Kokeilukulttuuri on synnyttänyt asennetasolla myös uuden tavan ajatella ja rohkeuden kokeilla erilaisia tapoja perheiden auttamiseksi. Kokeilukulttuurin tuloksena on vuosien aikana syntynyt ja jäänyt pysyviksi palveluiksi esimerkiksi Pyydä työpariksi -palvelu, Lapset puheeksi -menetelmä, Lainaa kirjastosta perhevalmentaja -palvelu, Pyydä apua -nappi, Perhepalvelut-GO!, Baby-info, Vapaaehtoistyö.fi -sivusto ja Opekahvila. Raison perhepalveluissa ei ole tällä hetkellä käytössä Lainaa kirjastosta perhevalmentaja -palvelu, koska palvelumuoto sellaisenaan ei toiminut. Harjoitteluaineiston perusteella palvelun ongelmana oli se, että työntekijän piti päivystää kirjastolla eikä asiakkaita tullut paikalle. Tarkoituksena oli alun perin se, että perhevalmentaja olisi mahdollista lainata kirjastokortilla. Teknisistä syistä tämä ei ollut kuitenkaan mahdollista, mutta Lupa auttaa!-hankkeen myötä palvelu on tulossa maakunnalliseksi palveluksi niin, että perhevalmentaja on mahdollista lainata omalla kirjastokortilla.

Erilaiset menetelmät ja innovaatiot tulivat vahvasti esiin tutkimusaineistossa ja niistä löytyi runsaasti positiivisia ilmaisuja: *”hyvä tekemisen meininki ja rohkeus kokeilla uusia tapoja auttaa perheitä”*, *”uusien toimivien työtapojen, joilla pääsemme monialaisesti kohtaamaan, keskustelemaan ja sopimaan lasten parhaaksi”*, *”pyydä apua -nappi saanut paljon positiivista palautetta”*, *”hankkeen yksi tärkeä osa on lapset puheeksi -menetelmä”* ja *”vaikuttava menetelmä ylisukupolvisten ongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen”*. Raison perhepalveluissa ollaan selkeästi ylpeitä erilaisista innovaatioista ja näitä ollaan levittämässä myös maakunnallisiksi palveluiksi Lupa auttaa -hankkeen myötä. Harjoitteluaineistossa tuli hyvin esiin, että Raison perhepalveluiden työntekijät painottivat, että innovaatiot ovat heistä ja Raisiosta lähtöisin. Tuon tutkimuksessani esiin sitä miten 1990-luvun laman jälkeen palveluita supistettiin ja ennaltaehkäisyä edistäviä toimintamuotoja karsittiin eikä varhaisen vaiheen tukeen enää ollut mahdollisuutta. Raison perhepalveluiden innovaa-

tiot ja moninaiset työmenetelmät sekä palvelumuodot puhuvat sen puolesta, että palveluiden karsimisesta on päästy irti ja perheitä pystytään tukemaan moninaisin tavoin. Lisäksi on huomattavaa, että lapsiin ja lapsiperheisiin sekä heidän kokemiin arjen haasteisiin suhtauduttiin hyvin positiivisesti ja myötäelävästi. Varhaisen tuen runsaus tuli hyvin esiin tutkimusaineistosta: *”Innovaationa tässä tuotiin esiin Raision 'Maija Pond' – jolla luotiin mielikuvaa matalan kynnyksen yhteydenottoihin”* ja *”kehittämismyönteinen, innovatiivinen ja kokeileva työskentelytapa on poikanut useita eri kokeiluja Raision perhepalveluissa”*. Ennaltaehkäisy keskittyi myös ryhmiin ja vertaistukeen, jolla oli mahdollisuus saavuttaa sekä suurempi asiakasmäärä että kasvattaa tietoisuutta siitä, etteivät perheet kamppaile ongelmien kanssa yksin. Vertaistukeen ja ryhmiin viitattiin esimerkiksi seuraavilla ilmaisuilla: *”säännöllisiä ryhmiä käynnistettiin mm. käytösongelmaisten lasten vanhemmille, mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsiville perheille sekä eroperheiden lapsille ja vanhemmille”* ja *”kuinka iso ja tärkeä merkitys on vertaistuella ja kuinka paljon ryhmäläiset saavat voimaa toisistaan”*.

Huomattavaa on se, että innovatiiviset tavat ja työskentelymenetelmät eivät rajoittuneet vain asiakkaiden suuntaan vaan dialogisuus ja työparityöskentelyn tärkeys tuli hyvin esiin myös työyhteisön sisällä ja sektorit ylittävänä yhteistyönä: *”ryhmiin hankittiin työpareja oman organisaation ulkopuolelta”*, *”kehittämisprosessin aikana kävimme työryhmän kanssa jatkuvasti dialogista keskustelua kehittämistyöryhmän kesken”* ja *”keskustelun aikana kaikilla oli mahdollisuus tuoda esiin omia näkemyksiään ja myös kuulla muiden mielipiteitä aiheesta”*. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua ja tukea vanhemmuuteen on tarkoitus tarjota kaikkialla peruspalveluissa. Työparityöskentelyn hyödyllisyys ja konsultaatioapu muille viranomaisille tuli voimakkaasti esiin tutkimusaineistossa: *”hyödynnä muidenkin ammattitaitoa ja ota työpariksi myös toisen toimialan ammattilainen”*, *”yli sektorirajojen on osattu hyödyntää Pyydä työpariksi -palvelua eli tavoite on saavutettu”*, *”palaute pyydä työpariksi -palvelusta on ollut positiivista, työntekijä on huomannut yhdessä tekemisen tärkeyden ja vaikuttavuuden”*, *”myös avoimuuden koetaan lisääntyneen työparityöskentelyn seurauksena”* ja *”työpari alkaa olla monella suunnalla yksi luonnollinen työskentelytapa”*. Ilmaisut kertovat siitä miten työparityöskentelyn ja yhdessä tekemisen kulttuuri on siirtynyt teoista myös asenteisiin. Se ei ole enää vain yksi työmenetelmä vaan tapa työskennellä. Harjoitteluaineistossa tuli esiin, että työparityöskentely on osittain laantunut, mutta sitä myös toivottiin vahvemmin takaisin. Työparityöskentely tuli vahvemmin esiin perhetyössä ja perheneuvolassa, vaikka lastensuojeluyksikössä vahvemman työparityöskentelystä hyödyttäisiin yhtä lailla.

7.4 Johdon ja työyhteisön sitoutuminen

Johdon ja työyhteisön sitoutuminen tulivat aineistossa näkyviin organisaatiomuutoksina, työyhteisön merkityksenä, johtamiskulttuurin muutoksena, moniammatillisuutena, toimivana vastuunjakona ja selkeinä tavoitteina. Perhepalveluiden muutos ja ennaltaehkäisyn kehittäminen lähtivät liikkeelle johtotiimin muodostamisesta ja työyhteisön sisäisistä organisaatiomuutoksista, johon viitattiin muun muassa näin: *”saneeraus oli välttämätön. Sosiaalialalla vaikuttaakin olevan turhan usein toimintoja, jotka eivät enää vastaa olemassa olevia tarpeita, mutta joita ei kuitenkaan viitsitä lähteä radikaalisti muuttamaan”*. Tutkimusaineistossa (ja myös harjoitteluaineistossa) painottui vahvasti lupa toimia, lupa auttaa, lupa kehittää ja lupa epäonnistua. Esimerkiksi ilmaisussa *”erittäin tärkeänä tällaisessa kehittämisessä on ollut johdon tuki ja luottamus, työntekijöille annettu lupa toimia. Yhteiseen työhön ja muutokseen houkutteleva sekä rohkea johtaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä sosiaali- ja perhepalveluiden kehittämisessä”*, *”esimiesten tuki ja luottamus liikkuu kentällä vapaasti ja luoda kontakteja sekä lupa toimia”* ja *”hänellä on lupa toimia ja oikeus, jopa velvollisuus tehdä niin”*. Harjoitteluaineissa tuli esiin, että työntekijöiden puheessa tuli toistuvasti näkyviin tämä lupa tehdä ja se koettiin tärkeäksi työntekijöiden keskuudessa. Rasion perhepalveluissa johtamiseen on panostettu sekä määrällisesti että laadullisesti. Johtotiimissä on kolminkertainen työmäärä ja Rasion perhepalvelujen muutos on ollut tietoisesti johdettua (Harjoitteluaineisto).

”Lupa tehdä” liittyy vahvasti Rasion perhepalvelujen johtamiseen ja tutkimusaineistossa olikin nähtävissä, että johtotiimin muodostamisella ja uudentyyppisellä johtamisasenteella oli perhepalvelujen uudistamisen ja ennaltaehkäisyn kehittämisen kannalta keskeinen rooli. Ilmaisuihin johtamista kuvailtiin esimerkiksi seuraavilla tavoilla: *”Palvelujen kehittäminen aloitettiin uudistamalla johtoa ja luomalla perhepalveluille oma strategia, johon otettiin tavoitteiksi edellä mainitut lapsiperheiden palveluiden uudistamisen tarpeet”*, *”tehostettiin lähijohtamista ja laitettiin ”piikki auki”, mikä tarkoitti lupaa käyttää kaikkia mahdollisia keinoja perheiden tilanteen korjaamiseen avoimuudessa”*, *”yksi tärkeä asia on ilman muuta myös esimiesten tuki ja miten he kohtaavat alaisensa”* ja *”johtamista, vahvaa visiota, tavoitteellisuutta, valtuutusta, luottamusta, tukea, rohkaisua sekä jatkuvuutta toiminnan parantamisesta”*. Myös harjoitteluaineistossa tuli esiin miten tärkeää johtamisen rooli, alaisille suunnattu tuki ja lupa toimia on ennaltaehkäisyn kehittämisen kannalta. Perhepalveluiden työntekijät esimerkiksi kuvasivat sitä, että monet muutokset ovat työntekijälähtöisiä ja heillä on lupa ehdottaa ratkaisuja tilanteiden parantamiseksi. Näitä ehdotuksia myös kuunneltiin konkreettisesti tasolla.

tanut tekemisen meininkiä ja valtakunnallisesti poikkeuksellisia tuloksia". Raision perhepalvelut toimivat läheisessä yhteistyössä peruspalvelujen toimijoiden, kuten koulun ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa, mikä on varmasti omalta osaltaan auttanut tavoitteisiin sitoutumisessa ja kehittämismyönteisen ilmapiirin luomisessa. Yhdessä tekeminen näkyy myös työparityöskentelyssä.

7.5 Osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen

Osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen tulivat aineistossa näkyviin ilmaisuina, jotka koskivat juurruttamista, jalkautumista, osaamista, tietoisuutta, jatkuvuutta ja yhteistyötä tiedeyhteisön kanssa. Tutkimusaineiston perustella jalkautumista pidettiin ensisijaisen tärkeänä kaikessa kehittämisessä sen eri vaiheissa. Jalkautumista tuotiin esiin esimerkiksi näin: *"käytetään kirjoittamiseen kulunut aika siihen, että mennään itse paikan päälle asiakasperheeseen ja verkoston luo katsomaan mitä voitaisiin tehdä", "kehittämistyötä voi ja kannattaa tehdä siellä, missä asiakkaat ja yhteistyökumppanit ovat. Silloin tiedät, missä kentällä mennään ja minkälaista apua/tukea siellä tarvitaan ja toivotaan" ja "samalla jalkaudutaan kasvuympäristöihin ehkäisevällä työotteella"*. Jalkautumisella pyrittiin moniin eri asioihin ja se tuli aineistossa esiin monella eri tavalla. Ensimmäkin jalkautumisella pyrittiin levittämään tietoisuutta eri prosesseista ja palveluista. Tietoisuuden levittämällä pyrittiin myös osaamisen levittämiseen ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun jatkuvuuteen eri palveluissa ja organisaatioissa. Tietoisuuden levittämistä tuotiin esiin esimerkiksi seuraavilla ilmaisuilla: *"hyvänä hanketyöntekijöiden vierailut yksiköissä esittelemässä omaa toimintaansa. Ennen he kokivat apua olleen tarjolla tietämättä kuitenkaan, minne olisi pitänyt olla yhteydessä" ja "lastensuojelun asiakasprosessit avautuisivat ja tulisivat tutuiksi koulun henkilöstölle"*. Lisäksi jalkautuminen lisäsi osaamista puolin ja toisin. Toisin kuin monessa muussa hankekehittämisessä, Raision perhepalveluissa pyrittiin ottamaan asioista selvää ja oppimaan myös muilta: *"kannattaa selvittää ja tutkia aikaisemmin toteutettuja asioita, jotta tiedät, mistä on kyse, ja miten seuraava toteutus olisi hyvä tehdä" ja "jotta pyörää ei tarvitse lähteä keksimään alusta asti, kannattaa aina perehtyä ja kartoittaa, mitä muualla on jo tehty tai tehdään"*. Esimerkiksi Baby-info lanseerattiin Imatralta ja sitä lähti ensin pilotoimaan kaksi äitiysneuvolaa. Kesti jonkin aikaa ennen kuin palvelusta innostuttiin ja lähdettiin mukaan sen käyttöönottoon. (Harjoitteluaineisto.)

Yksi hyvä esimerkki jalkautumisesta peruspalveluihin on erilaiset organisaatiomuutokset: *"Perhepalveluissa on ollut erilaisia organisaatiomuutoksia ja tavoitteena on ollut jalkautuva työtapo"*. Päiväkodeilla on perhepalveluissa omat nimetyt työntekijät ja yläkouluilla oma sosiaalityöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja sekä alakouluilla oma psykiatrinen sairaanhoitaja, jotka toimivat tiiviissä

yhteistyössä perhepalveluiden muiden työntekijöiden kanssa. Raision perhepalveluissa kehitettiin erilaisia jalkautuvia työtapoja: *”Perhetyössä aloitettiin vuonna 2016 jalkautuvina ja asiakaslähtöisinä toimintatapoina kolme uutta perhetyön muotoa”*. Yksi työmuodoista oli Varpeen päiväkodissa toimiva ”Vedä hihasta” -palvelu, jossa työntekijät jalkautuivat suoraan päiväkotiin kerran viikossa. Organisaatiomuutokset ovat hyvä esimerkki päinvastaisesta muutoksesta, mikä koettiin 1990-luvun laman jälkeen. Sen sijaan, että työntekijöitä oltaisiin viety kauemmas peruspalveluista, vietiin osaaminen takaisin sinne. Jalkautuvalla työotteella on mahdollistettu nopea apu, tietoisuuden levittäminen ja toimintaedellytysten paraneminen peruspalveluiden työntekijöiden keskuudessa. Jalkautumisella ja osaamisen sekä tietoisuuden levittämällä ollaan pyritty myös juurruttamaan ehkäisevää lastensuojelua osaksi rakenteita. Näin kehittämisellä on myös jatkuvuutta: *”juurruttaminen ja levittäminen kaupungin peruspalveluihin”*. Harjoitteluaineistossa tuli esiin, että perhepalveluissa on alettu jo puolessa välissä hanketta juurruttaa hyviä oppeja osaksi työkulttuuria. Hyviksi käytännöiksi todetut asiat ovat jääneet elämään myös hankkeen jälkeen, kun käytäntöjä on siirretty koulutuksen avulla henkilöstölle. Yksi hyvä esimerkki on Lapset puheeksi -menetelmä, mikä ensin herätti voimakasta vastustusta, mutta on vuosien juurruttamisen jälkeen levinnyt moniin eri palveluihin, kuten päiväkoteihin osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa ja jopa hammashuoltoon työntekijöiden käytettäväksi: *”Lapset puheeksi -menetelmän levittäminen ja juurruttaminen osaksi Raision peruspalveluja on hyvässä vauhdissa”*. Osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen vahvistaa myös uuden sosiaalihuoltolain tarkoitusta vahvistaa peruspalveluja ja painopisteen siirtämistä yleispalveluihin. Osaamisen ja tietoisuuden levittäminen peruspalveluihin edistää ennaltaehkäisevän lastensuojelun toteuttamista siellä, missä lapset ja lapsiperheet viettävät enemmistön ajastaan.

Raision perhepalveluissa omaa osaamista on haluttu vahvistaa ja levittää myös muille. Esimerkiksi opekahvilan ajatuksena on ollut sekä opettajien vertaistuki toisilleen että tietoisuuden levittäminen erilaisista palveluista. Raision perhepalvelut on panostanut myös yhteistyöhön tiedeyhteisön kanssa. Varsinkin Yhdessä oikeaan aikaan -hankkeen aikana perhepalvelut tekivät tiivistä yhteistyötä eri oppilaitosten kanssa: *”Yhteistyö Raision kaupungin perhepalveluiden, Turun ammattikorkeakoulun ja Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen kanssa on kaikilla toiveessa jatkossakin. Yhteistyö on koettu hedelmälliseksi ja on varmasti tuonut näitä kolmea tahoja lähemmäs toisiaan”*. Lisäksi opiskelijoiden työpanosta arvostettiin ja käytettiin hyväksi esimerkiksi perhevalmentajaklinikalla: *”haasta ja innosta myös opiskelijat mukaan kehittämistyöhön ja perhepalveluiden muutokseen”*. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen ei ole pysähtynyt yhteen hankkeeseen tai projektiin vaan Raision perhepalveluissa kehittämisessä ollaan oltu monessa mukana, mikä on omalta osaltaan edistänyt sekä oppimista että sen jäämistä organisaatorakenteisiin: *”Raision perhepalveluissa ol-*

laan ajan hermolla koko ajan”, ”päästiin mukaan hankkeisiin, pilotointiin ja verkostoiduttiin. Edelleen ollaan kehitysmatkalla, jonka kyytiin sitoutuu kuukausi kuukaudelta uusia tekijöitä” ja ”jokaisen asiantuntemus oli näin käytettävissä hankkeen tavoitteen saavuttamisessa”. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun tulokset eivät näy heti eivätkä tuo säästöjä lyhyellä tähtämellä. Siihen panostaminen on kuitenkin ajateltu tuovan säästöjä pitkällä aikavälillä, kun esimerkiksi tarve lastensuojeluun vähenee peruspalveluiden vahvistamisen myötä. Raision perhepalveluissa tähän on sitouduttu ja kehittämisellä on ollut pitkän aikavälin tavoite. Perheiden luokse on jalkauduttu ja osaamista sekä tietoisuutta juurrutettu. Raisio on ollut haluttu ja kysytty yhteistyökumppani erilaisiin hankkeisiin ja projekteihin (Harjoitteluaineisto).

7.6. Positiivinen asenne ja näkyvyys

Viimeisenä omana teemana on positiivinen asenne ja näkyvyys. Oikeastaan tämä teema tuli vahvasti esiin koko tutkimusaineistossa ja se on nähtävissä kaikissa edeltävissä teemoissa. Esimerkiksi keilukulttuuria kuvailtiin näin: ”uskallamme kokeilla rohkeasti (mutta kuitenkin eettisesti vastuullisesti) erilaisia asioita, ja myös epäonnistua, mieluummin nopeasti. Jokaisella on vastuu hakea ja antaa aktiivisesti palautetta työstämme, ja muuttaa toimintaa tarvittaessa – ja mieluummin jo ennen kuin pakottavaa tarvetta on”. Otin tähän kokonaisuuteen tarkemmin mukaan ne ilmaisut, joissa tuli esiin ennaltaehkäisevän kehittämisen ja palveluiden markkinointi sekä medianäkyvyys ja positiivinen kannustaminen, palaute sekä ilmaisut, jotka kuvastivat asennetta kaiken toiminnan takana. Esimerkiksi: ”onnistuneet viime vuosien aikana rakentamaan Tilan. Se on sosiaalityön kulttuuri, jossa asiakaslähtöisyys, arvot ja eettinen keskustelu on rinnakkain eurojen, järjestelmän, mittareiden ja strategian kanssa” ja ”kehittämistyötä tehdessäsi anna aikaa ja kuuntele huolia, mutta keskity itse siihen mikä on mahdollista, älä luovuta”. Raision perhepalveluissa asenne ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisestä kohtaan on ollut raikas, positiivinen ja rohkea. Mielestäni kuvaus ”Tilasta” kertoo paljon asenteesta kehittämisen taustalla.

Minna Lehtinen ja Mikko Hulkkonen (Raisio 2015) kirjoittivat Yhdessä oikeaan aikaan II -hankkeen loppuraportin eri tavalla ja julkaisivat Sosiaalialan agentin käsikirjan, jossa on mielestäni mielenkiintoisia ja innostavia lähtökohtia ennaltaehkäisevän sosiaalityön kehittämiselle ja ylipäätään sosiaalialalla työskentelylle. Seuraavassa muutama ilmaisu käsikirjasta, jotka kuvaavat hyvin myös asennetta kehittämisen taustalla: ”tunnusta heti, että et tiedä asiakkaan ongelmasta pätkän vertaa”, ”jos liikkeellä ei ole suuntaa, liike on energian tuhlausta”, ”älä jää ihmettelemään, kuka tämänkin asian hoitaa, vaan ota asioista selvää ja tartu toimeen” ”joskus väärässä olemisella ja tyhmäksi

heittäytymisellä on läpimurtomainen vaikutus”, ”tekeminen on suunnittelemista arvokkaampaa” ja ”lopeta ylisektoraalisisissa palavereissa muiden myötäileminen, ja sano ääneen, että keisarilla ei ole vaatteita”. Näissä periaatteissa on otettu esille monet seikat, jotka ovat ongelmakohtia monissa lastensuojelun palveluissa. Esimerkiksi lastensuojelun palavereissa käytetään usein paljon aikaa siihen, että keskustellaan itse riskistä ja vähemmän siitä mitä asialle pitäisi tehdä (Munro 2002, 122).

Nämä lähtökohdat ja sosiaalityön periaatteet tulivat hyvin näkyviin siinä, miten Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämistä on tuotu esiin mediassa ja miten palveluita on markkinoitu. Raision perhepalveluissa on nähtävissä ajattelumuutos ja positiivinen asenne lapsia sekä lapsiperheitä kohtaan. Tutkimusaineistossa ei noussut esiin riskipolitiikka, tai varhaista puuttumista vaan nähtävissä oli muutos takaisin hyvinvointipolitiikkaan ja lasten ja perheiden pitämistä peruspalveluiden piirissä: *”palvelua haluttiin markkinoida perheille ilon kautta, ei ikävänä interventiona perheen tilanteeseen vaan normaaliapuna” ja ”tällä tavoin on varmasti pystytty vaikuttamaan ihmisten ajatusten muuttumiseen avun hakemisen suhteen; voi pyytää apua jo pienen asian tiimoilta”.* Hankkeet keskittyivät selkeästi ennaltaehkäisyyn eikä varhaiseen puuttumiseen. Erilaisista palveluista ja toimintatavoista haluttiin luoda asiakkaille ja yhteistyökumppaneille positiivinen kuva: *”lisää itse palvelun vaikuttavuutta: mitä myönteisempi, mutta suhteellisen realistinen, kuva asiakkaalla on palvelusta etukäteen, sitä paremmat onnistumismahdollisuudet on auttamistyössäkin onnistua” ja ”palvelusta haluttiin saada tuote, johon vanhempien olisi helppo tarttua ja saada apua. Yhtenä tavoitteena oli se, että palvelusta tulisi houkutteleva ja nykyaikainen”.*

Ennaltaehkäiseviä palveluja pyrittiin tuomaan esiin laajasti erilaisissa medioissa ja saamaan aikaiseksi positiivista näkyvyyttä. Tämä tuli vahvasti tutkimusaineistossa esiin esimerkiksi seuraavissa ilmaisuissa: *”tulokset olivat runsaasti myönteisesti esillä eri medioissa. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että hankekuntiin ja hankkeeseen haluttiin tutustua valtakunnallisella tasolla” ja ”kaupungin rooli on brändätä vapaaehtoistyöstä uskottavaa ja mielenkiintoista. Perustetaan vapaaehtoistyölle yhteinen sivusto ja markkinoidaan sitä kattavasti” ja ”palvelu oli laajasti esillä mediassa”.* Positiivinen julkisuus on tuonut mukanaan myös palveluiden jatkuvuuden ja leviämisen. Lisäksi palvelukokonaisuudesta on pyritty tekemään helposti hallittava sekä asiakkaille että työntekijöille. Sosiaalityöntekijöitä on moitittu näkymättömyydestä julkisessa keskustelussa. Esimerkiksi Arponen (2012, 45) ja Leppänen (2001) ovat tuoneet esiin, että sosiaalityöntekijöiden julkinen esiintyminen voisi edistää sosiaalityöhön kohdistettujen asenteiden muuttumista myönteisemmäksi, koska helposti jokin tietty työn piirre tai työtehtävä voi leimata koko tehtävänkuvan. Julkisuuskuva voisi muuttua, mikäli osoitettaisiin kuinka välttämätöntä ja merkittävää sosiaalityö on. Merkittävä keino sosiaalityön julkiseen kuvaan vaikuttamisessa onkin tuoda esille omaa työtä ja palveluja. Raision perhepal-

veluissa sosiaalityötä ja ennaltaehkäisevää lastensuojelua onkin tuotu positiivisella tavalla esiin ja ennaltaehkäisevää lastensuojelua pyritty mainostamaan normaalina tukitoimena.

Media ja positiivinen näkyvyys tulivat erityisen hyvin näkyviin markkinoinnissa ja tuotteiden brändäyksessä; hyvänä esimerkkinä ovat PerhepalvelutGO! ja Maija Pond. Raision perhepalvelut olivat paljon näkyvillä erilaisissa medioissa myös valtakunnallisesti. Palvelujen markkinointi oli yksi kehittämisen keskeisiä osa-alueita, jotka tulevat vahvasti esiin myös tutkimusaineistossa: *”kehittämissä on ollut suuri rooli myös viestinnällä ja markkinoilla”, ”markkinoinnissa on tärkeää, että se on mahdollisimman laajasti tapahtuvaa hyödyntäen eri kanavia”, ”markkinoilla on ollut erittäin suuri rooli kehittämistyössä. Markkinointia on tapahtunut laajasti sekä lehdissä että sosiaalisessa mediassa” ja ”markkinoimme kylämummi- ja vaaritoimintaa lehtijutuilla, eläkeläisfestareilla ja tärkeimpänä väylänä kohtasimme ikäihmisiä kasvotusten heidän omissa eläkeläisryhmissään”. Positiivisella markkinoinnilla on pyritty paitsi levittämään tietoisuutta palveluista myös vaikuttamaan asenteisiin tuen ja avun pyytämistä kohtaan. Tutkimusaineistossa tuli esiin, että myös positiivisen palautteen antaminen sekä työntekijöille, asiakkaille että yhteistyökumppaneille kehittämisen aikana on tärkeää. Useissa eri teemoissa tulee esille, että Raision perhepalveluissa panostetaan myös työntekijöiden hyvinvointiin ja pyritään kuuntelemaan ja antamaan positiivista palautetta sekä asiakkaille että työntekijöille. Esimerkiksi: *”paljon hyviä hetkiä meille kehittäjille, mutta ennen kaikkea vapaaehtoisille ja sitä kautta avun saaneille”, ”Säännöllisillä työryhmien työnohjauksella lisättiin reflektointia ja työpalavereja jäntevöitettiin. Tulosaluetapaamisissa kerättiin palautetta ja tietoa työyhteisön kokemista epäkohdista ja koottiin ns. korjauslistaa parannettavista konkreettisista asioista” ja ”Olemme innostaneet ja kannustaneet toinen toisiamme”.**

Työyhteisöön on hankkeiden myötä levinnyt positiivinen ilmapiiri ja työntekijät ovat kehittämismyönteisiä: *”sosiaalialalla ollaan oltu aivan liian vaatimattomia ja jättäytytty mielellään taustalle. Ole sinä rohkea ja tuo reilusti esille, että näin me olemme tehneet ja hyvin siinä olemme onnistuneet” ja ”olemme päättäneet näyttää itse hyvää esimerkkiä ja haastaa samalla työyhteisöjä mukaan hyvän tekemiseen”.* Raision perhepalveluissa työntekijät on otettu mukaan kehittämiseen ja heidän ajatuksia on kuultu: *”uskoa palveluiden perusteelliseen uudistamiseen”, ”erittäin tärkeää on kohdata toinen osapuoli avoimin mielin, kuunnella toisen ajatuksia, toiveita ja tarpeita eikä jyrätä ensimmäiseksi, että näin me olemme aina tehneet” ja ”ota uudet ideat vastaan, tutustu aiheeseen ja lähde mukaan viemään asioita eteenpäin”.* Tutkimusaineistossa tuli vahvasti esiin, että positiivinen, rohkea ja avoin asenne kehittämistä ja ennaltaehkäisyä kohtaan on kaiken pohjana. Ilman oikeanlaista asennetta, ei kehittäminen voi onnistua. Myös harjoitteluaineistossa tuli vahvasti esiin asenteen merkitys. Perhepalveluissa koettiin, että asenne työtä kohtaan on muuttunut positiivisem-

maksi ja kehitysmuotoisemmaksi. Työtä pyritään tekemään yhdessä, yhteisten lasten ja perheiden kanssa. Sekä tutkimusaineistossa että harjoitteluaineistossa tuli esiin, että Raision perhepalveluissa on lupa ehdottaa, lupa kehittää, lupa auttaa ja lupa epäonnistua. Tutkimusaineiston perustella myös haasteisiin on suunnattu positiivisella asenteella: *”varaudu työssäsi myös takapakkeihin, aina asiat eivät mene suunnitelmien mukaan. Hengitä syvään ja jatka uudella tarmolla eteenpäin”*.

Olisi ollut mielenkiintoista tarkastella myös kehittämisesä esiin tulleita haasteita kummankin tutkimuskysymyksen kohdalla erikseen, mutta tutkimusaineistossa puhuttiin suurimmaksi osaksi ennaltaehkäisyä edistävästä puolistä. Haasteista oli muutama yksittäinen ilmaisu, kuten *”kun kentällä ei ole selvää lupaa tehdä työtä toisella tavalla kuin ennen, voi se jarruttaa joltain osin hyvää yhteistyötä”*. Näitä ei kuitenkaan dokumenteissa avattu sen paremmin. Tämä on hankekehittämissä yleistä, koska hankeraporteissa kuvaillaan kehittämisen onnistumista ja jätetään erilaiset kehittämiseen liittyvät esteet ja ongelmat kirjoittamatta. Jonkin verran olen aiemmissa luvuissa kirjoittanut muutosvastarinnasta, vaikka sitäkin tuotiin pääasiallisesti esiin muutosvastarinnan voittamisen näkökulmasta, josta esimerkkinä seuraavat ilmaisut: *”hanketyössä täytyy olla ennakkoluuloton ja rohkea. Aina löytyy epäilijöitä, joille voit näyttää että kyllä täällä osataan”* ja *”avoimin mielin ja rohkeudella täytyy siihen lähteä ja kuunnella kentän tarpeita. Eikä kannata välittää muiden ihmetyksestä ja epäilyistä vaan ottaa sekin voimana porskuttaa eteenpäin”*. Ilmaisut ovat hyvä esimerkki asenteesta, joka Raision perhepalveluissa on vastoinkäymisiä ja esteitä kohtaan: ne ovat tehty voitettavaksi. Seuraavaksi tiivistän oman analyysini tutkimustulokset ja esitän omat johtopäätökseni koskien tutkimuskysymyksiäni. Tuon myös esiin ennaltaehkäisevän sosiaalityön kehittämisen haasteita sekä oman tutkimukseni että aiempien tutkimusten valossa.

Johtopäätökset

Pohdin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla millä tavalla ennaltaehkäisy määrittyy Raision perhepalveluiden muutosprosessissa, miten ennaltaehkäisy on Raision perhepalveluissa ymmärretty ja käsitteellistetty. Sain aineistosta esiin yhteensä neljä eri kokoavaa teemaa: ennaltaehkäisevä työ, yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä, matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut, varhaisen vaiheen tuki ja apu sekä varhaisen vaiheen ongelmien ehkäisy. Suurin osa näistä teemoista sijoittuu Rapoportin (1961) jaottelussa ennaltaehkäisyn ensimmäiselle ja toiselle tasolle koskien joko kaikille suunnattua ennaltaehkäisyä tai varhaista tukea. Tutkimusaineistoni perusteella yhteinen vastuu kertoo siitä, että ennaltaehkäisevää kehittämistä on Raision perhepalveluissa tehty yhdessä ja lapsille ja lapsiperheille suunnatut peruspalvelut on suunnattu kaikille. Mielestäni yhteinen vastuu hyvinvoinnin ja voimavarojen kasvun edistämässä on ainut teema, joka suoraan sijoittuu Rapoportin (1961) ensimmäisen tason ennaltaehkäisyyn. Varhaisen vaiheen apu ja tuki sekä matalan kynnyksen oikea-aikaiset palvelut sijoittuvat Rapoportin (1961) toisen ennaltaehkäisyn tasoon, jossa ongelmat pyritään tunnistamaan varhaisessa vaiheessa ja tuomaan tukea oikea-aikaisesti ennen niiden paisumista liian suuriksi. Tutkimusaineistossani suurin osa ennaltaehkäisystä liittyi juuri varhaisen vaiheen tukeen. Itse ajattelisin, että ennaltaehkäisyllä ollaan alun perin tarkoitettu oikea-aikaista auttamista jo ennen ongelmien ilmentymistä. Hyvinvointipolitiikan muuttuessa riskipolitiikaksi ennaltaehkäisy on yhteiskunnallisessa keskustelussa hiljalleen muuttunut tarkoittamaan varhaista puuttumista. Ennaltaehkäisyn sijaan on korostettu riskien tunnistamisen tärkeyttä. Erilaisista riskitekijöistä löytyy enemmän tietoa kuin suojaavista tekijöistä ja varhaisesta puuttumisesta puhutaan enemmän kuin oikea-aikaisesta auttamisesta tai varhaisesta tuesta. Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisessä tämä riskipolitiikka tai varhainen puuttuminen ei tutkimusaineiston perusteella näkynyt juuri lainkaan. Harjoitteluaineiston perusteella ennaltaehkäisyä pyrittiin Raision perheissä antamaan hyvin perhelähtöisesti ja tuomaan lapsille sekä lapsiperheille sitä tukea, jota he kokivat tarvitsevansa. Tutkimukseni perusteella on nähtävissä, että poliittinen ilmapiiri ainakin Raisiossa on siirtymässä takaisin kohti hyvinvointipolitiikkaa ja ennaltaehkäisyn painottamista.

Toin tutkimuksessani esiin erilaisia ennaltaehkäisyn määritelmiä, tasoja ja sen lähikäsitteitä, kuten varhaista tukea, varhaista puuttumista ja riskien tunnistamista (ks. esim. McCave & Rishel; Mars-hall 2011; Rapoport 1961 & Woody 2006). Ajatellen kysymystä siitä, mitä ennaltaehkäisy on ja miten se Raision perhepalveluissa määrittyy, on tutkimusaineistossani havaittavissa sama käsitteen epäselvyys kuin lähdeaineistossakin tuli esiin. Tutkimusaineistossa ennaltaehkäisy määrittyi hyvin

moninaisella tavalla. Sillä viitattiin palveluihin ja toimiin, jotka liittyivät kaikkiin ennaltaehkäisyyn eri tasoihin ja myös varhaisen tuen sekä puuttumisen ideologiaan. Aiemmissa tutkimuksissa ennaltaehkäisyä ollaan määritelly esimerkiksi niin, että sillä pyritään vaikuttamaan asioihin ennen ongelmien ilmaantumista ja varhaisella puuttumisella taas tartutaan jo ilmenneisiin ongelmiin (ks. esim. Coie 1993; Harrikari 2008). Jos ajatellaan esimerkiksi Rapoportin (1961) ennaltaehkäisyyn eri tasoja, ei se pidä paikkansa. Tässä määritelmässä ensimmäinen taso viittaisi ennaltaehkäisyyn ja toinen sekä kolmas taso varhaiseen puuttumiseen. Näin ollen kaikkia näitä ennaltaehkäisyyn viittaavia lähikäsitteitä käytetään hyvin sekavasti ymmärtämättä niiden sisältöä. Sekä opiskelun että työelämän aikana olen huomannut, että käsitteenä ennaltaehkäisy esiintyy päivittäin erilaisiin teemoihin liitettyinä. Olisi aika selkeyttää ja avata mitä ennaltaehkäisy itse asiassa tarkoittaa. Itse mieltäisin, että Rapoportin (1961) ensimmäisen tason ennaltaehkäisy on kaikille suunnattua universaalia ennaltaehkäisyä, toinen taso puolestaan on varhaista tukea ja kolmas taso varhaista puuttumista sekä riskien tunnistamista. Mielestäni tämä jaottelu selkiyttäisi parhaiten käsitteiden sekavaa käyttöä.

Toisena tutkimuskysymyksenäni tarkastelin, mihin mahdollistaviin tekijöihin perustuu ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen Raision perhepalveluissa? Tarkastelin analyysissäni niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat ja edistävät ennaltaehkäisevää työtä ja sen jatkuvuutta Raision perhepalveluissa. Tutkimusanalyysin jälkeen muodostin kuusi erilaista teemaa: monialainen ja asiakaslähtöinen yhteistyö, nopeat ja helposti lähestyttävät palvelut, innovatiiviset tavat ja työmenetelmät, johdon ja työyhteisön sitoutuminen, osaamisen ja työskentelytapojen levittäminen sekä positiivinen asenne ja näkyvyys. Tutkimusaineistoni valossa ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen onnistuminen on monen tekijän yhteisvaikutuksen tulos. Ensinnäkin Raision perhepalveluissa oli kaksi isoa kehittämishanketta toiminnassa samaan aikaan. Hankerahalla perhepalveluihin saatiin lisää resursseja, jotka suunnattiin juuri kehittämiseen sekä palveluinnovaatioiden ja toimintatapojen luomiseen. Myös peruspalveluihin saatiin suunnattua lisää tukea. Yhtäaikaisesti perhepalveluihin perustettiin kehitysmuotoinen ja innovatiivinen johtotiimi, jotka tukivat työntekijöitä ja antoivat luvan toimia sekä myös vaativat sitä. Tutkimukseni perusteella ennaltaehkäisevää lastensuojelua haluttiin tietoisesti kehittää tiettyyn suuntaan pitäen mielessä työntekijöiden perustehtävä perhepalveluiden organisaatiossa. Raision perhepalveluissa työntekijöillä on ollut takanaan esimiesten tuki ja luottamus. Tämä on saanut aikaan uskalluksen kehittää asioita uudella tavalla uuteen suuntaan. Raision perhepalveluissa on kehitetty useita erilaisia, innovatiivisia työ- ja palvelumuotoja, kuten Baby-info, PerhepalvelutGO!, Lainaa kirjastosta perhevalmentaja, Pyydä apua -nappi, Pyydä työpariksi -palvelu, Lapset puheeksi -menetelmä, vapaaehtoistyö.fi -sivusto. Tutkimukseni vahvistaa käsitystä, että Rai-

sion perhepalveluissa ennaltaehkäiseviä palveluja pyrittiin tarjoamaan asiakkaille laajasti sekä peruspalveluissa että sosiaalityöntekijöiden toimesta.

Kaikki ennaltaehkäisevään lastensuojeluun liittyvät palvelut, joita vuosien varrella Raision perhepalveluissa kehitettiin, eivät kuitenkaan toimineet tahtotilasta huolimatta. Harjoitteluaineistoni perusteella esimerkiksi lapsiperheiden vanhemmille on järjestetty infotilaisuuksia päihteistä ja sosiaalisesta mediaan liittyvistä riskeistä, mutta näihin tilaisuuksiin on tullut vain kourallinen vanhempia. Lapset puheeksi -menetelmään on koulutettu laajasti henkilökuntaa, mutta sen todellisesta käytöstä asiakkaiden kanssa ei ole tietoa. Toisaalta menetelmän kouluttamisessa on ollut toiveena muuttaa ajattelutapaa vanhempien kohtaamisessa ja asioiden puheeksi ottamisessa. Tutkimukseni valossa suurin osa palveluista on jäänyt osaksi rakenteita ja monia palvelumuotoja ollaan myös Lupa auttaa! -hankkeen myötä siirtämässä maakunnallisiksi palveluiksi. Lupa auttaa! -hanke on antanut kahdeksan palvelulupausta, joissa näkyy Raision ennaltaehkäisevän lastensuojelun innovatiiviset palvelumuodot. Palvelulupauksia ovat esimerkiksi palveluasenteen muuttaminen, perhekeskustoimintamallin käyttöönotto, avun saaminen myös päiväkodeista ja kouluista, yksi yhteydenottokanava palveluihin: Pyydä apua! -nappi, ja perhepalvelun lainaaminen kirjastosta (Lupa auttaa! -hanke 2018). Vaikka Raision perhepalvelut saivat Lainaa perhevalmentaja kirjastosta -toimintamallista Kunnallisen lastensuojeluteko 2015 -palkinnon, ei palvelu sellaisenaan Raisiossa toiminut. Idea oli kuitenkin hyvä ja jatkokehittämisellä Lainaa perhevalmentaja -palvelu on leviämässä maakunnalliseksi kirjastokortilla toimivaksi palveluksi. Ylipäättään Lupa auttaa! -hankkeen tavoitteet ja Raision perhepalveluiden ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisen tulokset näyttävät hyvin samankaltaisilta. Voisinkin sanoa tutkimukseni perusteella, että Raision perhepalvelut on ollut hyvä esimerkki siitä, miten nuo palvelulupaukset pystytään saavuttamaan ja tältä osin Raision perhepalvelut on edelläkävijä ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisessä.

Tutkimusaineistoni perusteella perhepalvelujen imagoa on tietoisesti rakennettu positiivisemmaksi ja palvelurakenteita pyrittiin avaamaan muille sektoreille. Positiivisen imagon rakentamista ja erilaisien innovaatioiden markkinoimista on tehty voimakkaasti erilaisia medioita hyväksi käyttäen. Palveluista on pyritty antamaan nykyaikainen ja myönteinen kuva. Tutkimukseni mukaan positiivinen julkisuus nosti omalta osaltaan työilmapiiriä ja kehitysmuotoisyyttä. Kehittäminen on myös Raision perhepalveluissa, asiaan kuuluvalla tavalla, kohdannut vastustusta. Aineistoni valossa kehittämisessä on kuitenkin ollut mukana vahvaa uskoa omaan asiaan ja asioita on viety sinnikkäästi eteenpäin vastustuksesta huolimatta. Sinnikkyys ja palvelujen juurruttaminen ovat osalta vaikuttaneet siihen, että palveluilla on myös ollut jatkuvuutta. Muutoksille on annettu aikaa, mikä on pikku hiljaa vaikuttanut myös asenteen muuttumiseen. Positiivinen, avoin ja innostava asenne tuli näky-

viin koko tutkimusaineistossa. Asennetta on haluttu levittää myös peruspalveluihin, jotta lasten ja lapsiperheiden tarpeisiin voitaisiin vastata oikea-aikaisesti ja matalalla kynnyksellä. Usein jo kysymällä kysymyksiä voidaan saada muutos aikaiseksi. Tutkimukseni mukaan Raision perhepalveluissa on pyritty vahvistamaan puheeksi ottamisen kulttuuria, josta hyvänä esimerkkinä on laajalle levinnyt Lapset puheeksi -menetelmä. Peruspalveluihin ja asiakastasolle jalkautumisen katsottiin myös olevan ensisijaisen tärkeää. Palveluja on pyritty tarjoamaan siellä, missä asiakkaat ovat ja kehittämissä ottamaan asiakasnäkökulma huomioon sen suunnittelusta itse palvelujen antamiseen. Asiakkaiden lisäksi on pyritty jalkautumaan sinne, missä työntekijät ovat. Kasvokkain tapaamisia on pyritty järjestämään säännöllisin väliajoin ja yhteistyötä tiivistämään.

Kehittämisen jatkuvuudesta kertoo myös se, että Raision perhepalveluissa ollaan edelleen monenlaisessa kehittämisessä mukana. Kehittämisessä ja pilotoinnissa on haluttu olla mukana eikä ottaa vastaan valmista mallia esimerkiksi koskien LAPE-hankkeen systeemistä lastensuojelua. Harjoitteluaineistossa tuli esiin, että Raision perhepalvelut on jatkossa mukana myös LAPE-hankkeen katkastuksessa ja perhepalveluista on edustus perheoikeudellisessa työryhmässä. Loppukeväästä 2018 alkaa kolmevuotinen Suomen uusperheellisten liiton hanke mobiiliavusteisesta ja ammatillisesti ohjatusta vertaistukiryhmästä uusperheille. Lisäksi alkaa KOTA Ry:n Messi-hanke, joka on tarkoitettu 5. luokan vähän hiljaisille, aroille ja syrjäytyneille lapsille. Tutkimukseni perusteella omaa osaamista on haluttu vahvistaa ja olla ajan hermoilla. Vaikka ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen on Raision perhepalveluissa laantunut, palveluita ja rakenteita kehitetään koko ajan, jotta lapsia ja lapsiperheitä voidaan tukea mahdollisimman hyvällä ja toimivalla tavalla. Hyvillä palveluilla on ollut jatkuvuutta. Rimpelät (2015, 69–70) ovat yleistäneet kokemusperäiseen näyttöön viitaten muun muassa Raision tuloksia koskemaan koko maata. Tämän mukaan Raision tulokset osoittavat, että suunnitelmallisella muutaman kymmenen miljoonan kehitysinvestoinnilla olisi mahdollista saada useiden satojen miljoonien tuotto säästämällä ongelmalähtöisissä palveluissa. Näin ollen lapsiperheiden palvelukokonaisuutta uudistamalla voitaisiin vuonna 2020 tuottaa yli kymmenen prosenttia pienemmillä kustannuksilla parempia palveluja. Näin ollen ennaltaehkäisyyn tulisi panostaa ja ennaltaehkäisyn käytännön toimia kehittää.

Tutkimus aineistoni valossa näyttää siltä, että Raision perhepalveluissa käytännöt ja toimintamallit ovat siirtyneet myös rakenteisiin ja palveluihin. Usein projektimaisuudesta johtuen lasten ja nuorten hyvinvoinnista on vaikeaa saada kokonaiskuvaa ja usein projekteilla löydetään hyviä toimintamalleja ja käytäntöjä, mutta valitettavan usein ne loppuvat projektin päättyessä eivätkä siirry itse rakenteisiin tai toimintatapoihin (Sisäasianministeriö 2007, 7, 18; Stepney 2014, 305–306). Toisaalta tutkimusaineistossa projekteihin tai hankkeisiin liittyvät ongelmat eivät tulleet esiin. Kehittäminen ja

myönteinen asenne kehittämistä kohtaan näkyi kuitenkin edelleen vahvana. Perustyötä on kehittämishankkeiden jälkeen pyritty vahvistamaan ja olemaan etulinjassa uudistamassa ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Harjoitteluni aikana tuli hyvin näkyviin työntekijöiden kehittämismyönteisyys eri menetelmiä ja toimintatapoja kohtaan. Suurinta vastustus oli tilanteissa, joissa muutosehdotukset tulivat ylhäältä käsin. Esimerkiksi systeemisen lastensuojelun pilotoinnissa olisi toivottu enemmän tilaa työntekijöiden mielipiteille. Lisäksi ennaltaehkäisevä lastensuojelu tuli esiin puheen tasolla. Harjoitteluaineistossa tuli esiin, että vaikeissakin asiakastilanteissa pyritään tuomaan esiin lasten, vanhempien ja perheen vahvuuksia eikä tartuta ainoastaan ongelmiin. Muutosta pyritään saamaan aikaan positiivisen kautta ja vahvistamaan lasta ja perhettä tukevia tekijöitä.

Ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tulokset, syrjäytymisen ehkäisy ja riskiryhmien tunnistamisen tulokset lasten ja lapsiperheiden keskuudessa näkyvät usein vasta vuosien kuluttua (OTM 2016,17; Rimpelä & Rimpelä 2015, 18). Myös harjoitteluaineistossa tuli esiin, että työntekijät kokivat suureksi haasteeksi ennaltaehkäisyn näkymättömyyden lyhyellä aikavälillä. Ennaltaehkäisevät toimet eivät näy talousarviossa heti vaan tulokset tulevat yleensä näkyviin vasta usean vuoden päästä. Suurimpana kehityksen haasteena nähtiin ajan puuttuminen, koska ennaltaehkäisevälle lähestymistavalle ei jäänyt kiireen vuoksi aikaa. Lastensuojelun puolella koettiin, ettei resursseja ennaltaehkäisyyn tai varhaiseen tukeen ole tahtotilasta huolimatta. Toisaalta koettiin, että kyseessä on myös asenne: toisilla ennaltaehkäisyyn on aikaa kiireestä huolimatta. Itse mieltäisin myös, että ennaltaehkäisy näkyy usein myös asenteessa asiakkaita ja asioita kohtaan. Koin, etteivät työntekijät aina ymmärtäneet kuinka paljon ennaltaehkäisyä he todellisuudessa tekivät ja kuinka voimakas heidän ennaltaehkäisevä asenne oli. Kaikkea hyvinvointia ei voida myöskään mitata rahassa, koska yksittäinen henkilö voi hyötyä jostain toimenpiteestä läpi elämän, mutta on mahdotonta sanoa vaikutusten johtuneen esimerkiksi tietyistä palvelusta tai kohtaamisesta (Oinonen 2015, 38).

On tiedossa, että vaikeassakin taloudellisessa tilanteessa lasten hyvinvointi kannattaa sijoittaa etusijalle, koska ehkäisyllä voidaan parantaa taloudellisia tuloksia. Korjaavat toimenpiteet tulevat yleensä ennaltaehkäisyä kalliimmaksi, mutta siihen ei käytetä kuitenkaan tarpeeksi rahaa. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 34.) Hulkkosen (2015, 75) mukaan Raisiossa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä ja hoitovuorokausien määrä vähentyi kolmanneksella vuosien 2010-2014 aikaan ja rahaa säästyivät vuositasolla yhteensä 1,7 miljoonaa euroa. Samanaikaisesti lastensuojelun avopalveluiden ostoihin laitettiin rahaa yli kaksinkertainen määrä. (Hulkkonen 2015, 75.) Ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän vähentyminen ja mittavien säästöjen aikaansaaminen uutisoitiin johtuneen ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämisestä. Kuitenkin kehittäminen on vahvimmin ajoittunut vuosiin 2011-2014, joten ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen ei olisi voinut tuoda säästöjä vuo-

den tai parin päästä. Harjoitteluaineisossa tulikin esiin, että kehittäminen ja säästöt vain sattuivat ajoittumaan samalle ajanjaksolle. Näin ollen on vaikea sanoa, kuinka paljon säästöjä Rasion perhepalvelujen ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen todellisuudessa on saanut aikaan. Säästöt tulevat näkyviin vasta ajan myötä, mutta toisaalta myös yhteiskunnalliset rakenteet muuttuvat, joten säästöjen tai toisaalta menojen syytä on vaikea hahmottaa. Tutkimukseni perusteella ennaltaehkäisevän lastensuojelun vaikuttavuuden mittaaminen onkin yksi selkeä tulevaisuuden haaste.

Harjoitteluaineistossa tuli esiin, että edelleen ongelmiin tartutaan liian myöhään. Usein esimerkiksi lapsen koulupoissaoloihin reagoidaan vasta yläasteella, vaikka ongelmia on havaittavissa aiemmin. Ongelmiin ja huoliin olisi helpompi tarttua varhaisemmassa vaiheessa ja niillä saataisiin myös parempia tuloksia. Asioihin tulisi perustasolla tarttua myös niin, ettei lastensuojelun interventiota tai sijoituksia tarvita. Harjoitteluaineistossa tuli laajasti esiin, että voimavaroja ja tukea tarvittaisiin enemmän varhaiskasvatukseen ja alakouluihin. Kuitenkin suuntana on se, että resursseja varhaisesta tuesta ja alakouluista ollaan siirtämässä yläkouluihin. Myös Paavola ym. (2010,11) ovat omassa tutkimuksessaan tuoneet esille, että palvelujärjestelmää tulee kehittää, jotta lasten ja nuorten kehitys voidaan turvata ja heille voidaan taata suotuisat kasvuolosuhteet. Sektoreiden sisäisiä ja sektorirajat ylittäviä yhteispalvelumuotoja tulisi kehittää. Lisäksi tarvitaan palvelujen sisällöllistä kehittämistä kasvatuksen tukemiseksi ja lapsen kehityksen turvaamiseksi. Rasion perhepalveluissa sektorirajoja ylittäviä yhteistyömuotoja on kehitetty, mutta haasteita tällä alueella vielä on. Esimerkiksi harjoitteluaineistossa tuli näkyviin toivetta syvemmästä asennemuutoksesta ja sellaisen ajatusmaailman läpilyömisestä, että lapset ja perheet ovat kaikkien yhteinen asia. Usein lapseen liittyvät ongelmat ovat sidoksissa koko perheen tilanteeseen, joten lapsen arkiympäristöön pitäisi tutustua syvemmin ja haasteiden monimuotoisuus ymmärtää paremmin. Myös Halme ym. (2010) ovat tuoneet esiin, että suurin osa lapsiin ja perheisiin kohdistuvista interventioista koskee erilaisia yksittäisiä pulmatilanteita, mutta ennaltaehkäiseviä tai ongelmien varhaiseen tunnistamiseen tähtääviä yhteistyöinterventioita puolestaan on vähän.

Ennaltaehkäisevien palvelujen tarpeen arviointi voi olla vaikeaa moniammatillisessa ympäristössä, jossa henkilöstön vaihtuvuus on suurta (Kallio ym. 2013, 73–74) ja usein ennaltaehkäisevät toimet ovat myös eri toimijan vastuulla kuin korjaavat toimet, mikä lisää työn haasteellisuutta (OTM 2016, 17). Myös harjoitteluaineistossa tuli esiin, että lastensuojelun ja muiden palveluiden katsottiin olevan jonkin verran erillään toisistaan. Esimerkiksi koulun ja lastensuojelun välisen yhteistyön haasteellisuus tuli jonkin verran näkyviin. Tiiviimpää yhteistyötä ja tiedonvaihtoa toivottiin kummallakin taholla. Tutkimukseni mukaan yhteistyö takaisi sen, että lapset ja lapsiperheet saisivat parempaa palvelua. Myös Rimpelät (2015, 53–56) ovat omassa tutkimuksessaan tuoneet esille, että itsenäiset

organisaatiot ja ammattikunnat hallitsevat usein vakiintuneita rakenteita ja toimintakulttuureita, mikä johtaa helposti tarpeeseen lokeroida lapsiperheet tietyn ammattikunnan ongelmaksi. Näin kokonaisvastuu on myös helppo siirtää jonnekin, jossa on enemmän asiantuntemusta ongelman hoitamiseksi. Vakiintuneiden palvelujen ammattihenkilöt voivat kehittää innovaatioita, mutta olla myös muutosvastarintaisia. Vaarojen näkeminen muutoksissa on yleistä etenkin, kun uudistus vaikuttaa vakiintuneisiin rakenteisiin ja valtasuhteisiin. Kehittämisessä kohdataan aina esteitä ja muutosvastarintaa, mutta menestyksellinen edistäminen on mahdollista, kun esteet kohdataan ja ratkaistaan oikealla tavalla. Kaksi tärkeintä ydintä menestyksellisen kehittämisen kannalta on johtaminen sekä yksittäisen palveluyksikön että kunnan tasolla sekä yhteinen ymmärrys muutoksen välttämättömyydestä ja tavoitteista sekä sitoutuminen muutoksen eteenpäin viemiseen.

Aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esiin monia ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittämishaasteita. Haasteena on esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon hallintouudistus, jossa integroidaan toisiinsa sosiaali- ja terveystointia ja samalla rakennetaan uutta hallintorajaa kunnan vastuulla olevien palvelujen ja sosiaali- ja terveydenhuollosi luokiteltujen palvelujen välille. 2010-luvulla talouden kestävyysvaje on tuonut myös uuden näkökulman palvelukehittämiseen, koska voimavarojen kaivuessa on selvittävä tulevaisuuden haasteista. (Rimpelä & Rimpelä 2015, 14.) Sosiaalityön ammattikunnalla on paljon annettavaa ennaltaehkäiseville käytännöille seuraavina vuosikymmeninä. Sosiaalityö on ollut läsnä julkisessa terveydenhuollossa alusta alkaen ja sosiaalityöllä on teoreettista tietoa ja käytännön osaamista hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. (Marshall ym. 2011, 208.) Sosiaalityön ammattikunnalle olisi tärkeää hyväksyä, että sosiaalityö on avainasemassa ennaltaehkäisyn ja terveyden edistämässä. Ennaltaehkäisy säästää rahaa, edistää asiakkaiden fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia ja hyödyttää myös sosiaalityöntekijöitä, jotka kamppailevat korjaavan sosiaalityön kentällä. Tulevaisuudessa tarvitaan enemmän ennaltaehkäisyn käytäntöihin ja arviointiin erikoistuneita ammattilaisia. (Bracht 2000, 4; McCave & Rishel 2011, 238.) Tutkimusaineistoni valossa näyttää siltä, että Raision perhepalvelut on hyvä esimerkki siitä, että ennaltaehkäisy voi olla sosiaalityön keskiössä ja ennaltaehkäisyä on mahdollista edistää pitkäjänteisellä, innovatiivisella ja innokkaalla asenteella. Raision perhepalveluissa on lupa auttaa ja tarjota mahdollisimman hyviä palveluja sekä asiakkaille että työntekijöille.

Lähdeluettelo

Aaltonen, Sanna (2012) Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa Elina Pekkarinen, Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 180–191.

Alasuutari, Maarit & Alasuutari, Pertti (2011) Sinun lapsesi ei ole sinun – yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien taustat, tavoitteet ja käytäntö. Teoksessa: Satka, Mirja, Alanen, Leena; Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.) Lapset, nuoret ja muutuva hallinta. Vastapaino, Tampere, 29-59.

Alasuutari, Maarit (2012) ”Jos joku lyö mua, sitten alan itkeä” Lapsen puhe päiväkodin työntekijän ja vanhemman keskustelun kohteena. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot – vuosikirja, 103-115.

Bardy, Marjatta, Salmi, Minna & Heino, Tarja (2006) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes:Raportteja 263.

Bracht, Neil (2000) Prevention: Additional thoughts. *Social Work in Health Care*, 30:4, 1-6.

Coie, John, Watt, Norman, West, Stephen, Hawkins, David, Asarnow, Joan, Markman, Howard, Ramey, Sharon, Shure, Myrna & Long, Beverly (1993) The science of prevention: A conceptual framework and some directions for a national research program. *American Psychologist* 48:10, 1013-1022.

Durlak, Joseph (1998) Common risk and protective factors in successful prevention programs. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68:4, 512-520.

Eskola, Jari (2015) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 185-206.

Gray, Mel & Webb, Stephen (toim.) (2009) *Social Work Theories and Methods*. Los Angeles: Sage.

Harrikari, Timo (2013) Securitizing Childhood – Childhood and Youth in Finnish Crime Prevention Programmes. *Youth Justice* 13:1, 57-72.

Harrikari, Timo (2008) Riskillä merkityt – lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura julkaisuja 87.

Happonen, Riikka (2015) Kotiapu on yhä usein kiven alla. Turun Sanomat 23.2.2015.

Heino, Tarja (2000) Lasten psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu. Teoksessa: Hannu Uusitalo & Antti Parpo & Anni Hakkarainen (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2000. Helsinki: Stakes: raportteja 250, 55-74.

Helsingin Sanomat 13.11.2017. Kolmevuotiaan lapsensa puukotuksesta epäillyn isän kuulustelut alkavat tiistaina, miehellä aiempaa rikostaustaa – Poliisi henkirikoksesta: ”Tapahtumia, joita ihmis mieli ei meinaa käsittää”. Kotimaa. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005447032.html>. Viitattu 26.11.2016.

Honkanen, Pertti (1994) Julkinen sektori – muistiinpanoja yksityistämisestä ja säästöpolitiikasta. Helsinki: Hanki ja jää.

Hulkkonen, Mikko (2015) Rasion kaupungin perhepalveluiden nopea uudistaminen. Teoksessa Matti Rimpelä & Markku Rimpelä (toim.) Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. Liiteraportti: Kuntien kuvaukset lapsiperheiden palvelujen kehittämisestä. Sähköinen liiteraportti. http://www.kaks.fi/sites/default/files/LIITERAPORTTI_1.pdf. Viitattu 14.2.2017.

Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi (2007) Valinnan paikat. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki:Gaudeamus, 41-73.

Iho,Arja (2017) Laaja hyvinvointikertomus. Rasion kaupunki. <http://julkaisut.raisio.fi/kokous/2017281236-6-1.PDF>

Isotalo, Mari (2015) Monikulttuurinen perhekeskus – suunnitelma Rasion varhaiskasvatukseen ja perhepalveluihin. Opinnäytetyö (AMK), Turun ammattikorkeakoulu.

Kallio, Kirsi Pauliina & Stenvall, Elina & Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni (2013) Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa: Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.): Ketä kiinnostaa: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Gaudeamus, 69–87.

Kaupinsalo, Kristiina (2003) Sosiaalityön mahdollisuudet ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.

Kemshall, Hazel (2008) Risks, Rights and Justice: Understanding and Responding to Youth Risk. Youth Justice 8 (1), 21-37.

- Keski-Petäjä, Miina (2017) Tytöistä ja pojista polvi parantunut? Nuorten väestökehitys ja elinolot. Tieto & Trendit 1/2017. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/206/>. Viitattu 9.8.2017.
- Kossila, Kaisa (2017) PERHEPALVELUT GO! – Ennaltaehkäisevän mobiilipalvelumallin kehittämistyö Raision perhepalveluille. Toiminnallinen opinnäytetyö Turun AMK / TERHY / Sosiaalialan koulutusyksikkö http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/125141/Kaisa_Kossila.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kurttila, Tuomas & Nyqvist, Leo (2018): Lastensuojelu tarvitsee rohkean reformin. Turun Sanomat 18.2.2018. Mielipidesivu.
- Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. Hoitotiede 1:11, 3-12.
- Kähkönen, Essi (2014) Sosiaalihuoltolain uudistus madaltaa tuen hakemisen kynnystä. Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakauslehti. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. <http://www.tesso.fi/artikkeli/lapsiperheille-tukea-nopeasti-ja-jarkevasti>. Viitattu 26.11.2017.
- Lahtinen, Pia, Männistö, Leena ja Raivio, Marketta (2017) Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 7/2017. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TY%C3%962017_7_Kohti%20suomalaista_040417.pdf?sequence=1 Viitattu 21.11.2017.
- Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki:Gaudeamus, 9-38.
- Laine, Timo (2015) Miten kokemuksia voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola & (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-43.
- Lehtinen, Minna & Hulkkonen, Mikko (2014) Sosiaalialan agentin käsikirja. Raisio: Raision kaupunki.
- Lehtinen, Minna (2017) HYVÄN PUOLELLA! – Vapaaehtoistyön kehittäminen Raision kaupungin perhepalveluissa . Opinnäytetyö(YAMK), Turun Ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124867/Lehtinen_Minna.pdf?sequence=1
- Lehtinen, Minna (2015) Yhdessä oikeaan aikaan III Perhevalmentajaklinikka. Hankkeen väliraportti III 30.6.2015. Turun Ammattikorkeakoulu.

Lehtinen, Minna (2014) Yhdessä oikeaan aikaan III Perhevalmentajaklinikka. Hankkeen väliraportti II 31.12.2014. Turun Ammattikorkeakoulu.

Lupa auttaa! -hanke (2018) <https://www.lupaauttaa.fi/lupa-auttaa-hanke/>

Marshall, Jamie Wyatt, Ruth, Betty, Sisco, Sarah, Bethke, Christina, Piper, Tinka Markham, Cohen, Michaela & Bachman, Sarah (2011) Social work interest in prevention: a content analysis of the professional literature, *Social Work* 56: 3, 201-12.

McCave, Emily & Rishel, Carrie (2011) Prevention as an Explicit Part of the Social Work Profession: A systematic investigation. *Advances in Social Work* 12:2, 226-240.

Metsämuuronen, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia -sarja 4. Helsinki: International Melthelp Ky.

Metteri, Anna (2004) Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset. Helsinki: Edita.

Miettinen, Vera (2012) Surullinen vuosi Helsingissä: lapsisurmia ennätysmäärä. Helsingin uutiset 28.12.2012. Paikalliset. <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/208539-surullinen-vuosi-helsingissa-%E2%80%93lapsisurmia-ennatysmaara>. Viitattu 26.11.2017.

Munro, Eileen (2002) Effective child protection, chapter 7: Making Decisions, 95–124. SAGE Publications.

Oikeusministeriö (2016) Turvallisesti yhdessä - Kansallinen rikosentorjuntaohjelma. Selvityksiä ja ohjeita 30/2016. Helsinki: Oikeusministeriö.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75193/OMSO_30_2016_Turvallisesti_yhdessa.pdf?sequence=1 viitattu 4.10.2017.

Oinonen, Marjo (2015) Hyvinvoiva lapsi ja nuori -hanke. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen Länsi-Suomen Kaste-alue 2013-2015. Kaste loppuraportti. <https://www.innokyla.fi/documents/259587/0/Valmis+Hyla+loppuraportti.pdf/07c12ff0-dbd5-402a-9b4a-7cb095c68be7> viitattu 15.8.2017.

Paavola, Auli & Honkavaara, Pirjo & Muuronen, Kaisu & Mäkinen, Päivi & Tolonen, Mervi & Varso, Marjo (2010) Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus - Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuaa, mitä pitäisi kehittää? Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

http://www.lskl.fi/files/395/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf viitattu 26.3.2015

- Pekkarinen Elina & Vehkalahti Kaisa (2012) Johdanto: Instituutiot lapsuutta ja nuoruutta rakentamassa - lapset ja nuoret instituutiota uudistamassa. Teoksessa Elina Pekkarinen, Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 9 – 21.
- Peltola, Taru (2007) Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki:Gaudeamus, 111-129.
- Perälä, Marja-Leena, Halme, Nina & Kanste, Outi (2013) Johtaminen, palvelut & lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa: Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Gaudeamus, 121–134.
- Pithouse, Andrew (2008) Early Intervention in the Round: A Great Idea But... British Journal of Social Work 38:8, 1536-1552.
- Platt, Dendy & Turney, Danielle (2014) Making Threshold Decisions in Child Protection: A Conceptual Analysis. British Journal of Social Work 44/2014, 1472-1490.
- Raisio kaupunki (2017a) Kuntainfo. http://www.raisio.fi/kuntainfo/fi_FI/kuntainfo/. Viitattu 15.11.2017.
- Raisio kaupunki (2017b) Perhepalvelut. http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/perhe-ja-sosiaalipalvelut/perhepalvelut/fi_FI/perhepalvelut_etusivu/. Viitattu 15.11.2017
- Raisio kaupunki (2016) Perusopetuksen opetussuunnitelma. http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/perusopetus/fi_FI/perusopetus/_files/95921879834369998/default/Raisio%20perusopetuksen%20opetussuunnitelma%202016.pdf. Viitattu 14.12.2017.
- Rapoport, Lydia (1961) The concept of prevention in social work, Social Work (USA), 1/1961, 3-12.
- Rautio, Susanna (2014) Kumppanuus ja moniammatillinen yhteistyö neuvolan perhetyössä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2014: 51, 191-202.
- Rimpelä, Matti & Rimpelä, Markku (toim.)(2015) Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. Kunnallisanon kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 93. Vammalan Kirjapaino Oy, Sasstamala.
- Rimpelä, Matti, Luopa, Pauliina, Räsänen, Minna & Jokela, Jukka (2006) Nuorten hyvinvointi 1996-2005 – Eriytyvätkö hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin suunnat? Teoksessa: Mikko Kautto (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki:Stakes, s.57-77.

- Rishel, Carrie (2007) Evidence-based prevention practice in mental health: What is it and how do we get there? *American Journal of Orthopsychiatry*, 77:1, 153-164.
- Rose, Nikolas (2000) Government and control. *The British Journal of Criminology*, 40:2, 321-339.
- Rosendberg, Gary & Holden, Gary (1999) Prevention: A few thoughts. *Social Work in Health Care*, 28:4, 1-11.
- Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2010) TAPAUS JA TUTKIMUS = TAPAUSTUTKIMUS. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä:PS-kustannus, s189-199.
- Saari, Hannu & Kupari, Pekka (1996) Missä peruskoulu säästi? Teoksessa: Ritva Jakku-Sihvonen & Aslak Lindström & Sinikka Lipsanen (toim.) Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Opetushallitus: arviointi 1/96. Helsinki: Yliopistopaino, 100–118.
- Satka, Mirja (2009) Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalinen asiantuntijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (1) 17–32.
- Seppänen-Järvelä, Riitta (1999) Luottamus prosessiin – Kehittämistyön luonne sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 104.
- Sisäasiainministeriö (2007) Vanhemmuus ja toimiva viranomaisyhteistyö. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy avaimet. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisuja 45/2007.
- Sisäministeriö (2014) Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto: työryhmän selvitys. Helsinki: Sisäministeriön julkaisu 1/2014.
- Smith, Carolyn & Carlson, Bonnie (1997) Stress, coping, and resilience in children and youth. *The Social Service Review*, 71:2, 231-256.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017a) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>. Viitattu 8.8.2017
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017b) LAPE-kärkihankkeessa rahoitettavat maakuntahankkeet. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/maakuntahankkeet1>. Viitattu 9.8.2017.
- Suomen säädöskokoelma: lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 26.11.2017.
- Stepney, Paul (2014) Prevention in social work: the final frontier? *Critical and Radical Social Work* 2:3, 305–320.

Tapola-Tuohikumpu, Sirpa (2005) Positiivisella diskriminaatiolla varhaista tukea – Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Positiivisen diskriminaation hankekokonaisuuden (2001–2004) loppuraportti. Helsinki: SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 3:2005.

Taskinen, Sirpa (toim.)(2001) ”Huono ennuste” – Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Aiheita 10:2001. Helsinki: Stakes.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape>. Viitattu 26.4.2018.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017) Ehkäisevän työn toteuttaminen. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu/ehkaisevan-tyon-toteuttaminen>. Viitattu 14.11.2017.

Titmuss, Richard (1976) Commitment to Welfare. Lontoo: George Allen & Unwin Ltd.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuononen, Mika (2015) Suomessa varhaiskasvatukseen osallistuminen vähäisempää kuin OECD-maissa keskimäärin. Tieto & Trendit 5/2015. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/144/> viitattu 9.8.2017.

Turun Ammattikorkeakoulu (2015) Lasten ja nuorten parissa tehty ennaltaehkäisevää toimintaa. Turun ammattikorkeakoulu. <https://www.turkuamk.fi/fi/ajankohtaista/591/lasten-ja-nuorten-parissa-tehty-ennalta-ehkaisevaa-toimintaa/>. Viitattu 8.8.2017.

Turun Sanomat 15.11.2017 (a). Lastensuojelu siirtynyt kohti ennaltaehkäisyä. Uutiset 8.

Turun Sanomat 4.10.2017 (b). Rasion nappi leviää maakuntaan. Uutiset 11.

Turun Sanomat 16.2.2016. Apua en pärjää lapseni kanssa! Erikoisliite 9.

Turun Sanomat 26.2.2015. Kuopion lapsisurmat syyttäjälle. Kotimaa.

<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/727486/Kuopion+lapsisurmat+syyttajalle>. Viitattu 26.11.2017.

Ukkonen, Risto (2014) Oulun lapsisurmat: Viimeiset raskaudet nykyisen avioliiton aikana – aviomiestä ei enää epäillä rikoksesta. Yle uutiset 18.6.2014. http://yle.fi/uutiset/oulu_n_lapsisurmat_viimeiset_raskaudet_nykyisen_avioliiton_aikana__aviomiesta_ei_ena_epailla_rikoksesta/7307461. Viitattu 26.11.2017.

Vilen, Janica (2015) Raision kaupungin strategian puolivälitarkastelussa nousi esiin iloisia asioita. Turunseutusanomat 25.10.2017. <http://turunseutusanomat.fi/2015/10/raision-kaupungin-strategian-puolivalitarkastelussa-nousi-esiin-iloisia-asioita/> viitattu 21.11.2017

Woody, Jane (2006) Prevention: Making a Shadow Component a Real Goal in Social Work. *Advances in Social Work* 7:2, 44-61.

Yle-uutiset (a) 19.8.2014. Raisio säästi lastensuojelussa miljoona euroa – nyt uutena palveluna kirjastosta lainattava perhevalmentaja. Kotimaa. <https://yle.fi/uutiset/3-7417430>. Viitattu 8.8.2017.

Yle-uutiset (b) 24.11.2014. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö säästää perheitä ja rahaa. Kotimaa. <https://yle.fi/uutiset/3-7648880>. Viitattu 8.8.2017.

Liite

Hulkkonen, Mikko (2015) Raision kaupungin perhepalveluiden nopea uudistaminen. Teoksessa: Rimpelä, Matti ja Rimpelä, Markku (toim.): Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. LIITE-RAPORTTI: Kuntien kuvaukset lapsiperheiden palvelujen kehittämisestä, s.68-76.

Isotalo, Mari (2015) Monikulttuurinen perhekeskus – suunnitelma Raision varhaiskasvatukseen ja perhepalveluihin. Opinnäytetyö (AMK), Turun ammattikorkeakoulu. Kehittämishankkeessa laadittiin suunnitelma monikulttuurisen perhekeskuksen perustamiseksi Raisioon Varpeen alueelle.

Kossila Kaisa (2017) PERHEPALVELUT GO! – Ennaltaehkäisevän mobiilipalvelumallin kehittämisestä Raision perhepalveluille. Toiminnallinen opinnäytetyö Turun AMK/TERHY/Sosiaalialan koulutusyksikkö. Perhepalvelut GO -palvelu käynnistettiin vuoden 2017 alussa ja se tarjoaa alle kouluikäisten käytösongelmaisten lasten vanhemmille etäneuvontaa ja -ohjausta puhelimen välityksellä.

Lehtinen, Minna (2017) HYVÄN PUOLELLA! – Vapaaehtoistyön kehittäminen Raision kaupungin perhepalveluissa. Opinnäytetyö(YAMK), Turun Ammattikorkeakoulu. Raisiossa toteutettiin vuosina 2015-2017 vapaaehtoistyön kehittämishanketta, jonka tuloksina on otettu käyttöön Vapaaehtoistyö.fi-sivusto, joka kokoaa vapaaehtoistyön muodot yhteen.

Lehtinen, Minna & Huikkonen, Mikko (2014) Sosiaalialan agentin käsikirja. Yhdessä oikeaan aikaan II -hankkeen loppuraportti.

Lehtinen, Minna (2014, 2014 & 2015) Yhdessä oikeaan aikaan III Perhevalmentajaklinikka. Kolme hankkeen väliraporttia.. Terveys- ja hyvinvointipalvelut.

Oinonen, Marjo (2015) Hyvinvoiva lapsi ja nuori -hanke. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen Länsi-Suomen Kaste-alue 2013-2015. Kaste loppuraportti. Hankkeen loppuraportista analysoin Raisiota koskevan osuuden.